

Rapportage onderzoek zwerfjongeren en schulden

Utrecht, april 2018

L. M. Smulders

S. Bunt

J. J. C. van Eerten

Met medewerking van:

J. Mak

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Volksgezondheid, Welzijn en Sport en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap:

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

© Copyright 2018

Labyrinth Onderzoek & Advies

Amerikalaan 199

3526 VD Utrecht

T: +31302627191

E: info@labyrinthonderzoek.nl

W: www.labyrinthonderzoek.nl

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag - door iemand anders dan de opdrachtgever - worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Inhoudsopgave

1	Opzet en doel van het onderzoek.....	4
1.1	Aanleiding onderzoek	4
1.2	Doel- en vraagstelling	4
1.3	Onderzoeksopzet.....	5
2	Omvang en kenmerken.....	6
2.1	Definitie.....	6
2.2	Aantal feitelijk dakloze jongeren	7
2.3	Aantal residentieel dakloze jongeren	8
2.4	Meervoudige problematiek.....	9
2.5	Zwerfjongeren en schulden.....	9
3	Knelpunten en belemmeringen.....	12
3.1	Vorbereiding enquête.....	12
3.2	Doelgroepen.....	12
3.3	Respons.....	13
3.4	Volgens professionals	13
3.5	Volgens jongeren.....	17
4	Inspirerende praktijkvoorbeelden	21
4.1	Stadsbank Apeldoorn.....	22
4.2	Jongeren Perspectief Fonds	25
4.3	Onderwijs Op Maat.....	31
4.4	Elke Jongere Telt.....	36
5	Oplossingsrichtingen.....	41
	Bijlage 1: enquête professionals	48
	Bijlage 2: antwoorden enquête.....	61
	Bijlage 3: geraadpleegde experts	84
	Bijlage 4: voor enquête geraadpleegde literatuur	85

1 Opzet en doel van het onderzoek

1.1 Aanleiding onderzoek

Naar aanleiding van vragen van de Tweede Kamer over zwerfjongeren met schulden die weer willen gaan studeren heeft de staatssecretaris van SZW in een brief naar de Tweede Kamer (mede namens de staatssecretaris van VWS) toegezegd een onderzoek naar zwerfjongeren en schulden te laten uitvoeren. Gezamenlijk met het ministerie van OCW is opdracht gegeven voor dit onderzoek. Dit rapport beschrijft de uitkomsten van dit onderzoek.

Er zijn verschillende groepen jongeren waarbij een groter risico is dat zij op afstand van de samenleving komen te staan. Op eigen kracht komen zij hier vaak niet uit, waarbij begeleiding nodig is. Gemeenten spelen een belangrijke rol in deze begeleiding. Vanaf 2015 zijn gemeenten immers verantwoordelijk voor de zorg voor jeugd. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in de Jeugdwet en in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).¹ Ook zijn gemeenten sinds 2012 expliciet verantwoordelijk voor schuldhulpverlening op basis van de wet gemeentelijke schuldhulpverlening. Daarnaast zijn gemeenten verantwoordelijk voor toezicht op de leerplicht en aansluitend voor uitvoering van de Wet Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC-wet). Met de RMC-wet moet worden voorkomen dat jongeren zonder startkwalificatie school verlaten. Tot slot hebben veel gemeenten Jongerenloketten die zich specifiek richten op het toeleiden van jongeren naar opleiding of werk. De begeleiding van zwerfjongeren naar opleiding of werk (en het bieden van hulp bij schulden) raakt dus in praktijk verschillende lokale uitvoerende afdelingen van gemeenten voor de diverse wetten. Op rijksniveau zijn er drie ministeries (SZW, VWS en OCW) die elk verantwoordelijk zijn voor een deel van de relevante wetgeving.

Er is relatief weinig over risicojongeren bekend. Specifiek is er nog minder bekend over de groep zwerfjongeren met schulden. Vanuit verschillende departementen (SZW, VWS, OCW en VenJ), overheidsinstellingen (Belastingdienst, CJIB, CAK, DUO), gemeenten en belangenorganisaties (Stichting Zwerfjongeren Nederland) is daarom de wens uitgesproken om nader onderzoek te verrichten naar zwerfjongeren met problematische schulden. Onder zwerfjongeren worden in dit onderzoek verstaan: feitelijk of residentieel daklozen tussen de 18 en 27 jaar met meervoudige problemen.

1.2 Doel- en vraagstelling

De focus in het onderzoek lag op het in kaart brengen van het probleem rondom zwerfjongeren en schulden en daarnaast het geven van een overzicht van inspirerende praktijkvoorbeelden. De volgende vragen zijn in het onderzoek aan bod gekomen:

1. Hoe kenmerkt de groep zwerfjongeren zich: in omvang, voor wat betreft schulden én in kenmerken die relevant zijn voor werk en/of opleiding?
2. Welke knelpunten en belemmeringen doen zich in de praktijk voor bij de toeleiding van (ex-)zwerfjongeren naar werk of opleiding?
3. Welke inspirerende praktijkvoorbeelden zijn er voor het vergroten van de participatie van (ex)zwerfjongeren met schulden in het onderwijs dan wel op de arbeidsmarkt? Hoe zien deze inspirerende praktijkvoorbeelden er inhoudelijk uit?
4. Welke mogelijkheden zijn er (voor de ministeries van SZW, VWS, OCW en andere partijen) om de toeleiding van (ex-)zwerfjongeren met schulden naar werk of onderwijs te verbeteren? Hierbij gaat het zowel om *quick wins* als om oplossingen op langere termijn.

---

¹ De zorg van jeugdigen onder de 18 jaar valt onder de Jeugdwet. De zorg voor jongeren boven de 18 is geregeld in de Wmo.

1.3 Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestond uit een mix van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden. Er zijn de volgende deelonderzoeken uitgevoerd:

- ④ Het eerste deelonderzoek betrof het opvragen van cijfers uit bestaande bronnen.
- ④ Het tweede deelonderzoek betrof een landelijk representatieve online enquête onder diverse groepen hulpverleners. Ter voorbereiding op deze enquête is een literatuurscan uitgevoerd en zijn telefonische interviews met een aantal experts gehouden.
- ④ Het derde deelonderzoek betrof 13 diepte-interviews onder zwerfjongeren.
- ④ Het vierde deelonderzoek betrof het opsporen en onderzoeken van inspirerende praktijkvoorbeelden.

Op basis van deze onderzoeksactiviteiten is een verslag gemaakt van de belangrijkste bevindingen en van mogelijke oplossingsrichtingen. Deze oplossingsrichtingen zijn vervolgens voorgelegd aan experts uit diverse beleidsterreinen die relevant zijn voor zwerfjongeren met schulden, met de vraag om te reageren. Hun reacties zijn door de onderzoekers beoordeeld en waar relevant, verwerkt. Op basis hiervan is het hoofdstuk met oplossingsrichtingen opgesteld.

2 Omvang en kenmerken

Dit hoofdstuk bevat een samenvatting van literatuur en data die op dit moment op landelijk niveau bekend zijn, en resultaten van de onder professionals gehouden enquête, over de omvang van de doelgroep, de omvang en kenmerken van hun schulden en kenmerken die relevant zijn voor toeleiding naar werk en/of opleiding. Hiermee wordt een antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kenmerkt de groep zwerfjongeren zich: in omvang, voor wat betreft schulden én in kenmerken die relevant zijn voor werk en/of opleiding?

2.1 Definitie

De in dit onderzoek gehanteerde definitie van zwerfjongeren luidt: ‘feitelijk of residentieel daklozen tussen de 18 en 27 jaar met meervoudige problemen’. De leeftijdsgrens in deze definitie is niet meer vergelijkbaar met eerder onderzoek waarbij de leeftijd 18-23 jaar werd gehanteerd. De verruiming van de leeftijd sluit onder andere beter aan bij de Participatiewet en de werkwijze van DUO.

Onderstaande toelichtingen op deze definitie (los van de leeftijdsgrens) zijn in 2010 aan de Tweede Kamer gecommuniceerd.² Er is destijds overeenstemming bereikt over deze definitie door verschillende partijen, zoals VNG, Federatie Opvang, de Algemene Rekenkamer, Leger des Heils, Stichting Zwerfjongeren Nederland, Interprovinciaal Overleg, Sociaal Werk Nederland en enige grote gemeenten. Dit onderzoek volgt deze definitie, tenzij in overleg met de opdrachtgever anders wordt besloten.

Feitelijk daklozen

Feitelijk daklozen zijn personen die niet beschikken over een eigen woonruimte en voor een slaapplek gedurende de nacht ten minste één nacht (in de maand) zijn aangewezen op:

- ⊙ buitenslapen, oftewel overnachten in de openlucht en in overdekte openbare ruimten, zoals portieken, fietsenstallingen, stations, winkelcentra of een auto;
- ⊙ binnen slapen in passantenverblijven van de maatschappelijke opvang, inclusief eendaagse noodopvang;
- ⊙ en binnen slapen bij vrienden, kennissen of familie, zonder vooruitzicht op een stabiele slaapplek.³

Residentieel daklozen

Residentieel daklozen zijn personen die zijn ingeschreven bij instellingen voor maatschappelijke opvang. Onder maatschappelijke opvang wordt in dit verband niet vrouwenopvang verstaan. Ook vallen kinderen en jongeren die met hun ouder(s) meekomen in de opvang niet onder de definitie van residentieel daklozen. Jongeren die ingeschreven staan bij begeleid wonen of een *foyer de jeunesse* worden ook uitgesloten, ook wanneer de locatie is ondergebracht bij een instelling voor maatschappelijke opvang. Begeleid wonen-projecten en *foyers de jeunesse* bieden immers een stabiele woonomgeving.

Voor de definitie van meervoudige problemen geldt dat het voldoende is wanneer sprake is van een vermoeden van meervoudige problematiek.⁴

² Zie Rouvoet, A. (2010), *Brief aan de Tweede Kamer over definitie zwerfjongeren*. Den Haag: Directie Maatschappelijke Ondersteuning.

³ Via de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein wordt gewerkt aan de monitoring van zwerfjongeren. In dat traject gaat ook gekeken worden naar eenduidige definities. Het is dus mogelijk dat de bovenstaande definitie wordt aangepast.

⁴ Bij de in paragraaf 2.2 en 2.3 uiteengezette aantallen is niet per se sprake van meervoudige problematiek.

In de volgende paragrafen wordt een overzicht gegeven van het aantal feitelijk en residentieel dakloze jongeren in Nederland.

2.2 Aantal feitelijk dakloze jongeren

Vóór 2009 zijn landelijk door diverse partijen enkele schattingen over de omvang van de groep daklozen gedaan. Deze liepen volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) onderling behoorlijk uiteen, vanwege de definitie van de doelgroep en de gebruikte onderzoeksmethode. Daarom is het CBS vanaf 2009 een nieuwe manier van in kaart brengen van *feitelijk* daklozen (waaronder jongeren) gaan toepassen. Het gaat bij deze CBS-cijfers om feitelijk daklozen die ingeschreven staan in één van de onderstaande registraties die CBS gebruikt voor dit onderzoek.⁵

1. Een binnen het CBS samengestelde lijst van personen die volgens de BRP (Basis Registratie Personen, opvolger van GBA) verblijven bij dag- en nachtopvangvoorzieningen voor daklozen. Hiervoor is gebruik gemaakt van een geactualiseerde lijst van alle opvanglocaties voor feitelijk daklozen van de Federatie Opvang. Bij alle locaties zijn de actuele adressen gezocht. Deze zijn telkens op de peildatum 1 januari van een bepaald jaar gekoppeld aan de BRP-gegevens, waardoor unieke personen geïdentificeerd zijn.
2. Een binnen het CBS beschikbare lijst met personen die op 1 januari geregistreerd stonden als personen zonder vaste verblijfplaats, volgens het Besluit Adreslozen binnen de Wet Werk en Bijstand (WWB).
3. Een selectie van daklozen uit het Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem (LADIS) op 1 januari van de jaren 2009 tot en met 2015.

Op basis hiervan zijn bij het CBS vrij actuele en betrouwbare gegevens bekend over het feitelijk aantal dakloze jongeren, namelijk uit 2016. Hieruit is een aantal opvallende zaken op te merken:

- ⊙ Nederland telde op 1 januari 2016 naar schatting 31 duizend (feitelijk) daklozen van 18 tot 65 jaar.
- ⊙ Dat zijn er ongeveer evenveel als een jaar eerder, maar de samenstelling van deze groep is behoorlijk veranderd.
- ⊙ Er zijn volgens het CBS steeds meer dakloze jongeren en dakloze personen met een niet-westerse migratieachtergrond. Zo stelt het CBS:

“In 2016 lag het aandeel jongere daklozen met 41 procent aanzienlijk hoger dan in 2015 (27 procent). In 2016 verbleven er naar schatting 12,4 duizend dakloze jongeren in Nederland, in 2015 waren dat er nog 8,3 duizend. In de periode 2009-2015 fluctueerde het aandeel jongeren tussen 22 en 29 procent maar was wel al sprake van een lichte stijging.”⁶

Het CBS hanteert hierbij een bredere leeftijdscategorie voor jongeren dan in dit onderzoek, namelijk 18-30 jaar. Op verzoek van Labyrinth heeft het CBS de bij hun bekende cijfers voor de bij dit onderzoek gehanteerde leeftijdscategorie (18-27 jaar) opgeleverd. Hieruit blijkt dat het op peildatum 1 januari 2016 naar schatting om 10.700 jongeren tussen de 18 en 27 jaar gaat.

Labyrinth heeft bij het opstellen van het plan van aanpak van dit onderzoek contact opgenomen met het CBS over meer actuele cijfers en een eventuele uitsplitsing naar regio's. Het CBS gaf toen aan eind 2017 met nieuwe cijfers over het aantal feitelijk daklozen (waaronder jongeren) te komen. Op dit moment zijn deze cijfers echter nog niet opgeleverd. Nieuwe privacywetgeving heeft er namelijk voor gezorgd dat gegevens uit het Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem (LADIS), een van de bronnen die ten grondslag liggen aan de cijfers van het CBS, op dit moment niet beschikbaar zijn. Er loopt op het moment van schrijven een juridisch traject om alsnog

⁵ De resultaten van het CBS zijn exclusief de mensen die illegaal in Nederland verblijven én dakloos zijn.

⁶ CBS (2016), *Dakloos: vaker jong en niet-westers* [online]. Beschikbaar op het World Wide Web: <<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/51/dakloos-vaker-jong-en-niet-westers>>. Geraadpleegd op 15 januari 2018.

toegang te krijgen tot deze gegevens. Voor wat betreft de uitsplitsing naar regio's geldt dat, omdat de gegevens op dit moment niet op regioniveau in het gebruikte schattingsmodel zitten, en de uitsplitsing zonder meer toevoegen tot instabiliteit in de schattingen leidt, de betrouwbaarheid van de gegevens niet kan worden gewaarborgd.

2.3 Aantal residentieel dakloze jongeren

Voor wat betreft het aantal residentieel dakloze jongeren, is het van belang om in het opvragen van cijfers alleen de juiste instellingen en het juiste type voorzieningen mee te nemen. Zo bieden slechts 34 van de 70 bij de Federatie Opvang aangesloten instellingen maatschappelijke opvang.⁷ Maar jongeren die met hun ouder(s) meekomen in de opvang vallen niet onder de definitie. Jongeren die ingeschreven staan bij bijvoorbeeld begeleid wonen vallen ook niet onder de gehanteerde definitie, ook wanneer deze is ondergebracht bij een instelling voor maatschappelijke opvang.

Vanwege deze precieze afbakening, biedt samenwerking met de Federatie Opvang bij het ophalen van deze cijfers bij de instellingen de grootste kans op precieze en betrouwbare cijfers. De Federatie Opvang vertegenwoordigt volgens eigen zeggen tussen de tachtig en negentig procent van de maatschappelijke opvang in Nederland. Zij verzamelen zelf periodiek cijfers van alle bij hen aangesloten instellingen. De Federatie Opvang heeft recent nieuwe cijfers over het jaar 2016 uitgebracht. Uit deze gegevens blijkt dat er in dat jaar 3.960 jongeren van 18-22 jaar oud in Nederland gebruik hebben gemaakt van maatschappelijk opvang en 9.730 van 23-30 jaar oud.⁸ Deze aantallen zijn helaas niet naar andere leeftijdscategorieën (zoals de gestelde 18-27) her te berekenen, aangezien ze zijn gebaseerd op een in een enquête aan hun leden voorgelegde categorie.

Voor wat betreft de uitsplitsing van het aantal residentieel dakloze jongeren op regionaal niveau is gebleken dat de bij de Federatie aangeleverde data niet zijn te herleiden tot één specifieke regio. Veel aanbieders (waaronder het Leger des Heils dat landelijk werkt) werken bovenregionaal en leveren hun cijfers geaggregeerd aan, ook vanwege privacy eisen. Dit betekent dat de cijfers niet meer te herleiden zijn tot regio's.

Overlap

Alhoewel het per definitie om andere groepen gaat, kán er desondanks enige overlap in de aantallen feitelijk en residentieel dakloze jongeren zitten. Per definitie gaat het bij residentiele daklozen om daklozen die op meer structurele basis verblijven ("wonen") in maatschappelijke opvangvoorzieningen. De feitelijk daklozen verblijven juist per definitie niet op structurele basis in maatschappelijke opvang: het gaat om mensen die slapen in de open lucht, in overdekte openbare ruimten, zoals portieken, fietsenstallingen, stations, winkelcentra of een auto, of binnen slapen in passantenverblijven van de maatschappelijke opvang en eendaagse noodopvang, of op niet-structurele basis bij vrienden, kennissen of familie, zonder vaste verblijfplaats. Echter zit er een overlap bij personen die in de passantenopvang of dag- en nachtopvangvoorzieningen.

Het is volgens het CBS én de Federatie Opvang moeilijk om exact de relatieve grootte van de overlap aan te geven, maar het is wel zo dat een relatief groot aandeel van de feitelijk daklozen wel eens in de maatschappelijke (dag- en nachtopvang) komt, terwijl het percentage van de totale maatschappelijke opvang dat (volgens CBS-definitie) feitelijk dakloos is (en dus in de dag- en nachtopvang komt), lager is.

---

⁷ Federatie Opvang (2016), *Cijfers maatschappelijke opvang 2015*. Amersfoort: Federatie Opvang.

⁸ Federatie Opvang (2017), *Cijfers maatschappelijke opvang 2016*. Amersfoort: Federatie Opvang.

2.4 Meervoudige problematiek

Zwerfjongeren hebben vrijwel allemaal te maken met complexe, meervoudige problematiek. In eerder onderzoek en literatuur komen onderstaande problemen van zwerfjongeren naar voren:^{9,10,11}

Gezinssituatie

Een aanzienlijk deel van de Nederlandse zwerfjongeren komt uit een problematisch gezin en is op vroege leeftijd geconfronteerd met ingrijpende, traumatische gebeurtenissen. Bij ongeveer twee derde van de zwerfjongeren zijn de ouders gescheiden. In de groep zwerfjongeren zijn jongeren die van huis zijn weggelopen oververtegenwoordigd (40% tot 50%).

Zorggebruik

Er is in de groep zwerfjongeren sprake van een oververtegenwoordiging van jongeren die contact hebben of hebben gehad met de Jeugdzorg of de Kinderbescherming (50% tot 60%). Bij een kwart tot een derde van de zwerfjongeren is een ondertoezichtstelling (OTS) uitgesproken. Veel zwerfjongeren hebben in het verleden in één of meerdere internaten gezeten. Het percentage loopt uiteen van 34% tot 70%.¹² Veel zwerfjongeren (47% tot 84%) zijn weleens gearresteerd of in aanraking geweest met politie of justitie. Bij een deel hiervan (35% tot 40%) volgde detentie.

Problemen met leerniveau, school en/of werk

Bijna 25% van de zwerfjongeren is zwakbegaafd of heeft een verstandelijke beperking. Het opleidingsniveau van zwerfjongeren is beduidend lager dan van jongeren in het algemeen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat maximaal een op de vijf zwerfjongeren inkomsten uit werk heeft. Tussen de 13% tot 34% heeft een uitkering. Van de zwerfjongeren heeft 14% tot 26% een inkomen uit illegale activiteiten. Ongeveer de helft heeft geen enkel inkomen.

Gezondheidsproblemen

Zwerfjongeren hebben over het algemeen genomen meer verslavingen en vaker ernstige of langdurige psychische problemen. Bij 35 tot 60% van de zwerfjongeren is sprake van drugsmisbruik en/of drugsverslaving. Ruim 40% van de zwerfjongeren heeft ernstige of langdurige psychische problemen.

2.5 Zwerfjongeren en schulden

Het gevolg van schulden kan zijn dat er op diverse terreinen problemen ontstaan, zoals:

- ⊙ problemen met school;
- ⊙ problemen met werk;
- ⊙ problemen met huisvesting;
- ⊙ problemen met ouders;
- ⊙ gevoelens van schaamte en stress, die zich kunnen uiten in agressief of depressief gedrag.¹³

⁹ Jeeninga, W. (2010), *Zwerfjongeren - omvang, kenmerken en zorgbehoeften. Een literatuurstudie in het kader van het project 'Kennismakelaar', Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Brabant*. Tilburg: Tranzo, Universiteit van Tilburg.

¹⁰ Fransen, N. & C. van den Handel (2011), *Zwerfjongeren in beeld - Literatuurstudie naar kennisontwikkeling over zwerfjongeren*. Amsterdam: DSP – groep BV.

¹¹ Stichting Zwerfjongeren Nederland (2017), *Factsheet Zwerfjongeren Nederland*. Amsterdam: Stichting Zwerfjongeren Nederland.

¹² Jeeninga, W. (2010), *Zwerfjongeren - omvang, kenmerken en zorgbehoeften. Een literatuurstudie in het kader van het project 'Kennismakelaar', Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Brabant*. Tilburg: Tranzo, Universiteit van Tilburg. Waarom deze percentages zo uiteen lopen wordt in de bron helaas niet verklaard.

¹³ Ibid.

Uit eerder onderzoek blijkt dat huisvestingsproblemen zowel oorzaak als gevolg van schulden zijn.¹⁴ Als de huur niet kan worden betaald, moeten de jongeren hun kamer of woning verlaten of komen zij daarvoor zelfs niet in aanmerking. Spanningen tussen jongeren en ouders als gevolg van schulden kunnen er ook toe leiden dat jongeren het huis verlaten en op straat terecht komen.

Risico's bij bereiken 18 jaar

Jongeren kunnen tot hun achttiende rekenen op bescherming en begeleiding van jeugdzorg, maar zijn vanaf hun achttiende plotseling zelf verantwoordelijk voor hun toekomst. Dit betekent onder meer dat zij verantwoordelijk zijn voor hun eigen financiën en bijvoorbeeld een zorgverzekering voor zichzelf moeten afsluiten. Deze verantwoordelijkheid gaat niet alle jongeren even goed af. Jongeren die niet meer naar school gaan en die niet kunnen rekenen op ondersteuning van hun ouders, kunnen zo in de knel komen. Volgens cijfers van de Stichting Zwerfjongeren heeft 60 procent van alle dakloze jongeren voor hun achttiende al te maken gehad met verwaarlozing, geweld, misbruik, psychiatrische problemen of alcohol en/of drugsproblemen. Een groot deel van de zwerfjongeren is op deze leeftijd al met politie en justitie in aanraking geweest. Veel van hen zitten in de schulden. Kortom: geen ideale positie van waaruit je zelfstandig aan je toekomst kunt gaan werken.

Omvang en kenmerken schulden zwerfjongeren

In de door Labyrinth onder professionals uitgezette enquête (zie hoofdstuk 4) is een viertal vragen opgenomen over de omvang en kenmerken van schulden van zwerfjongeren. Hiervoor is de respondenten allereerst gevraagd of men een idee heeft van de type en hoogte van schulden van zwerfjongeren. Indien men dit niet had, kon men deze vragen overslaan. Van de 127 respondenten hebben 29 deze vraag beantwoord. Aan de resterende 98 respondenten is allereerst gevraagd welke type schulden zij in hun werk met zwerfjongeren vaak tegenkomen. Tabel 1 toont de verdeling van de antwoorden op deze vraag. Hieruit blijkt dat er schulden bij vier type schuldeisers zijn die het overgrote merendeel van de respondenten in hun werk tegenkomt, te weten schulden bij zorgverzekeringen (99,0%), bij telefoniemaatschappijen (mobiele telefonie, 90,7%), het CJIB (89,7%) en DUO (84,5%).

Tabel 1: Vaak voorkomende schuldeisers volgens professionals

	Percentage
Zorgverzekeringen	99,0%
Telefoniemaatschappijen	90,7%
CJIB	89,7%
DUO	84,5%
Familie/vrienden	55,7%
Vervoersbedrijven	48,5%
Webwinkels	47,4%
Tandarts	38,1%
Financiële instelling	34,0%
Verhuurder of hypotheekverstrekker	33,0%
Ouders	32,0%
Anders, namelijk:	3,1%

¹⁴ Noorda, J., & T. Pehlivan (2009), *Kredietcrisis onder risicjongeren. Een andere kijk op schulden en huisvestingsproblemen*. Den Haag: SDU.

De respondenten is vervolgens gevraagd bij welk deel van alle zwerfjongeren er naar hun schatting sprake is van schulden. Hierbij heeft meer dan twee derde van de respondenten (66,7%) aangegeven dat er bij minimaal 75% van de zwerfjongeren sprake is van schulden. Een veel kleiner deel is van mening dat er bij minimaal 50% van de zwerfjongeren sprake is van schulden (16,7%) of bij minimaal 25% (2,1%). Er waren ook respondenten (14,6%) die hier geen inzage in hadden.

Uit eerder lokaal onderzoek is gebleken dat de gemiddelde schuld van zwerfjongeren tussen de €3.000,- en €6.000,- ligt.¹⁵ De respondenten is gevraagd of ze dit herkennen. Meer dan twee derde van de respondenten (69,8%) heeft hier positief op geantwoord. Ruim een vijfde (21,9%) van de respondenten denkt dat de gemiddelde schuld hoger ligt. De genoemde bedragen lopen hierbij uiteen van €7.500,- (6 keer genoemd) tot en met €20.000,- (1 keer genoemd, met een gemiddelde van ongeveer €10.000,-. Slechts één respondenten denkt dat de gemiddelde schuld lager ligt dan de genoemde bedragen.

Vaak spreekt men van problematische schulden als het bedrag dat in 36 maanden kan worden afgelost lager is dan de totale schuldenlast.¹⁶ De respondenten is gevraagd op welke leeftijd betalingsachterstanden bij zwerfjongeren zich volgens hun meestal tot een dergelijke problematische situatie ontwikkelen. Bijna driekwart (72,9%) van de respondenten geeft hierbij aan dat dit volgens hen het geval is tussen de 18 en 21 jaar. Een veel kleiner deel (14,6%) van de respondenten geeft aan dat dit het geval is voordat de zwerfjongere 18 jaar oud is. Een nog weer kleiner deel (7,3%) stelt dat dit pas gebeurt nadat de jongere 21 is geworden. Tabellen 4 tot en met 6 in bijlage 2 tonen de complete verdeling van de antwoorden op de in deze paragraaf behandelde vragen.

---

¹⁵ Fransen, N. & C. van den Handel (2011), *Zwerfjongeren in beeld - Literatuurstudie naar kennisontwikkeling over zwerfjongeren*. Amsterdam: DSP – groep BV.

¹⁶ Westhof, F., L. de Ruig & A. Kerckhaert (2015), *Huishoudens in de rode cijfers 2015. Over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheden*. Zoetermeer: Panteia.

3 Knelpunten en belemmeringen

Dit hoofdstuk beschrijft de knelpunten en belemmeringen van zwerfjongeren op weg naar onderwijs en werk en op het terrein van schuldhulpverlening, volgens professionals die met deze doelgroep te maken hebben, en geeft daarmee een antwoord op de volgende onderzoeksvraag:

Welke knelpunten en belemmeringen doen zich in de praktijk voor bij de toeleiding van (ex-)zwerfjongeren naar werk of opleiding?

Dit hoofdstuk is gebaseerd op een landelijke online-enquête die onder diverse groepen professionals is uitgezet. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de enquête vergeleken met de indrukken van de onderzoekers over hoe zwerfjongeren de aanpak van hun schulden en de overgang naar opleiding of werk zélf beleven. De basis voor deze analyse vormen de interviews die de onderzoekers hebben afgenomen met 13 zwerfjongeren over hun eigen situatie en de hulp die zij krijgen van professionals, en de interviews met jongeren die een van de praktijkvoorbeelden (zie hoofdstuk 4) betrokken zijn.

3.1 Voorbereiding enquête

Voorafgaand aan de online-enquête, zijn mogelijke knelpunten en belemmeringen al in beeld gebracht. Dit maakte het makkelijker om te toetsen welke hiervan herkend worden door professionals. Bovendien is er hierdoor minder risico dat professionals niet compleet zijn in de opsomming van knelpunten en belemmeringen.

De mogelijke knelpunten en belemmeringen zijn in beeld gebracht door literatuuronderzoek, gecombineerd met input vanuit een aantal experts op het terrein van risicojongeren/zwerfjongeren. In bijlage 4 is te vinden welke literatuur is bekeken. Qua input is vooral een rapport van de Hogeschool van Amsterdam van belang geweest.¹⁷ De lijst met mogelijke knelpunten en belemmeringen uit de literatuur is vervolgens voorgelegd aan medewerkers met relevante expertise bij Movisie, Stichting Zwerfjongeren Nederland, Federatie Opvang, Kredietbank Nederland en Inter-Lokaal/Schuldinfo (zie tabel 11 van bijlage 3). Op basis van hun opmerkingen zijn een aantal knelpunten en belemmeringen toegevoegd of aangepast.

3.2 Doelgroepen

In praktijk zijn er diverse organisaties die een rol spelen in de hulpverlening aan zwerfjongeren met schulden. We hebben voor deelname aan de enquête een viertal typen organisaties benaderd die een belangrijke rol spelen als het gaat om de aanpak van schulden en/of de toeleiding naar onderwijs of werk van zwerfjongeren. Dit betreft organisaties op het terrein van schuldhulpverlening, maatschappelijke opvang, dienstverlening aan jongeren op het vlak van inkomen/onderwijs/werk (Jongerenloketten) en organisaties die zich richten op de aanpak van voortijdig schoolverlaten (Regionale meld- en coördinatiefunctie).

Om professionals uit deze organisaties uit te nodigen mee te werken aan de enquête zijn de volgende stappen doorlopen:

- ⊙ Allereerst is er contact gelegd met de Federatie Opvang en de NVVK¹⁸ met de vraag of er via hun een uitnodiging voor medewerking aan de enquête kon worden verstuurd.

¹⁷ Changoer, N., R. H. Kok, S. Huisman, H. Maliki, L. Smit, E. Thompson, S. Verhoogt & K. Voorma (2009), *Zwerfjongeren met schulden: Inventarisatie van knelpunten in en aanbevelingen voor de schuldhulpverlening aan zwerfjongeren*. Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam.

¹⁸ De NVVK is de branchevereniging voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren en heeft bijna 100 lid-organisaties. NVVK-leden zijn kredietbanken, gemeenten en particuliere organisaties voor schuldhulpverlening en/of voor bewindvoering (Wspn en beschermingsbewind).

- ⦿ Vervolgens is er op basis van online deskresearch door een medewerker van Labyrinth een lijst van Jongerenloketten en RMC's¹⁹ samengesteld.
- ⦿ Hierna is per mail een uitnodiging verstuurd aan alle 60 leden van de Federatie Opvang (verstuurd door de Federatie Opvang), 99 leden van de NVVK (verstuurd door de NVVK), 27 Jongerenloketten en 41 RMC's.
- ⦿ Twee weken hierna is door Labyrinth een herinnering verstuurd.
- ⦿ Weer twee weken later heeft een medewerker van Labyrinth bepaalde organisaties nagebeld. Hierbij is allereerst een overzicht gemaakt van de respons per type organisatie en per regio, zodat gericht kon worden nagebeld.

3.3 Respons

Uiteindelijk hebben er 140 professionals de enquête geheel of gedeeltelijk ingevuld. Hierbij waren er 13 professionals die nooit iemand in hun caseload hadden die tot de doelgroep behoort. Op hen was de enquête niet van toepassing. Uiteindelijk heeft de enquête dus bruikbare antwoorden van 127 professionals opgeleverd. De volgende tabel toont de verdeling van de respons onder de verschillende type organisatie en de mate van ervaring met de doelgroep.

Tabel 2: Verdeling respons naar type organisatie ²⁰ en mate van ervaring (n = 127)	
Type organisatie	Percentage
Organisatie die zich richt op aanpak van schulden en/of beheer van financiën	27,6%
Maatschappelijke opvang	28,3%
Begeleid wonen	18,1%
Jongerenloket	24,4%
RMC	18,1%
Anders, namelijk: ²¹	20,5%
Mate van ervaring	Percentage
Er zit af en toe iemand in mijn caseload die tot deze doelgroep behoort	43,3%
Er zit vrij geregeld iemand in mijn caseload die tot deze doelgroep behoort	27,6%
(Vrijwel) alle ondersteuning die ik bied, heeft betrekking op (ex)zwerfjongeren	18,1%
Anders, namelijk: ²²	11,0%

Voor het gemak worden respondenten die werkzaam zijn bij een organisatie die zich richt op aanpak van schulden en/of beheer van financiën in de volgende paragraaf 'schuldhulpverleners' genoemd.

3.4 Volgens professionals

De eerste vier vragen van de enquête gingen specifiek in op het type en de hoogte van schulden bij zwerfjongeren. De uitkomsten van dit deel van de enquête zijn in het vorige hoofdstuk behandeld. In deze

¹⁹ Op basis van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vsv/vraag-en-antwoord/contact-rmc-regios>.

²⁰ Men kan bij een organisatie werken die onder meerdere categorieën valt. Respondenten konden dan ook meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,37 antwoord gegeven.

²¹ Een aantal van de respondenten die heeft aangegeven bij een ander type organisatie te werken bleken na controle van de hierbij gegeven toelichting toch in een van de categorieën te vallen. Deze zijn dan ook hieraan toegevoegd. Daarnaast zijn als andere type organisaties verslavingszorg en gemeenten (algemeen) meerdere malen (3 resp. 4 maal) genoemd.

²² Van deze 14 respondenten waren er 8 op beleidsniveau bij de doelgroep betrokken.

paragraaf worden de resultaten uit de enquête op het gebied van knelpunten en belemmeringen naar opleiding of werk uiteengezet.

De respondenten is allereerst voor een aantal mogelijke knelpunten gevraagd in hoeverre men deze herkent. De voorgelegde knelpunten hebben betrekking op de volgende thema's: wonen, onderwijs, arbeidsmarkt, schuldhulpverlening, samenwerking tussen organisaties en mogelijke knelpunten bij de jongeren zelf. Tabel 7 van bijlage 2 geeft per knelpunt weer welk percentage van de respondenten dit knelpunt herkent en in welke mate. De volgende knelpunten worden door meer dan de helft van de professionals herkend (helemaal of vrijwel helemaal):

- ⊗ Jongeren met LVB- of GGZ- problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden. – 85,4%
- ⊗ Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren. – 82,8%
- ⊗ Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun. – 75,2%
- ⊗ Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject. – 75,2%
- ⊗ Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek. – 74,2%
- ⊗ Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden. – 73,2%
- ⊗ De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht. – 72,4%
- ⊗ De beslagvrije voet voor jongeren onder de 21 jaar ligt zo laag, dat zelfstandig gaan wonen voor zwerfjongeren in deze leeftijdsgroep zeer lastig is als er sprake is van beslaglegging. – 63,3%
- ⊗ De bijstandsnorm is voor jongeren erg laag, zeker voor jongeren van 18 t/m 20 jaar. Vanuit een dergelijke uitkering, kan er geen schuldbemiddeling worden opgestart omdat er geen afloscapaciteit is. – 61,2%
- ⊗ Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang. – 60,6%
- ⊗ Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject. – 59,1%
- ⊗ Jongeren zonder startkwalificatie worden vaak eerst terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is. – 54,2%
- ⊗ Een jongere in een schuldregeling kan vaak geen studiefinanciering aanvragen om een studie te gaan volgen. Een eis die veel schuldhulpverlenende organisaties stellen bij de start van een schuldbemiddeling is immers dat er geen nieuwe schulden mogen worden aangegaan, dus ook geen lening in het kader van studiefinanciering. – 53,7%

Omdat niet alle knelpunten voor alle type organisaties relevant zijn, is de herkenning van knelpunten ook uitgesplitst naar type organisatie waar de respondent werkt. Hieruit blijkt dat de herkenning bij een aantal knelpunten sterk uiteenloopt tussen type organisaties. Zo geldt voor knelpunten die te maken hebben met schulden en schuldhulpverlening dat deze door een stuk groter deel van de respondenten die werkzaam zijn bij begeleid wonen (en bij sommige knelpunten ook de maatschappelijke opvang) worden herkend, dan door de 'schuldhulpverleners'.

Voor een kleiner aantal knelpunten is dit echter andersom. Zo herkent ongeveer twee derde (68,8%) van de 'schuldhulpverleners' dat wanneer een jongere geen inkomen uit arbeid heeft, schuldeisers vaak niet akkoord gaan met een minnelijke schuldregeling, omdat ze liever wachten tot de jongere een baan (dus meer inkomen) heeft. Onder andere type organisaties herkent een aanzienlijk kleiner deel dit knelpunt (46% van alle respondenten). Ook herkent een groter deel van de 'schuldhulpverleners' het knelpunt dat schuldhulpverleners te weinig tijd krijgen om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk/caseload te hoog is (50% van 'schuldhulpverleners' vs. 28% van alle respondenten).

Er lijkt sprake van een mismatch tussen de toegankelijkheid van schuldhulpverlening zoals die door opvanginstellingen wordt ervaren, en zoals die door schuldhulpverlening wordt ervaren. Krap twee derde (61,3%) van de geraadpleegde schuldhulpverleners vindt dat er onder begeleiders in de opvang te weinig kennis is over schulden, wat ervoor zorgt dat uitstroom uit de opvang stopt. Aan de andere kant vinden begeleiders in de opvang wet- en regelgeving op het gebied van schulden problematisch, en niet zo zeer hun eigen mate van kennis en expertise. Dat het bij maatschappelijk opvang zou ontbreken aan kennis over schuldhulpverlening, sluit aan bij de conclusies van een recent onderzoek van de Tussenvoorziening en het Leger des Heils in opdracht van de gemeente Utrecht.²³

Voor knelpunten op het gebied van concreet toeleiden naar onderwijs en werk zit er minder verschil tussen de mate van herkenning van respondenten werkzaam bij verschillende type organisaties.

De respondenten is tevens gevraagd welke van de genoemde knelpunten volgens hen het meest urgent zijn om aan te pakken. Men mocht hierbij maximaal vijf knelpunten kiezen.²⁴ De antwoorden op deze vraag lopen behoorlijk uiteen, geen enkel knelpunt is door meer dan de helft van de respondenten gekozen. Uitschieters zijn:

- ⊗ Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek. Volgens 48,6% van de respondenten meest urgent.
- ⊗ Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet of niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun. Volgens 38,5% van de respondenten meest urgent.
- ⊗ Jongeren met LVB- of GGZ- problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden. Volgens 35,8% van de respondenten meest urgent.
- ⊗ Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject. Volgens 34,9% van de respondenten meest urgent.
- ⊗ De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht. Volgens 31,2% van de respondenten meest urgent.
- ⊗ Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden. Volgens 28,4% van de respondenten meest urgent.²⁵

---

²³ Taskforce Maatschappelijk Opvang (2017), *Financiële knelpunten die uitstroom uit maatschappelijke opvang en beschermd wonen belemmeren, adviesrapport voor de gemeente Utrecht*. Utrecht: Taskforce Maatschappelijke Opvang.

²⁴ Gemiddeld heeft men er 2,7 gekozen.

²⁵ Belangrijk in dit opzicht is ook de factor stress. Zie o.a. Jungmann, N. & P. Wesdorp (2017), *Mobility Mentoring®. Hoe inzichten uit de hersenwetenschap leiden tot een betere aanpak van armoede en schulden*. Den Haag: Platform 31. Hoofdstuk 5 gaat hier verder op in.

- ⊙ Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren. Volgens 25,7% van de respondenten meest urgent.²⁶
- ⊙ Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject. Volgens 23,9% van de respondenten meest urgent.
- ⊙ Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang. Volgens 22,0% van de respondenten meest urgent.

De andere knelpunten worden door minder dan een vijfde van de respondenten als meest urgent beschouwd. Een compleet overzicht van de verdeling van de antwoorden op deze vraag is opgenomen in tabel 7 van bijlage 2. De respondenten konden bij deze vraag ook andere knelpunten noemen die volgens hen het meest urgent zijn. Slechts twee van de respondenten hebben dit gedaan, wat een duidelijk teken is dat de opgestelde lijst met knelpunten redelijk compleet is.

De respondenten kregen de mogelijkheid ieder knelpunt van commentaar of nadere toelichting te voorzien. Niet veel respondenten hebben van deze mogelijk gebruik gemaakt: voor alle knelpunten geldt dat niet meer dan 10 mensen commentaar hebben gegeven. De commentaren zijn opgenomen in tabel 8 van bijlage 2. De respondenten is ook gevraagd of er nog andere, niet genoemde, knelpunten zijn. Hier hebben een stuk meer respondenten op geantwoord. Zo gaven 45 respondenten een ander knelpunt in wet- en regelgeving, 23 in eisen die organisaties stellen en 26 in samenwerking tussen organisaties. Veel van de genoemde punten sluiten aan bij de eerdergenoemde knelpunten. Hieronder worden een aantal vaker genoemde punten uiteengezet:

- ⊙ Wet- en regelgeving en communicatie zou voor jongeren te complex zijn (wat aansluit bij het eerdergenoemde knelpunten dat de manier van communiceren van officiële instanties niet aansluit bij de doelgroep) of zou adequate hulpverlening in de weg staan. Daarnaast wordt ook de bureaucratie in het algemeen genoemd. Zoals een respondent het bij een toelichting bij deze vraag verwoordt:

“De wet staat vaak niet in samenhang met de werkelijkheid.”

- ⊙ Er zouden te lange wachttijden voor een uitkering zijn, waarbij onder andere de wettelijke zoekperiode wordt genoemd.
- ⊙ Privacywetgeving wordt vaak genoemd als iets dat adequate samenwerking belemmert. Ook zouden organisaties nog te vaak langs elkaar heen werken, hun eigen mening, specialisme of belang centraal stellen of zelfs met elkaar concurreren, in plaats van de jongeren centraal te stellen.

Een complete lijst met de hier genoemde knelpunten is opgenomen in tabel 9 van bijlage 2.

De respondenten is gevraagd of het noodzakelijk is om bij zwerfjongeren eerst de schulden te stabiliseren of verminderen, voordat een traject richting onderwijs of werk succesvol kan worden ingezet. Slechts een vijfde (20,8%) van de geraadpleegde respondenten is het hiermee eens. Onder respondenten werkzaam voor RMC's is dit aanzienlijk hoger, namelijk 42,1%, in tegenstelling tot respondenten werkzaam in de maatschappelijk opvang, waarbij slechts een op de tien het er mee eens is.

Afsluitend is alle respondenten gevraagd of ze tip(s) zouden willen geven om de belangrijkste knelpunten die in de enquête aan bod gekomen zijn, te verhelpen en verminderen. Hierbij is gevraagd om aan te geven wat er precies zou moeten veranderen, en bij welke organisatie dit moet gebeuren. Ruim vijftig respondenten hebben dit gedaan. Vaak genoemd punt is hierbij het belang van het inspelen op de motivatie en eigen kracht van

²⁶ Dit geldt niet alleen voor zwerfjongeren, maar voor alle jongeren in armoede en met schulden. Zie o.a. Holter, N. (2008), *Oorzaken van voortijdig schoolverlaten*. Utrecht: NJi.

jongeren. Waar liggen zijn of haar kwaliteiten? Wat gaat er goed in plaats van wat zijn de problemen? Waar liggen de mogelijke oplossingen en waar kunnen (kleine) stappen worden gemaakt? Ongeveer 20 respondenten gaven tips die hier mee te maken hebben. Zoals een respondent stelde:

“Ik gun het jongeren dat we vooral praten over hun dromen en verlangens en dat we ze helpen in te zien dat ze waardevol en talentvol zijn en ook ondersteunen om de talenten optimaal te benutten en dromen te laten uitkomen. Ik geloof er steeds minder in dat we het moeten hebben over alles wat niet lukt.”

Daarnaast haalden ongeveer 15 respondenten het bieden van flexibiliteit in aanpak, maatwerk en pragmatisch omgaan met regelgeving aan. Specifiek punt dat hierbij vaker wordt genoemd, is wederom de verplichte zoekperiode bij het verlenen van een bijstandsuitkering, die erg nadelig zou uitpakken voor jongeren.

Een compleet overzicht van de tips is opgenomen in tabel 10 van de bijlage 2.

3.5 Volgens jongeren

Labyrinth vindt het belangrijk dat de doelgroep waar het bij onderzoek om gaat, in dit geval zwerfjongeren, ook daadwerkelijk zelf gehoord wordt. Niet praten óver hen, maar mét hen. Er zijn zodoende 13 diepte-interviews met jongeren met ervaring met zwerven en schulden gehouden, waarbij is ingegaan op dezelfde thematiek als in de enquête aan de orde is gekomen. In de interviews zijn deze zo veel mogelijk vertaald naar voor jongeren begrijpelijke, relevante en behapbare thema's. Vanzelfsprekend zijn niet alle in de enquête aangehaalde thema's voor jongeren zelf relevant. De gesprekken zijn zo aangegaan dat de jongeren is gevraagd open hun verhaal te vertellen, waarna later specifiek naar bekende knelpunten is gevraagd, om zo sturing in het gesprek te minimaliseren.

De 13 jongeren zijn via een drietal organisaties geworven. De verdeling per organisatie was uiteindelijk als volgt:

- ⊗ Negen jongeren via Back UP in Utrecht, een organisatie die laagdrempelige hulpverlening aan zwerfjongeren verleent.
- ⊗ Twee jongeren via het JONA-huis in Arnhem, een organisatie die opvang en ondersteuning aan Arnhemse jongeren in nood biedt.
- ⊗ Twee jongeren via Stichting Maatschappelijk Opvang 's Hertogenbosch.

Alle gesprekken zijn opgenomen en letterlijk uitgeschreven. De transcripten zijn vervolgens met behulp van kwalitatieve analysesoftware (MAXQDA) gecodeerd en geanalyseerd. Ook relevante uitkomsten van de gesprekken met jongeren die specifiek voor de inspirerende praktijkvoorbeelden (zie hoofdstuk 5) zijn gesproken, zijn in deze paragraaf verwerkt. Alle citaten in deze paragraaf zijn afkomstig uit de met jongeren gevoerde gesprekken.

Uit de interviews blijkt duidelijk dat veel van de geïnterviewde jongeren zware problematiek hebben. Veel zijn in contact geweest met jeugdzorg, veel hebben agressieproblemen, veel zijn aan het blowen. Ze zijn bezig met overleven en kunnen daardoor de chronologie of wanneer bepaalde dingen gebeurd zijn, niet altijd goed terughalen. Er zijn er ook best redelijk wat bij die überhaupt moeite hebben met het maken van normale zinnen. Eén gaf zelf aan een Wajong-uitkering te hebben, een ander gaf aan een laag IQ te hebben. In de praktijk zou voor veel van deze jongeren kunnen gelden dat er sprake is van LVB-problematiek. Het betrof veel jongeren die in een 24-uurs woonvoorziening specifiek voor jongeren verblijven.

Als de inhoud van de gesprekken wordt vergeleken met de uitkomsten van de onder professionals gehouden enquête, valt een aantal zaken op. Allereerst is het zo dat de jongeren die met meerdere problemen kampen, zoals LVB-, GGZ- en/of verslavingsproblematiek, in het dagelijks leven meestal niet met het oplossen van hun schuldenproblematiek en al helemaal niet met onderwijs en werk bezig zijn. Ze leven van dag tot dag, waarbij de genoemde problematiek urgenter is dan het oplossen van schulden. Stabiliteit, met name een stabiele

woonomgeving, en het terugdringen van stress is voor hun vaak een eerste stap naar het stapsgewijs oplossen van problemen. Daarnaast is onderkenning van eerdergenoemde LVB-, GGZ- en verslavingsproblemen voor de jongeren een belangrijke stap naar er mee om leren te gaan.

Het ontstaan van de schulden

De schulden lopen vaak snel op in de tijd dat de jongeren zwervend zijn, vanwege de opstapelende incassokosten. De meest genoemde schulden die de geïnterviewde jongeren zelf noemen zijn premies voor de zorgverzekering, studieschuld en boetes (onder andere boetes wegens zwartrijden in het openbaar vervoer). Onderstaande twee citaten illustreren dit:

“Nou kijk wat het is, want als jij een hele tijd dakloos bent, en ik ook geen vast adres had, kwam er ook niks binnen. Dus dan loopt op, 't loopt op, 't loopt op.....dus dan komt het bij deurwaarders, die kunnen jou niet vinden. En vervolgens ga je je inschrijven op een adres, en dan komt alles... dan komt alles opeens binnen.”

“Ja, de hoogte van mijn schulden weet ik niet precies, maar ik denk dat het rond 10.000 is. Eh, dat is allemaal opgelopen qua verzekering – ik betaalde m'n verzekering niet, en ik pakte treinen overal en nergens, en die NS-boetes zijn... uiteindelijk te hoog geworden. Het wordt drie keer, zeg maar, verdubbeld, en als je dan nog niks van je laat horen, dan wordt het gewoon naar een deurwaarder gestuurd, en van daaruit, dan krijg je allerlei kosten erbij, en dan is zeg maar een boete van 60 euro, wordt in een keer 400 euro, 500 euro. Dus daar heb ik ook een paar van, laat maar zeggen dat het echt verhoogd is geworden. En het ziekenhuis. Omdat ik ook geen verzekering had, en ik ging naar het ziekenhuis toe, daar heb ik ook allemaal kosten van gekregen nu. Dat begon allemaal toen ik van huis wegging op mijn 20ste.”

Welke hulp krijgen de jongeren bij hun schulden?

De meeste geïnterviewde jongeren (11 van de 13) zitten in budgetbeheer of bewindvoering. Er was slechts één jongere die binnenkort zelf een aanvraag ging indienen voor schuldbemiddeling, en één jongere kreeg geen duidelijke hulp op het vlak van schulden. Vanuit budgetbeheer of bewindvoering wordt voor de jongeren geprobeerd om hun schuldsituatie te verminderen doordat er voor hen wordt afgelost. Dat kan soms best redelijk snel gaan omdat sommige jongeren, zo lang ze in een 24-uurs voorziening zitten, relatief lage kosten hebben voor huur en uitgaven.

De jongeren die in budgetbeheer of bewindvoering zitten, hebben zelf meestal geen of weinig overzicht over hun (financiële) situatie. Zo vertelt een jongere:

“Ja, ik heb geen overzicht over mijn geld. Ik weet niet wat ermee gebeurt. Ik weet niet hoeveel er over blijft. Ik weet niet waar al dat geld is...Want nu bijvoorbeeld, ik heb twee maanden moeten wachten, omdat ik ben onder de 21, uhm, en ik kreeg eerst gewoon wekelijks geld van hun (budgetbeheerder), van dat bedrag. Nu heb ik dan met terugwerkende kracht die twee maanden teruggekregen, maar d'r is vrijwel niks over, dus dat klopt niet. En dat heb ik de hele tijd gewoon.”

Of dit gebrek aan overzicht komt doordat zij hierover onvoldoende uitleg krijgen van hun budgetbeheerder of bewindvoerder, of dat zij wel uitleg krijgen, maar deze informatie niet goed begrijpen, kan op basis van de gesprekken met de jongeren niet worden vastgesteld. In elk geval betekent het dat ze op korte termijn sterk afhankelijk zijn van deze vormen van financiële hulpverlening.

Verder geeft een aantal jongeren aan dat ze meer zouden willen leren over het zélf beheren van hun eigen uitgaven:

“Dan zou ik het fijn vinden dat hun mij nu bijvoorbeeld zouden leren hoe ik mijn rekeningen moet betalen. Zodat als ik dadelijk weg ben, dat ik dat kan doen.”

“Want wat heb ik nou geleerd? Wanneer 't probleem d'r is, schuif ik het uit handen, heb ik geen stress, heb ik 50 euro in de maand.”

Jongeren die al verder in een traject zitten en meer in staat zijn om te reflecteren op hun problemen, onderkennen dat zwerfjongeren zich vaak niet kunnen concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over de schulden. Dat is ook de reden dat budgetbeheer of bewindvoering voor deze jongeren belangrijk is, om hen meer financiële rust te bieden. Zoals een jongere vertelde:

“Er valt een last van je schouders af. Je hoeft niet meer daaraan te denken. Je kan je richten op andere dingen.”

“Maar dat is, zeg maar, omdat voor mij is 't dan, omdat m'n school brengt ook stress, waardoor ik dus geen tijd ga spenderen aan mijn schulden. Als ik me schulden d'r bij ga doen, dan heb ik me school niet.”

Het in de enquête door professionals aangehaalde belang van succesmomenten blijkt ook uit de gesprekken met de jongeren, waarin de jongeren merkbaar opleefden als dergelijke momenten ter sprake kwamen:

“[In mijn traject] zie je jongeren groeien en gemotiveerder raken. Voor de één [komt die motivatie van] het studeren, voor de ander [van] lekker schilderen.”

“En als ik iets goed doe, zegt 'ie: [...], je hebt het goed gedaan. Maar, heb ik het niet goed gedaan, dan krijg ik dat ook te horen, en dan weet ik ook van: ik moet gewoon mijn best gaan doen. En dan doe je het ook graag.”

Om jongeren dergelijke succesmomenten te laten ervaren, is een vertrouwensband tussen de jongere en een vaste begeleider erg van belang, zo blijkt uit de interviews. Veel van de geïnterviewde jongeren hebben agressieproblemen door wat zij hebben meegemaakt en zoeken snel ruzie. Ze nemen vaak alleen iets aan van mensen die ze vertrouwen.

“Zodra ik zeg maar stabiel weer ben, en het eindelijk weer gewoon aan kan, dan ga ik wel het geld zelf overnemen. En dan kijken of mijn moeder me d'r bij wilt helpen, want die hielp mij hiervoor ook altijd voordat ik naar Back UP kwam. Maar ook met haar kreeg ik ruzie, waardoor ik een beetje, ja, ik vertrouwde mensen niet zoveel.”

Interviewer: “En met Back UP krijg je geen ruzie?”

“Heb ik wel in het begin ruzie mee gehad. Oh, dat lag ook aan het vertrouwen... Ja, maar op het moment dat hij me echt liet zien van, kijk, dit heb ik voor jou geregeld, dit en dit heb ik voor jou betaald... Ja, het heeft wel lang geduurd, maar ik moet zeggen sinds een paar, ja, een half jaar, anderhalf, eh jaartje loopt het wel beter. Dus ik vertrouw ze echt heel erg.”

“Ik wil wel naar school, maar als ik zo naar school ga, en ik, ben al heel opvliegerig, zeg maar. Als ik dan m'n voet stoot of zo dan, ja, dan word ik gewoon agressief. En dat wil ik niet op school, want dan ben ik weer de pineut op school. Dus dan zeg ik 't liefst tegen school van: ik blijf nog thuis totdat ik een beetje gerevalideerd ben, dat ik m'n schoenen weer aan kan doen en beetje naar school kan lopen, dan ga ik weer naar school. En ja, op een gegeven moment is dat allemaal minder geworden. Toen zijn begeleiders ook meer met mij in gesprek in gegaan: gewoon waarom ik dan zo was en zo, en ik heb ook wel m'n excuses aangeboden als d'r iets gebeurde. Dat ik later gewoon kwam en zeg gewoon van: Ja sorry, weet je, ik, ik moet niet zo uitvallen. Ja, op die momenten, zeg ik gewoon wat ik wil, en ik, als ik boos ben, of nou ja boos, iets wil overbrengen aan iemand, en diegene begrijp 't niet, dan gaat m'n stem harder, dan, ja, lijken mensen vaak te schrikken omdat ik

dan agressief overkom. En, ik weet niet, en nu, hebben ze heel veel dingen fijn aangepast. Vanaf het moment dat ik echt ruzie heb gehad met begeleiders.

De jongeren benadrukten het belang van hulpverlening die aansluit bij hun leefwereld, zowel in aanpak en communicatie. Ervaringsdeskundige hulpverleners²⁷ kunnen dit waarschijnlijk makkelijker op een goede manier doen. Dat de manier van communiceren van officiële instanties niet aansluit bij de doelgroep zwerfjongeren wordt door de jongeren bevestigd. Zoals één van de geïnterviewde jongere het treffend samenvatte:

“Sommige volwassenen in de gemeente en zakenmensen, die praten echt moeilijk.”

Het moet dus voor veel zwerfjongeren allemaal veel simpeler worden uitgelegd wat zij kunnen doen om hun financiële situatie te verbeteren.

---

²⁷ Wat ook in de aanpak van het Jongeren Perspectief Fonds een belangrijk onderdeel vormt, zie paragraaf 4.2.

4 Inspirerende praktijkvoorbeelden

In dit hoofdstuk worden vier inspirerende voorbeelden van lokale initiatieven beschreven, en geeft daarmee een antwoord op de volgende onderzoeksvraag:

Welke inspirerende praktijkvoorbeelden zijn er voor het vergroten van de participatie van (ex)zwerfjongeren met schulden in het onderwijs dan wel op de arbeidsmarkt? Hoe zien deze inspirerende praktijkvoorbeelden er inhoudelijk uit?

Voor de selectie van deze vier voorbeelden is allereerst een *longlist* van tien initiatieven opgesteld. Uit deze *longlist* zijn vervolgens in overleg met de opdrachtgever en op basis van onderstaande selectiecriteria vier initiatieven geselecteerd en verder onderzocht, waarbij is gekozen voor initiatieven die zo veel mogelijk:

- ⦿ innovatief en vernieuwend zijn;
- ⦿ zijn gebaseerd op een bepaalde mate van consensus op basis van bestaande literatuur en praktijkexpertise;
- ⦿ een overtuigende methodiek bevatten en praktisch toepasbaar zijn;
- ⦿ goed overdraagbaar zijn;
- ⦿ een structurele oplossing bieden;
- ⦿ in gemeentelijk beleid ingebed zijn;
- ⦿ een integrale aanpak bevatten of een aanpak die zich richt op meerdere leefgebieden;
- ⦿ zich (mede) richten op de beoogde doelgroep;
- ⦿ en op basis van opgedane ervaring en (beperkte) evidentie resulteren in een tastbare verbetering op het doel van de aanpak: in dit onderzoek dus op de toeleiding naar werk en/of opleiding van (ex-)zwerfjongeren.

Uiteindelijk zijn de volgende initiatieven geselecteerd:

- ⦿ Aanpak schulden en jongeren Stadsbank Apeldoorn
- ⦿ Jongeren Perspectief Fonds in Den Haag
- ⦿ Onderwijs Op Maat in Leeuwarden en Groningen
- ⦿ Elke Jongere Telt in Rotterdam

Voor elk van deze initiatieven zijn vervolgens op basis van deskresearch van relevante (beleids)documenten en diepte-interviews met projectleiders, hulpverleners en jongeren casusbeschrijvingen gemaakt, waarvoor zo ver mogelijk en relevant wordt ingegaan op de volgende zaken:

- ⦿ visie waarop de aanpak is gebaseerd
- ⦿ ontstaansgeschiedenis van de aanpak
- ⦿ startdatum en eventuele einddatum (indien van toepassing)
- ⦿ betrokken partijen
- ⦿ doelen van het project en verwachtingen vooraf
- ⦿ resultaten: kwalitatief en kwantitatief
- ⦿ ervaringen in samenwerking met andere partijen
- ⦿ tussentijdse wijzigingen in het project die hebben plaatsgevonden op basis van ervaringen (welke en waarom?)
- ⦿ succesfactoren
- ⦿ knelpunten/verbeterpunten
- ⦿ leerpunten en randvoorwaarden i.v.m. overdraagbaarheid

4.1 Stadsbank Apeldoorn

In Apeldoorn is in augustus 2014 een project gestart waarbij jongeren (18 tot 27 jaar) die een opleiding willen gaan volgen en jongeren die al een opleiding volgen, ondersteuning krijgen met als doel belemmerende schulden en de belemmering die zij bij het volgen van een opleiding met zich mee brengen aan te pakken.²⁸ Tot 2014 was het niet mogelijk om studiefinanciering te gebruiken voor het aflossen van schulden. De consequentie hiervan was dat jongeren met schulden die een opleiding volgden, een keuze moesten maken: ofwel aan de schulden werken ofwel een opleiding volgen. Indien de keuze werd gemaakt om een opleiding te volgen zonder dat aan de schulden werd gewerkt had dat grote gevolgen. Schuldeisers konden hun incassotraject voortzetten en beslag leggen op bankrekening of op inboedel. Dit zorgde voor onrust waardoor de jongeren zich niet konden focussen op hun opleiding. Mogelijk gevolg was dat zij daarmee stopten en (wederom) een beroep op de bijstand deden.

Schulden en incassomaatregelen leveren stress op. Uit ervaringen van mbo-docenten blijkt dat studenten met schulden vaker afwezig zijn, moe zijn door veel werken, weinig aandacht aan school besteden of zelfs stoppen met school, of hun school- en/of boekenkosten moeilijk kunnen betalen.²⁹

Sinds 1 januari 2014 is het volgens de Recofa-commissie³⁰ mogelijk om een deel van de studiefinanciering (dat bedoeld is voor levensonderhoud) te gebruiken in zowel een minnelijke als een wettelijke schuldsanering.³¹ Hiermee wordt in tegenstelling tot voorheen, de mogelijkheid geboden om een schuldregeling te starten en aan schuldeisers een aanbod tot (gedeeltelijke) betaling van schulden te doen. Door deze beleidswijziging kregen jongeren de mogelijkheid om ondanks een schuld toch een studie te volgen, hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten en uit de bijstand te stromen.³²

Doel van het project

Het hoofddoel van het project in Apeldoorn is rust te creëren, zodat jongeren hun school af kunnen maken en ervoor te zorgen dat schulden hierin geen belemmering vormen. Het uiteindelijke doel van de aanpak is de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten en daarmee duurzame uitstroom uit de Participatiewet.

Doelgroep

De doelgroep bestond eerst uit jongeren met schulden die een opleiding gaan volgen om een startkwalificatie of anderszins een diploma te behalen waarmee zij hun kansen op de arbeidsmarkt kunnen vergroten. Jongeren werden verwezen door het Jongerenloket van de gemeente, dat een scholingsoffensief hield om jongeren te motiveren weer terug naar school te gaan.

Met het oog op de inwerkingtreding van de Participatiewet, is bij de start van het schooljaar 2014/2015 besloten om de groep deelnemers uit te breiden met jongeren die al een opleiding volgen met recht op studiefinanciering en Wajong-ers.

---

²⁸ Deze casusbeschrijving is grotendeels gebaseerd op mondelinge informatie uit een interview met de trajectregisseur van het Jongerenloket Apeldoorn, die aan de wieg heeft gestaan van deze aanpak en er nog steeds uitvoering aan geeft.

²⁹ Gemeente Apeldoorn (2014), *Wie betaalt het Leergeld? Mogelijkheden en randvoorwaarden om schulden bij jongeren die een opleiding (gaan) volgen aan te pakken*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.

³⁰ Recofa: werkgroep van rechters-commissarissen in faillissementen. De werkgroep maakt afspraken en verzorgt een uniforme rekenmethode voor de wettelijke saneringen. NVVK-leden (waaronder Stadsbank Apeldoorn) volgen deze handelswijze en rekenmethode.

³¹ Zie Werkgroep Rekenmethode vtlb van Recofa (2018), *Vtlb-rapport. Berekening van het vtlb bij toepassing van de Wet schuldsanering natuurlijke personen*. Den Haag: Recofa.

³² Inmiddels is de situatie door het leenstelsel weer iets gewijzigd. Wat er nu wel en niet mogelijk is, kunnen NVVK-leden nakijken in de NVVK-handreiking 'Jongeren met studiefinanciering en schuldhulpverlening'.

Mogelijkheden om schulden te regelen bij jongeren met studiefinanciering

De mogelijkheden die ingezet kunnen worden om schuldhulpverlening te bieden, zijn afhankelijk van de resterende duur van de opleiding, kans op de arbeidsmarkt en dergelijke:

- ⊗ schuldeisers vragen om de vorderingen te bevriezen tot het moment dat de jongere meer inkomen heeft;
- ⊗ adviezen geven (bijvoorbeeld budgetadvies of hoe ga je om met schuldeisers of hoe tref je betalingsregelingen?);
- ⊗ stabiliseren door budgetbeheer op te starten;
- ⊗ betalingsregelingen treffen;
- ⊗ schuldbemiddeling opstarten;

Schuldbemiddeling of minnelijke schuldsanering

Besloten is om de jongeren te helpen via schuldbemiddeling³³ en niet via minnelijke schuldsanering³⁴. Belangrijkste argument voor deze keuze was dat de verantwoordelijkheid voor het oplossen van schulden bij de jongere zelf moet blijven liggen. Stel dat een jongere tussentijds stopt met aflossen, dan moet de restantvordering bij de jongere zelf blijven en geen verantwoordelijkheid zijn van de gemeente. Bij schuldbemiddeling kun je bovendien op elk moment als gemeente besluiten om te stoppen als het niet lukt de jongere aan zijn afspraken te houden. Tevens is er bij een schuldbemiddeling de mogelijkheid om extra afloscapaciteit aan te bieden als het inkomen van de jongere stijgt.

Vorbereiding op schuldbemiddeling

Alvorens een schuldbemiddeling op te starten, wordt van de jongere verwacht dat hij/zij:

- ⊗ geleerd heeft om beter met geld om te gaan. Dit wordt getoetst aan de hand van bankafschriften;
- ⊗ consequenties van zijn financiële handeling kan overzien;
- ⊗ (financiële) verleidingen kan weerstaan;
- ⊗ weet wat een schuldbemiddeling vergt, dus ook de maximale inspanningsverplichting;
- ⊗ zich inzet om zijn opleiding af te maken, omdat tussentijds afbreken een extra studieschuld kan opleveren;
- ⊗ een bijbaan zoekt, tenzij dit voor de jongere echt niet mogelijk is en dit blijkt uit een rapportage van een professional;
- ⊗ en financieel stabiel is.

Om financiële zelfredzaamheid en stabiliteit te bereiken wordt van de jongere verlangd dat hij/zij in principe:

- ⊗ de budgetcursus volgt en/of
- ⊗ individuele vaardigheidstraining volgt bij een budgetcoach
- ⊗ indien nodig budgetbeheer heeft
- ⊗ zo nodig ondersteuning vanuit het eigen netwerk of van vrijwilligers dan wel professionals accepteert

---

³³ Schuldbemiddeling houdt in: de schuldenaar spaart maandelijks geld voor de schuldeisers. Periodiek wordt het gespaarde geld overgemaakt naar de schuldeisers. Na drie jaar wordt het restant van de schulden kwijtgescholden.

³⁴ Minnelijke schuldsanering houdt in: de schulden worden met een saneringskrediet gedeeltelijk afbetaald aan de schuldeisers. Er blijft één schuldeiser over: de organisatie die het saneringskrediet heeft verstrekt. De rest van de schulden wordt door de schuldeisers kwijtgescholden. De schuldenaar betaalt in drie jaar het krediet terug aan de partij die het saneringskrediet heeft verstrekt (vaak een kredietbank).

Resultaten

In totaal zijn sinds de start van het project volgens de geïnterviewde trajectregisseur zo'n 70 jongeren uit bovenstaande doelgroepen geholpen. Dit betrof relatief veel jongeren die al op school zaten. Het project heeft bekendheid gekregen in de stad bij mbo-jongeren waardoor deze groep zich steeds meer is gaan melden.

Stadsbank Apeldoorn heeft meerdere instrumenten waar gebruik van gemaakt kan worden: budgetbeheer, budgetcoaching, budgettraining, betalingsregelingen en schuldbemiddeling. Jongeren kunnen van meerdere instrumenten tegelijk gebruik maken.

Voor de meeste jongeren worden volgens de trajectregisseur betalingsregelingen³⁵ getroffen met schuldeisers. Of er ook een schuldbemiddeling wordt opgestart, wordt van geval tot geval bekeken. Dit hangt niet alleen af van de grootte van de schuld. Er wordt vooral gekeken of er naar verwachting (afhankelijk van de arbeidsmarktkansen en het salarisniveau dat verwacht wordt na de studie) een groot verschil zal zijn in de grootte van het bedrag dat afgelost kan worden tijdens of na afloop van de studie. Als dit verschil waarschijnlijk miniem zal zijn, wordt tijdens de studie al schuldbemiddeling opgestart en wordt dit aan schuldeisers gecommuniceerd. Verder wordt er van deze jongeren verwacht dat zij een bijbaan zoeken, waaruit zij een deel van de aflossing kunnen betalen. Het bekijken welk type bijbaan haalbaar is naast de studie is maatwerk en hangt af van wat de jongere aankan. Indien er sprake is van een bijbaan of stagevergoeding wordt met de jongere besproken welk deel daarvan kan worden ingezet voor schuldeisers.

Ingezette stabilisatie-instrumenten:

Sommige jongeren zijn echter niet in staat aan de eisen en discipline van schuldbemiddeling te voldoen. Dit is vaak het geval bij *multi-problem* jongeren (jongeren met serieuze problemen op meerdere leefgebieden), waaronder ook zwerfjongeren. In deze gevallen is het stabiliseren van de financiële situatie via budgetbeheer het hoogst haalbare, zodat de vaste maandelijkse lasten worden betaald.³⁶ Budgetbeheer geeft veel jongeren de rust en stabiliteit die nodig is om de studie af te ronden. Prettig hierbij is dat er tegenwoordig geen beslag meer mag worden gelegd op studiefinanciering, dus deze bron van inkomsten blijft altijd beschikbaar.

Ook kan het voorkomen dat besloten wordt dat de jongere nog geen gebruik maakt van één van de stabilisatie-instrumenten. Reden hiervoor kan zijn dat er voldoende financiële vaardigheden zijn, dan wel er op een geschikter (rustiger) moment wordt gewacht om bijvoorbeeld de budgetcursus te volgen.³⁷

Leerpunt: Communicatie met schuldeisers

Schuldbemiddeling kan alleen tot stand komen als de schuldeisers akkoord gaan. Omdat deze groep jongeren niet veel kan aflossen, is het volgens de trajectregisseur belangrijk om zorgvuldig met schuldeisers te communiceren en hen te bewegen akkoord te gaan met het aanbod voor aflossing (en daarna kwijtschelding van de restschuld) vanuit de Stadsbank Apeldoorn. Omdat schuldeisers vaak willen wachten met een akkoord tot een jongere zijn opleiding klaar heeft (in de hoop dan meer geld binnen te krijgen), is het belangrijk aan schuldeisers te laten zien dat het wachten tot iemand klaar is met zijn studie vaak geen extra inkomsten voor hen oplevert.³⁸ De afloscapaciteit van veel jongeren met een lage opleiding verandert namelijk niet of nauwelijks bij het vinden van een eerste baan na hun studie. Verder is het belangrijk om antwoord te geven op alle vragen van schuldeisers. Dit vraagt van de schuldhulpverleners dus veel tijdsinvestering (zowel mondeling als schriftelijk) in het contact met schuldeisers.

---

³⁵ Dit betreft de afspraak dat een verschuldigd bedrag in bepaalde termijnen mag worden terugbetaald. Uiteindelijk wordt het gehele bedrag betaald. Er is dus geen sprake van gedeeltelijke kwijtschelding, zoals bij schuldbemiddeling.

³⁶ Er wordt met schuldeisers geen incassostop afgesproken. Soms wordt een kleine betalingsregeling meegenomen.

³⁷ Er wordt dan wel contact gehouden met de jongere.

³⁸ Overigens wordt er in gevallen waarin er na de opleiding zeer waarschijnlijk wel sprake is van meer inkomsten en daardoor hogere aflossing, wél gewacht met het opstarten van schuldbemiddeling. Voorbeeld is een HBO-er met goede kansen op de arbeidsmarkt die binnen afzienbare tijd klaar is met zijn/haar opleiding.

Ook bij het afspreken van betalingsregelingen, bieden de schuldhulpverleners van de Stadsbank Apeldoorn ondersteuning bij de communicatie met schuldeisers. De jongeren zagen het als zeer waardevol dat de communicatie met schuldeisers voor hun werd gedaan. Ze hadden het gevoel dat er op deze manier soepelere betalingsregelingen konden worden afgesproken dan als ze er alleen voor hadden gestaan:

“In het begin liet [de hulpverlener] me wat vaker zelf [met schuldeisers] bellen. Maar dan kreeg je te horen dat je niks minder dat dit kon betalen, en toen [de hulpverlener] ging bellen kon je vier keer minder betalen.”³⁹

Leerpunt: specifieke aanpak nodig voor jongeren met meervoudige problematiek

Uit de ervaringen met de bovenstaande aanpak is volgens de trajectregisseur gebleken dat het voor een specifieke groep jongeren, namelijk *multi-problem*-jongeren (waaronder ook zwerfjongeren) soms zwaar is om aan meerdere leefgebieden (opleiding, hulpverlening, schuldhulpverlening) tegelijk te werken. Deze jongeren lukt het vanwege hun meervoudige problematiek niet om het reguliere schuldhulpverleningstraject te volgen, ook niet met de maatwerk-aanpak die werd geboden. Bij hen is sprake van psychische of lichamelijke beperkingen gecombineerd met financiële problemen. Zij worden dusdanig belemmerd door de financiële problemen dat zij zonder hulp terugvallen in hun ontwikkeling. Daarom is voor deze groep onlangs in Apeldoorn een pilot gestart met een schuldregeling met een gift van maximaal €2.000 naast een saneringskrediet van netto €1.000. Zij houden dus slechts één schuldeiser en een schuld van €1.000 over die zij moeten terugbetalen. Zij kunnen hierdoor makkelijker een nieuwe start maken. Deze pilot geldt voor jongeren van 18 tot 23 jaar op basis van een groot aantal voorwaarden (waaronder bijvoorbeeld motivatie, acceptatie van hulp en begeleiding). Van deze pilot maken 21 jongeren gebruik. De pilot wordt momenteel geëvalueerd.

Leerpunt: toegankelijkheid

Uit de gesprekken die met jongeren uit Apeldoorn zijn gevoerd kwam een duidelijk aandachtspunt naar voren: de toegankelijkheid van de voorziening, en specifiek de hoeveelheid papierwerk die jongeren zelfstandig in orde moeten maken alvorens zij gebruik kunnen maken van diensten van de Stadsbank. Concreet is het volgens de jongeren aan te raden om de jongeren ook in de aanloop naar het traject te helpen met het op orde krijgen van documentatie. Zoals een jongere schetste:

“Het lijkt bijna dat ze verwachten dat je alle documenten al op orde hebt. Maar als je dat zou hebben, dan zou je natuurlijk niet in de problemen zitten. [...] Die drempel moet gewoon lager, vooral voor jongeren.”⁴⁰

4.2 Jongeren Perspectief Fonds

In de gemeente Den Haag is in 2016 de pilot ‘Jongeren Perspectief Fonds’ (JPF) gestart voor jongeren met schulden, waaronder (ex)zwerfjongeren en dreigende dak- en thuislozen. Het JPF kenmerkt zich door een integrale maatwerkaanpak, waarbij niet enkel schulden maar tevens problemen in andere leefgebieden worden aangepakt. Met de deelnemende jongeren worden problemen op diverse domeinen in kaart gebracht, aangepakt en gestabiliseerd. De jongeren worden ontzorgd op het gebied van schulden en ontvangen begeleiding, coaching en training. Deelnemen is niet vrijblijvend. Van jongeren wordt verwacht dat zij een tegenprestatie leveren. Ze dienen aan de slag te gaan met een opleiding, werk en/of een maatschappelijke stage te lopen. Binnen het initiatief dat is opgezet door Society Impact en de Gemeente Den Haag werken inmiddels circa 30 landelijke, lokale, private en publieke partijen samen om te komen tot nieuwe oplossingen voor armoede en schuldenproblematiek.

---

³⁹ Diepte-interview jongere, 2018.

⁴⁰ Diepte-interview jongere, 2018.

Doel van het programma

Doel van het JPF is het toekomstperspectief van jongeren verbeteren en hun (financiële) zelfredzaamheid vergroten. Uitgangspunt hierbij is dat het perspectief van jongeren verder verslechtert en de maatschappelijke kosten toenemen als de uitdagingen rondom schulden niet wordt aangepakt.⁴¹ Gelijktijdig wordt onderkend dat schulden vaak gepaard gaan met meervoudige problematiek in diverse domeinen. Het programma veronderstelt dat een duurzame oplossing een integrale, op maat aanpak vereist. Daarom zijn de aanpak van meervoudige problematiek, stabilisatie van de leef- en schuldensituatie, schuldregeling, en (financiële) coaching bijeengebracht in één traject.⁴²

Doelgroep van het programma

De aanpak van het JPF richt zich op Haagse jongeren van 18 tot en met 27 jaar met problematische schulden die zij niet op eigen kracht kunnen oplossen. Zij kunnen niet terecht in een regulier schuldhulptraject en/of bevinden zich in een situatie waarbij ze ondersteuning op verschillende leefgebieden nodig hebben. Een regulier traject is geen mogelijkheid als:

- ⊙ Het inkomen niet afdoende is om een minnelijke regeling tot stand te laten komen.
- ⊙ Het jongeren betreft met studiefinanciering zonder (structurele) inkomsten uit een bijbaan. Schuldeisers doen veelal beroep op de inspanningsverplichting tot werken. Daarnaast is studiefinanciering doelverstreking voor het dekken van kosten studie en biedt dus onvoldoende ruimte voor reguliere schuldbemiddeling.
- ⊙ Er sprake is van problematiek op meerdere domeinen. De reguliere schuldhulpverleningstrajecten zijn vooral gericht op het in orde brengen van financiën. Om tot een duurzame oplossing te komen is het van belang dat er aandacht is voor alle leefgebieden. Een structurele oplossing voor deze jongere vereist een integrale aanpak waarbij alle problemen worden aangepakt.⁴³

Binnen het programma worden daarbij vijf groepen onderscheiden: jongeren zonder (voldoende) startkwalificatie, jongeren die reeds een opleiding volgen, werkloze jongeren, zorgjongeren, waaronder dak- en thuisloze jongeren en jongeren die te maken hebben met een instabiele woonsituatie en dreigende dak- en thuisloosheid.⁴⁴

Jongeren met schulden komen via twee kanalen bij het JPF terecht. Enerzijds via gemeentelijke afdelingen, ketenorganisaties en andere externe partijen die de jongeren begeleiden op diverse leefgebieden. Anderzijds kunnen jongeren zichzelf aanmelden. Jongeren die mogelijk in aanmerking komen voor deelname aan het traject worden uitgenodigd voor een kennismakingsgesprek met een trajectbegeleider en schuldhulpverlener. Op basis van de situatie van de jongere, de mogelijkheden die hij of zij heeft, de schuldensituatie, en een oordeel van de schuldhulpverlener wordt bepaald of jongeren in aanmerking komen voor het traject.⁴⁵

Opzet van het programma

Bij de eerste doelgroep wordt enerzijds gewerkt aan het schulden(zorg)vrij maken, anderzijds ontvangen jongeren verschillende vormen van (externe) begeleiding, coaching en training gericht op het stabiliseren van de leefsituatie en het realiseren van een duurzame financiële toekomst. Bij jongeren die geen (vast) woonadres

---

⁴¹ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁴² Diepte-interview programmaleider, 2017.

⁴³ Keskin, A. & I. Leentvaar (2018), *Handreiking Jongeren Perspectief Fonds*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

⁴⁴ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁴⁵ Keskin, A. & I. Leentvaar (2018), *Handreiking Jongeren Perspectief Fonds*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

hebben en te maken hebben met een instabiele woonsituatie of dreigende dakloosheid wordt daarbij eerst ingezet op het creëren van een stabiele en veilige basis⁴⁶, een vaste woon- of verblijfplaats die genoeg stabiel is om echt te kunnen wonen. Aldus de programmaleider is deze basis noodzakelijk om ruimte te creëren om gericht aan andere zaken te werken, zo ook de schulden.⁴⁷

De jongeren hebben gedurende het hele traject één trajectbegeleider die met de jongeren werkt aan schulden alsmede problemen op andere domeinen. Op het gebied van schuldhulpverlening worden deze trajectbegeleiders ondersteund door ‘technische hulpverleners’, die per jongere schulden inventariseren en een betaalvoorstel op maat maken voor schuldeisers om zo een doorbraak te forceren in de schuldensituatie.

Op basis van de schulden- en inkomenssituatie en de leeftijd van de jongere wordt door het JPF aan schuldeisers een saneringsvoorstel gedaan.⁴⁸ De restschuld die wordt overgenomen vormt een schuld tussen de jongere en het JPF.⁴⁹ Vervolgens wordt bepaald op welke manier en termijn hij of zij deze restschuld dient terug te betalen. Dit kan bijvoorbeeld door aan de slag te gaan met werk en opleiding. Hierbij ontvangen zij op maat begeleiding en wordt rekening gehouden met belastbaarheid van de jongere. Sowieso wordt van jongeren verwacht dat zij een maatschappelijke stage lopen. Daarbij wordt van elke jongere verwacht dat zij zich committeren aan het JPF, waaronder bijvoorbeeld individuele begeleiding, groepsbegeleiding, volgen van de gewenste trainingen en voorlichtingen.⁵⁰ Jongeren met een structureel inkomen boven bijstandsniveau lossen daarnaast maandelijks af op dit saneringskrediet (zie volgende sectie).

Jongeren gaan daarbij met hun trajectbegeleider aan de slag om problematiek in andere leefdomeinen in kaart te brengen en aan te pakken. Het uitgangspunt is daarbij dat de jongere de eigenaar is van zijn of haar eigen proces:

“De jongere is leidend en de trajectbegeleider begeleidt en stuurt daarin.”⁵¹

Achterliggende gedachte is dat duurzame verandering intrinsieke motivatie vanuit de jongere vereist. Het traject verloopt dan ook grotendeels in de volgorde die de jongere aangeeft, uiteraard met behulp van de kaders die de trajectbegeleider aanreikt.⁵² De trajectbegeleider stelt samen met elke jongere een perspectiefplan op, biedt ondersteuning richting opleiding en werk, biedt coaching op het terrein van houding en gedrag, en regelt (waar nodig) aanvullende begeleiding en specialistische ondersteuning.⁵³

Naast het bieden van begeleiding en ondersteuning, monitort de trajectbegeleider ontwikkelingen, ook op het gebied van de tegenprestatie. Wanneer jongeren niet of onvoldoende meewerken of nieuwe schulden maken wordt er in een gesprek gezocht naar de oorzaken en de oplossingen.⁵⁴ Het is van belang dat jongeren consequenties voelen zodat ze ervan leren. Er wordt aldus één van de trajectbegeleiders dus ook geen *three strikes and you’re out principe* gehanteerd. Hoewel wordt onderschreven dat er consequenties verbonden dienen te zijn aan gedrag, wordt gelijktijdig erkend dat (gedrags)verandering tijd kost. Daarbij zijn fouten in te

---

⁴⁶ Diepte-interview trajectbegeleider, 2017.

⁴⁷ Persoonlijke correspondentie programmaleider, 2018

⁴⁸ Op basis van het inkomen en de leeftijd van de jongere biedt de gemeente de schuldeiser een vast percentage van het schuldenpakket aan ter sanering van de schulden. In de pilot krijgen alle schuldeisers hetzelfde percentage aangeboden.

⁴⁹ Deze regeling wordt tot op heden gefinancierd door de gemeente, maar de intentie is met het project een trackrecord op te bouwen ten behoeve van het verkrijgen van externe financiering.

⁵⁰ Trajectbegeleider, 2017.

⁵¹ Diepte-interview programmaleider, 2017.

⁵² Diepte-interview trajectbegeleider, 2017.

⁵³ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁵⁴ Diepte-interview programmaleider, 2017.

zetten als instrument voor positieve verandering.⁵⁵ Wanneer jongeren echt niet voldoen, wordt in overleg met de aanmelder en de trajectbegeleider het traject beëindigd. In dit geval wordt het saneringsbedrag dat voor de schuldregeling is ingezet 100% opeisbaar gesteld en verhaald op de jongere. Dit is tot op heden niet voorgekomen.⁵⁶

Omgang met schuldeisers

Een belangrijk doel van het JPF is een doorbraak forceren in de schuldsituatie van jongeren. Er wordt in onderhandeling getreden met schuldeisers zodat een percentage van de schuldenlast kan worden afgekocht. Een gegarandeerde betaling van een vast percentage van de schuld maakt tevens onderdeel uit van deze onderhandeling. Bij opstellen van een saneringsvoorstel wordt rekening gehouden met de volgende drie aspecten:

- ⊙ Leeftijdscategorie van de jongere, waarbij de Participatiewet uitgangspunt is.⁵⁷
- ⊙ Inkomenssituatie van de jongere (onder of boven bijstandsniveau).
- ⊙ De minimale aflosnorm bij een regulier schuldhulpverleningstraject die gelden bij het NVVK.

Op basis hiervan worden biedt JPF drie 'JP-producten': JP-natura, JP-krediet en JP-stabilisatie. Budgetbeheer en de overeenkomst die hoort bij het JP-saneringskrediet hebben een doorlooptijd van 3 jaar.

1. JP natura: Naar gelang de leeftijd van de jongere biedt JPF de schuldeisers aan 5% of 10% van de schuld af te kopen.⁵⁸ Het effectieve kredietpercentage wordt hierbij op 0% gezet, hetgeen in het voordeel is van de schuldeiser.⁵⁹ De restschuld is een schuld tussen de jongere en het JPF. Dit voorstel wordt met name gedaan bij jongeren die studeren en studiefinanciering ontvangen of die starten of doorstarten met hun opleiding en nog een participatie uitkering ontvangen (circa 77% van de jongeren in de pilot). Van jongeren wordt verwacht dat zij een maatschappelijke stage lopen.
2. JP krediet: Het JPF biedt aan om 15% of 20% van de schuld af te kopen, met een effectief kredietpercentage van 3,5%. Dit voorstel wordt ingezet bij jongeren met een inkomen structureel boven bijstandsniveau (circa 10% van de jongeren in de pilot). In dit geval zou JP-natura het signaal afgeven dat het hebben van schulden loont. Daarbij zouden schuldeisers te veel worden benadeeld in vergelijking met reguliere schuldhulpverleningstrajecten. De jongeren bij wie dit voorstel wordt gedaan hebben bovenal behoefte aan de begeleiding en ondersteuning die door het JPF wordt geboden. Zij lossen af op basis van hun feitelijke aflossingscapaciteit.
3. JP stabilisatie: Hierbij doet het JPF niet direct een saneringsvoorstel, wel brengt zij de schulden in beeld en onderhoudt zij contact met de schuldeisers. Waar nodig, worden er betalingsafspraken gemaakt voor de duur van de stabilisatie en wordt er gewerkt aan het schulden(zorg)vrij maken. Ook biedt het mogelijkheden bij nieuwe schulden of schulden die niet regelbaar worden geacht. Het middel wordt

---

⁵⁵ Diepte-interview trajectbegeleider, 2017.

⁵⁶ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁵⁷ Vanaf 21 jaar wordt er meer gebruik van inkomensondersteunende voorzieningen en ligt de bijstandsnorm hoger.

⁵⁸ Als het voorstel lager is dan zou zijn volgens de geldende minimale aflosnormen dan wordt het percentage opgehoogd naar het aanbod dat hoort bij de minimale aflosnorm. Den Haag doet dit overigens niet bij bijvoorbeeld jongeren die geen inkomen hebben, maar alleen studiefinanciering.

⁵⁹ Het effectieve kredietpercentage betreft het bruto krediet dat in rekening wordt gebracht als kosten voor het te verstrekken krediet. Zodra de kosten voor het te verstrekken krediet zijn verrekend heeft men het netto krediet dat wordt ingezet voor de schuldeisers. Binnen JPF wordt door te werken bij JP natura met een kredietpercentage van 0% geen kosten doorberekend aan de schuldeisers, waarmee het voorstel gunstig uitpakt voor de eisers.

ingezet bij jongeren waarvan de situatie dusdanig ernstig is dat eerst de woon- en leefsituatie dient te worden gestabiliseerd (circa. 13% van de jongeren in de pilot).⁶⁰

Tabel 3: Overzicht doelgroepen en producten JPF

Leeftijdsgroep	Inkomen	JP product	Aanbod aan schuldeisers
Jongeren tot 21 jaar	Inkomen tot bijstandsniveau	JP natura	5% van de schuld
Jongeren 21-27 jaar	Inkomen tot bijstandsniveau	JP natura	10% van de schuld
Jongeren 18-27 jaar	Inkomen boven bijstandsniveau	JP krediet	15-20% van de schuld

Instemming en medewerking van schuldeisers is cruciaal voor de aanpak. Daarom wordt er veel aandacht besteed aan communicatie met schuldeisers. Zo streeft men onder meer naar korte lijnen, snelle en structurele communicatie en nauw contact.⁶¹ Daarbij worden schuldeisers meegenomen in de aanpak en meerwaarde daarvan. Naast dat met acceptatie het belang van de jongeren wordt gediend, biedt het hen aldus het JPF een viertal directe voordelen:

- ⊗ Gegarandeerde terugbetaling van schuld of een deel ervan.
- ⊗ Geen 'slepende' debiteuren in administratie en verdere ophoop van schulden.
- ⊗ Maatschappelijk verantwoord ondernemen: algemeen belang wordt gediend door investeren in financieel gezonde volwassenen.
- ⊗ Kostencompensatie door gehanteerde rentepercentages. In sommige gevallen pakt dit gunstig uit voor de schuldeiser.

Schuldeisers zien volgens het JPF het belang en de meerwaarde van de aanpak in. Met verschillende schuldeisers zijn afspraken op projectniveau gemaakt. Zij zijn op grond daarvan bereid mee te werken aan saneringsvoorstellen. Zo is CZ bijvoorbeeld één van de partijen waarmee op projectniveau afspraken zijn gemaakt rondom de schuldregeling van de jongeren en die op voorhand medewerking verlenen aan voorstellen binnen het JPF.⁶² Af en toe zijn commerciële partijen echter moeilijker mee te krijgen in de aanpak. Zij staan verder op afstand van de problematiek en delen niet altijd dezelfde visie op maatschappelijk belang.⁶³ Wanneer schuldeisers weigeren mee te werken, neemt de projectleider persoonlijk contact met hen op. De actieve benaderingswijze draagt in veel gevallen bij aan het wegnemen van belemmeringen en bezwaren.⁶⁴

Resultaten

Tijdens de eerste pilot is er met 53 jongeren gewerkt aan het schulden(zorg)vrij maken en oplossen van problematiek in andere leefdoelgebieden. Het totaal aantal aanmeldingen voor de pilot bedroeg 75 jongeren.⁶⁵ Van de 75 jongeren die zijn aangemeld, zijn er 14 terugverwezen of warm overgedragen naar de reguliere schuldhulpverlening. Acht zijn vroegtijdig gestopt, omdat zij zaken zelf verder op orde wilde brengen dan wel

⁶⁰ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁶¹ Diepte-interview programmaleider, 2017.

⁶² Persoonlijke correspondentie, programmaleider, 2018.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁶⁵ Peildatum 3 oktober 2016.

niet bereid waren aan de gestelde voorwaarden te voldoen. Ruim driekwart van deze jongeren is aangemeld door maatschappelijke partners, de overige jongeren zijn aangemeld via afdelingen van de gemeente Den Haag. Van alle jongeren binnen de JPF pilot zijn inmiddels de schulden gesaneerd.⁶⁶ Er zijn onder hen geen daklozen meer en waar nodig hebben sommigen hulp om toekomstige uitval te voorkomen.⁶⁷ De tussentijdse evaluatie en geïnterviewde betrokken beschouwen de resultaten als veelbelovend, en zijn daarbij van mening dat met de aanpak kan worden bijgedragen aan besparingen op de lange termijn. Op grond van vele verzoeken van instanties, ouders en jongeren zelf, heeft men in 2017 de pilot een vervolg gegeven, waarmee nog eens 100 jongeren in de gelegenheid zijn gesteld deel te nemen aan het traject. Hierbij zijn 13 zogenaamde JP-ambassadeurs uit de pilot benoemd, die worden ingezet in het vervolg. Volgens de geïnterviewde programmaleider zorgt dit delen van ervaringsdeskundigheid voor meer beleving bij de ontvanger.⁶⁸ De daadwerkelijke resultaten van het vervolg zijn op het moment van schrijven nog niet bekend.

Randvoorwaarden voor overdraagbaarheid JPF

In de recent beschikbaar gemaakte handreiking van het programma⁶⁹ en uit de gevoerde gesprekken met betrokkenen komen verschillende randvoorwaarden naar voren voor de behaalde resultaten, die van belang zijn voor andere gemeenten die (elementen uit) de aanpak willen overnemen. Deze worden hieronder uiteengezet:

- ⊙ De klant (jongere) staat centraal in plaats van het 'systeem' (als in regels en procedures). Binnen het JPF is die laatste richtinggevend en niet bepalend. In de praktijk betekent dit dat het JPF zich bovenal laat leiden door "wat nodig is om een jongere een stap verder te helpen. Als zodanig wordt de benadering en dienstverlening toegespitst op de jongere in kwestie. Dit punt wordt onderkend door de gesproken jongeren, die aangaf vanaf het begin het gevoel te hebben gehad dat het JPF "echt voor jongeren bedoeld is" en dat er goed wordt gekeken wat bij de jongere past.⁷⁰
- ⊙ Duurzame (gedrags)verandering teweegbrengen kost tijd, en gebeurt met vallen en op staan. Jongeren dienen de ruimte te krijgen om fouten te maken. Deze kunnen vervolgens als instrument worden ingezet om positieve verandering teweeg te brengen. Ook dit wordt door een van de gesproken jongeren, die volgens hemzelf gedurende het traject een terugval heeft gehad, herkend.⁷¹
- ⊙ Als jongeren geen vast woonadres hebben en/of wonen op een plek die niet houdbaar is, is het creëren van een stabiele en veilige basis fundamenteel startpunt van de aanpak.
- ⊙ Het is essentieel om binnen alle gelederen draagvlak te hebben om de JPF-aanpak uit te kunnen voeren, omdat:
  - het JPF integraal werkt en acteert op domeinen waar andere diensten en/of organisaties in eerste instantie aan zet zijn;
  - van interne- en externe ketenpartners wordt verwacht dat zij bereid zijn om buiten eigen kaders en richtlijnen te kunnen en durven handelen;
  - en oplossingen forceren vraagt soms bereidheid om randen van de wet op te zoeken.
- ⊙ Een multidisciplinair team wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor succes. Binnen het team van JPF werken trajectbegeleiders (voor coaching en training) en financieel schuldhulpverleners vanuit hun expertise met hun eigen (primaire) focus, als multidisciplinaire groep samen. Daarbij kan het realiseren van betrokkenheid van externe partners en het benutten van hun denkkracht zowel op project- als casusniveau bijdragen aan doorbraken.

⁶⁶ Hoe lang de jongeren inmiddels schuldenzorgvrij zijn verschilt al naar gelang het startpunt van het schuldregelingsgedeelte.

⁶⁷ Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

⁶⁸ De jongeren in het vervolgtraject.

⁶⁹ Keskin, A. & I. Leentvaar (2018), *Handreiking Jongeren Perspectief Fonds*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

⁷⁰ Diepte-interviews jongeren, 2018.

⁷¹ Diepte-interview jongere, 2018.

- ⊙ Binnen de aanpak van het JPF wordt veel aandacht besteed aan monitoring en evaluatie. Bij binnenkomst wordt in kaart gebracht op welke leefgebieden jongeren problemen ondervinden. Vervolgens wordt de situatie op verschillende momenten opnieuw vastgelegd. Zo wordt inzicht verkregen in de leefwereld en vorderingen van jongeren op deze verschillende gebieden, alsmede resultaten van de aanpak. Hiermee kan dienstverlening verder worden geoptimaliseerd. De focus op meerdere leefgebieden wordt ook door de gesproken jongeren van doorslaggevend belang geacht.⁷²
- ⊙ Het belang van evaluatie waarbij aandacht is voor verschillende invalshoeken (b.v. van jongeren, schuldeisers, aanmelders en gemeentelijke instanties) wordt onderschreven en gezien als noodzakelijk om de methodiek te versterken en te komen tot een snellere en betere manier van samenwerking met verschillende belanghebbenden en betrokkenen.

4.3 Onderwijs Op Maat

Jongeren in een kwetsbare positie, waaronder zwerfjongeren, hebben moeite om een opleiding naar wens te volgen. De Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) stelt bijvoorbeeld dat zij jaarlijks 100 tot 200 meldingen ontvangen van jongeren die geweigerd worden.⁷³ Ook gemeenten zien dat mbo's jongeren weigeren. Naast deze selectie aan de poort gebeurt het omgekeerde nog vaker: jongeren die afhaken en de eindstreep niet halen. De reden voor uitval of weigering is veelal dat leerlingen niet binnen het standaard leer- en/of opleidingstraject passen, het tempo niet kunnen bijbenen of meer begeleiding nodig hebben.

Doel Onderwijs op Maat

In september 2015 zijn partijen in Friesland en de stad Groningen daarom gaan samenwerken in zogenaamde proefvelden 'Onderwijs op Maat' om het voor ongeveer 35 (ex-)zwerfjongeren mogelijk te maken om naar school te gaan en tegelijkertijd hun leven op orde te krijgen. Voorheen was het zo dat wanneer jongeren te maken hadden met problemen op huisvesting, financiën, familie en/of verslaving, scholen meestal aangaven dat die problemen beter eerst opgelost konden worden om de situatie te stabiliseren voordat jongeren terug naar school konden gaan. In de proefvelden is dit omgekeerd, waarbij het doel is jongeren het onderwijs in te krijgen, daar te houden en gelijktijdig andere zaken op te lossen.

De proefvelden richten zich op het creëren van randvoorwaarden voor een inclusiever onderwijssysteem – zonder deze wettelijk af te dwingen – om op deze manier (ex-)zwerfjongeren naar een startkwalificatie te begeleiden. Het proefveld past bij de landelijke trend van ruimte geven aan het mbo om in specifieke situaties naar eigen inzicht te handelen in plaats van strikt langs landelijke richtlijnen.⁷⁴

Betrokken partners en voorgeschiedenis

Het proefveld kent een lange aanloop. Eind 2013 al vindt de officiële kick-off plaats van Van De Straat in Leeuwarden.⁷⁵ Vanaf september 2015 bevinden de proefvelden zich in de opstartfase. Na de fase van conceptontwikkeling, coalitievorming en het creëren van randvoorwaarden, zijn de eerste jongeren in september 2016 gestart met hun opleiding.

Doelgroep

Er is geen officiële lijst met selectiecriteria voor de jongeren. De nadruk ligt op maatwerk aan de hand van persoonlijke gesprekken. Toch zijn er een aantal basale uitgangspunten te herkennen: het hebben van een dak-

⁷² Diepte-interviews jongeren, 2018.

⁷³ Schipper, K. & F. van Steenberg (2017), *Onderwijs op Maat, een tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Het mobilisatieprogramma Van de Straat wil dak- en thuisloze jongeren structureel verder helpen in een samenwerking tussen Federatie Opvang, Stichting Zwerfjongeren Nederland en Kamers met Kansen. Het project wordt ondersteund door het Kansfonds.

en thuisloos verleden, meerdere problemen om op te lossen en het nog niet hebben van een startkwalificatie. De casusregisseur in Friesland stelt:

“Er is sterker dan bij andere projecten gekeken naar de eigen motivatie van jongeren. We hebben gezegd dat die intrinsieke motivatie wel redelijk op orde moet zijn. Jongeren pushen en verleiden om naar school te gaan leidt waarschijnlijk niet tot goede resultaten. Dan haken ze toch sneller af.”⁷⁶

Welke aanpassingen op maat zijn er in het proefveld gedaan?

Een belangrijke trend die past binnen het vergroten van de handelingsruimte van mbo-instellingen, is de mogelijkheid om van de urennorm af te wijken.⁷⁷ Deze norm was een obstakel voor dak- en thuisloze en kwetsbare jongeren, omdat zij vaak naast school intensieve zorgtrajecten doorlopen of therapie krijgen, waardoor het voor hen lastig is om aan deze eis te voldoen.⁷⁸ Deze manoeuvreerruimte geldt voor alle mbo-instellingen, maar is volgens betrokkenen voor de jongeren in het proefveld tamelijk cruciaal gebleken. Zo stelt de eerdergenoemde casusregisseur:

“Je merkt dat heel veel scholen, docenten, tot aan directeuren toe vaak niet eens wisten dat dat kon. Dan stuurden wij de nota van het ministerie met deze beleidsregel. En dan kregen we de reactie van “He mooi! Dan gaan we het doen.””⁷⁹

Een belangrijke uitkomst van het proefveld was dat het voor jongeren binnen het proefveld mogelijk is geworden om BBL te volgen met behoud van een uitkering. Binnen het mbo-onderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen BBL (Beroeps Begeleidende Leerweg) en BOL (Beroeps Opleidende Leerweg). In de BBL zijn jongeren in dienst van een bedrijf en gaan zij daarnaast vaak één dag per week naar school. Het volgen van BBL met behoud van uitkering is landelijk toegestaan, maar bij de sociale dienst in Groningen was dit geen standaardpraktijk en wordt alleen bij hoge uitzondering toegestaan. De redenatie is dat de gemeente Groningen wil dat jongeren uit de bijstand komen, waardoor de voorkeur wordt gegeven aan het vinden van een baan boven dat van het volgen van onderwijs. Voor jongeren in het proefveld is het na overleg met de gemeente mogelijk geworden om BBL te volgen met behoud van een uitkering. Dit is vruchtbaar gebleken omdat deze praktische vorm van onderwijs beter aansluit bij de doelgroep. De geïnterviewde casusregisseur van proefveld Groningen merkt hierover op *“dat de jongeren die BBL volgen, het vaak goed doen.”*⁸⁰

De mate waarin op school voor jongeren die via het proefveld op school zijn geplaatst uitzonderingen worden gemaakt, blijkt van geval tot geval te verschillen. Aan de ene kant van het spectrum zijn er jongeren die meedraaien in reguliere schoolprogramma's en die nauwelijks extra aandacht krijgen. Zonder hulp van het proefveld zouden deze jongeren waarschijnlijk nooit op school zijn binnengekomen, omdat het regelmatig voorkomt dat scholen risicjongeren weigeren. Aan de andere kant van het spectrum staan jongeren voor wie meer uitzonderingen worden gemaakt en meer persoonlijke begeleiding krijgen, bijvoorbeeld wanneer zij een intensief zorgtraject volgen. Dit vraagt om aangepaste begeleiding. Het gaat soms ook om kleine aanpassingen op school:

---

⁷⁶ Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁷⁷ Zie Romme, R. (2016), *Onderwijstijd* [online]. Beschikbaar op het World Wide Web: <<https://www.mboraad.nl/themas/onderwijstijd>>. Geraadpleegd op 2 februari 2018.

⁷⁸ Schipper, K. & F. van Steenbergen (2017), *Onderwijs op Maat, een tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

⁷⁹ Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁸⁰ Diepte-interview casusregisseur Groningen, 2017.

“Bijvoorbeeld, als je er nou voor kiest deze jongere een plekje bij de deur te geven, zodat hij even weg kan als het niet goed gaat, dan is dat veel makkelijker dan dat hij de klas door moet en toestemming moet vragen. Zulke afspraken hebben we per leerling met zo’n docententeam gemaakt.”⁸¹

De casusregisseur vervult een cruciale rol binnen het proefveld:

“Ik ben geregeld als casusregisseur naast de jongeren ergens binnengelopen om uit te leggen hoe de situatie is. En ook om uit te leggen wat de doelstellingen van het project zijn. Wat we willen, welke ondersteuning eromheen zit, en of we alsjeblieft zaken kunnen regelen. Dat gaat in 90% van de gevallen wel goed. Mensen waren altijd wel vrij snel over de streep. Maar wél met het labeltje van het proefveld. Dat is een soort van toegangskaart, anders lukt het niet. Maar als je die kaart hebt, zie je dat er best veel mogelijk is.”⁸²

De begeleiding vanuit casusregisseurs gaat echter verder, en het is in speciaal de persoonlijke ondersteuning die door deelnemers aan het programma wordt gewaardeerd, zo stelt een van de deelnemende jongeren:

“[Hij] heeft mij gevolgd in mijn weg naar school toe, [hij] heeft mij begeleid in het maken van de keuzes, in het maken van afspraken over het meedraaien, ook in het verkennen van de mogelijkheden [...] [Hij] heeft mij er ook in geholpen weer een beetje het vertrouwen te vinden dat die school mij toch wel snapt en die wil ook heus wel kijken naar aanpassingen, zoals in mijn stage. Als ik het zelf had gedaan was het waarschijnlijk fout gegaan.”⁸³

Leerpunten

Op basis van ervaringen van de geïnterviewde professionals en de schriftelijke tussentijdse evaluatie van Onderwijs op Maat zijn de volgende leerpunten te formuleren:⁸⁴

Allereerst blijkt dat, ondanks de mogelijkheid om van de 1000-urennorm af te stappen, het niet vanzelfsprekend is dat dit in de praktijk van het proefveld ook gebeurt. Jongeren moeten vaak een bewijs van een arts of hulpverlener overhandigen om door de school niet gebonden te worden aan de urennorm. Ook komt naar voren dat managers op school in de praktijk nog terughoudend zijn in het afwijken van deze regel omdat de angst bestaat om toch afgerekend te worden op bepaalde keuzes.

Een ander knelpunt binnen het proefveld zijn beperkte instroommomenten, waardoor zwerfjongeren niet kunnen beginnen met school op het moment dat zij dat willen, en daardoor de kans groter is dat ze tussentijds afhaken. Er kunnen veel dingen spelen in de omgeving, en gebeurtenissen kunnen dermate ingrijpend zijn, dat het hoofd van jongeren niet meer staat naar het volgen van onderwijs. De periode tussen aanmelding en daadwerkelijk starten met school duurde vanuit dat perspectief te lang. De leeftijdsfase van puberteit tot jongvolwassenheid is een turbulente periode in het leven van ieder mens. Dit geldt voor jongeren met een problematische achtergrond des te meer.

Daarnaast blijkt uit ervaring van proefvelden dat het intakegesprek bij de onderwijsinstelling een struikelblok kan zijn voor zwerfjongeren. Dit gesprek brengt veel spanning met zich mee omdat het bepaalt of jongeren wel of niet worden toegelaten tot een opleiding. Heel soms kon een jongere dit gesprek op eigen kracht voeren, maar over het algemeen moest er iemand mee met de intake (de casusregisseur of een hulpverlener) om uitleg te geven en richting te geven aan het gesprek en te verkennen wat er op maat mogelijk zou zijn voor de jongere. Een van de deelnemers vertelt hierover:

⁸¹ Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁸² Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁸³ Diepte-interview jongere, 2017.

⁸⁴ Schipper, K. & F. van Steenbergen (2017), *Onderwijs op Maat, een tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

“[Zij] gaat ook mee naar gesprekken op school en daar heb ik heel veel aan omdat ik verder geen netwerk heb. [...] Zij weet van mijn situatie. Omdat ik zelf weleens dingen vergeet te vertellen en dat soort dingen. Het is fijn dat er zo iemand achter je staat. Normaal gesproken heeft iedereen ouders achter zich staan, maar dat heb ik totaal weer niet. Ik moet het hier hebben van mijn hulpverlener.”⁸⁵

Tot slot bleek de schulden- en inkomensproblematiek al snel één van de voornaamste knelpunten te zijn die ervoor zorgen dat het lastig is voor zwerfjongeren om een opleiding te volgen. Veel van deze jongeren hebben veel geldzorgen, zoals problemen met schuldeisers, deurwaarders en moeite met rondkomen. Dit veroorzaakt stress bij jongeren waardoor ze met het hoofd bij zorgen en overleven zitten, in plaats van met het hoofd in de boeken. De hardnekkigheid en het telkens terugkeren van schulden- en inkomen als problematiek heeft ertoe geleid dat in beide proefvelden de Kredietbank de rol heeft gekregen voor alle jongeren binnen het proefveld de financiële situatie in kaart te brengen en behapbaar te maken. Zo proberen ze bijvoorbeeld een deel van de schulden te saneren en terug te brengen tot €5.000,-, en jongeren nog maar één schuldeiser hebben: de Kredietbank.

Rol van DUO

Een andere belangrijke rol was er voor DUO. Die organisatie is vanaf het begin af aan heel nauw betrokken geweest en is dat nog steeds. De casusregisseur uit Friesland vertelt hierover:

“Zij hebben ook op het schuldenverhaal van de jongeren veel betekend. Er zijn nogal wat jongeren met gebroken schoolcarrières en dito schuld bij DUO door niet ingeleverde ov-kaarten, niet op tijd gestopte studie en niet betaald lesgeld. Dat zijn kortlopende schulden. Wat je zag is dat, op het moment dat de jongeren weer naar school gaan, een deel van de boete ineens verrekend wordt met je eerste studietoelage. Dan heb je een probleem. Daar hebben we afspraken met DUO over kunnen maken. We hebben een schuldrustperiode ingevoerd met DUO voor al deze jongeren. Dus alle schulden die er waren zijn bevroren totdat het diploma gehaald is. Dat is fantastisch. Als elke schuldeiser van de overheid dat zou doen, dan zouden we een stuk verder zijn.”⁸⁶

Zijn collega in Groningen vult aan:

“Wat ik ook een mooi succesje vind is dat vanuit DUO het lesgeld altijd in zes maanden betaald moest worden. Voor een aantal jongeren in ons proefveld mogen we dat nu in negen termijnen doen. Dat zorgt dat je de maandlasten een stuk gunstiger maakt voor deze jongeren. Dat is wel een doorbraak. DUO wil dit nu landelijk gaan uitrollen op basis van ervaringen in het proefveld.”⁸⁷

Resultaten qua instroom

In Groningen hebben in totaal 21 jongeren in het proefveld geparticipeerd, daarvan zitten er nu nog 13 op school.⁸⁸ Bij hen zijn knelpunten redelijk opgelost. In Leeuwarden is het gelukt 14 jongeren terug op school te krijgen die daar waarschijnlijk anders niet terecht waren gekomen. Zeven van de jongeren zitten nog op school en liggen op koers om hun diploma te halen, variërend van mbo-niveau 2 tot hbo. Hiervan zijn er nu enkele die een startkwalificatie hebben gehaald. Voor andere jongeren loopt dit traject nog.⁸⁹ Oorzaken voor de uitval van verschillende jongeren hebben vooral te maken met de hevigheid van problematiek waarmee zij te kampen hadden (zoals middelengebruik, psychische problemen, ontbreken stabiele huisvesting).⁹⁰

⁸⁵ Diepte-interview jongere, 2018.

⁸⁶ Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁸⁷ Diepte-interview casusregisseur Groningen, 2017.

⁸⁸ Diepte-interview casusregisseur Groningen, 2017.

⁸⁹ Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁹⁰ Persoonlijke correspondentie casusregisseur Groningen, 2018

Kritische noten

Uit de schriftelijke tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen blijkt dat het proefveld nog erg steunt op de inzet van individuen.⁹¹ Veel betrokkenen zijn daarom kritisch over de mogelijkheden van het proefveld om 'de standaard' te worden. Ze vragen zich bijvoorbeeld af in hoeverre het mogelijk is om werkwijzen landelijk uit te rollen, gezien de afhankelijkheid van individuele inzet.

Ook blijkt uit de evaluatie twijfel over de mate waarin het proefveld in de toekomst in staat is om het onderwijssysteem open te breken. De complexiteit en logheid van het onderwijssysteem laten zien dat, ondanks de bewegingsruimte, professionals in de praktijk het gevoel hebben afgerekend te worden op cijfers en dus in een spagaat staan tussen het handelen naar maatschappelijke verantwoordelijkheid en rendement. Scholen zouden bijvoorbeeld vooral beoordeeld worden op resultaat en baat hebben bij leerlingen die snel doorstromen en afstuderen, hetgeen het organiseren van onderwijs op maat voor deze jongeren bemoeilijkt. De casusregisseur uit Groningen stelt hierover:

"We kunnen voor 12/13 jongeren wel maatwerk bieden, maar alleen omdat dit een experiment is. Maar hoe zorg je ervoor dat maatwerk meer beleid wordt?"⁹²

Zijn collega uit Friesland volgt hieraan toe:

"Gepersonaliseerd onderwijs is lastig te organiseren. Dan moet je heel het onderwijsveld op de kop leggen. Dat moet denk ik ook. Er zijn mooie voorbeelden hiervan in het zuiden van het land. Daar hebben ze bijvoorbeeld zelfs het gebouw helemaal anders ingericht. Dat is Agora.⁹³ Een experiment van VWS. Die kijken wat de jongere nodig heeft. Dat soort type onderwijs kan ervoor zorgen dat deze jongeren minder snel uitvallen."⁹⁴

Overdraagbaarheid: cruciale randvoorwaarden Onderwijs Op Maat

In de evaluatie in Groningen is een tiental cruciale randvoorwaarden benoemd voor Onderwijs op Maat, te weten:⁹⁵

1. Onderwijs op Maat is afhankelijk van bestuurlijk commitment voor het maken van uitzonderingen en werken buiten de kaders.
2. Onderwijs op Maat is afhankelijk van professionals met lef die uitzonderingen durven te maken.
3. Onderwijs op Maat is gebaat bij een doorbraakteam voor een individuele behandeling van jongeren die anders buiten boord dreigen te vallen.
4. Onderwijs op Maat wordt geregisseerd door een casusregisseur die hulpverleners, ambtenaren en onderwijsprofessionals in stelling kan brengen. De rol van deze casusregisseurs is cruciaal.
5. Onderwijs op Maat is niet alleen een verantwoordelijkheid van het onderwijssysteem, maar van alle (indirect) betrokkenen zoals de gemeente, opvanginstellingen en ministeries.
6. Onderwijs op Maat gaat – naast het volgen van onderwijs – ook om het op orde brengen van de basis van jongeren. Net zoals een 'jonge topsporter' ook ideale condities nastreeft in de sport bij het volgen van topsportonderwijs, is dat ook het geval van een jongere in een minder geprivilegieerde positie.
7. Onderwijs op Maat onderschrijft de noodzaak van een integrale aanpak waarin ook oog is voor diverse problematiek op thema's als huisvesting, schulden, verslaving, etc.

⁹¹ Schipper, K. & F. van Steenbergen (2017), *Onderwijs op Maat, een tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

⁹² Diepte-interview casusregisseur Groningen, 2017.

⁹³ Zie <http://www.agora.nu/onderwijs>.

⁹⁴ Diepte-interview casusregisseur Friesland, 2017.

⁹⁵ Schipper, K. & F. van Steenbergen (2017), *Onderwijs op Maat, een tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

8. Onderwijs op Maat is geen generiek instrument om jongeren ‘binnen boord’ te halen. Het kent verschillende niveaus van instroming: sommige jongeren kunnen gemakkelijk instromen in het onderwijs, anderen kunnen in een reguliere RMC-aanpak terecht terwijl anderen een zwaar begeleidingstraject nodig hebben.
9. Onderwijs op Maat is alleen mogelijk wanneer een brede basis voor samenwerking wordt gecreëerd waarbij gedeelde urgentie en verantwoordelijkheid cruciale ingrediënten zijn.
10. Onderwijs op Maat focust zich niet op een handvol directbetrokkenen, maar is ingebed in alle lagen van organisaties en netwerken. Van intaker tot de docent en de klas, van casusregisseur tot schoolbestuur en van gemeentebambtenaar tot accountmanager bij het ministerie.

De casusregisseur in Groningen geeft aan:

“Een vast budget om zaken te kunnen betalen voor deze jongeren is erg belangrijk. Denk hierbij aan geld voor schoolboeken, een laptop, werkschoenen, koksmessen voor de koksopleiding en dergelijke. Die basisdingen waarvoor de meeste jongeren ouders hebben. Maar deze jongeren hebben meestal geen ouders meer die dat doen.”⁹⁶

Dit wordt ook opgemerkt door een van de jongeren:

“Ze hebben me geholpen met bijvoorbeeld schoolboeken, een laptop. Echt de dingen die nodig zijn maar die door schulden financieel niet haalbaar zijn. Daar word ik mee geholpen.”⁹⁷

De bovengenoemde casusregisseur stelt daarbij dat hij heeft kunnen aantonen dat van de jongeren van wie de gemeente dit betaald heeft, bijna 100% nog in de opleiding zat na drie tot vier maanden. Die waren dus al drie tot vier maanden uit de uitkering à €800,- tot €900,-. De investering was ongeveer €2.000,- boekengeld en lesgeld. *“Dat heb je er dus na drie maanden al uit als gemeente.”⁹⁸*

4.4 Elke Jongere Telt

In 2016 is in Rotterdam het programma ‘Elke jongere telt, Programma Rotterdamse Risicjongeren 2016-2020’ gestart. Het programma richt zich op (op potentiële) risicjongeren, hieronder verstaat men jongeren die:

- ⊙ veel risicofactoren kennen die de overhand hebben. Onder risicofactoren verstaat men factoren die de ontwikkeling van het kind bedreigen, zoals problemen in het gezin, leerachterstanden en psychische problematiek;
- ⊙ te maken hebben met een opeenstapeling van problemen op de gebieden school, werk, zorg en veiligheid;
- ⊙ een risico vormen voor de gemeenschap doordat ze overlast en criminaliteit veroorzaken;
- ⊙ een risico (dreigen te) lopen voor zichzelf en hun eigen toekomst;
- ⊙ geen substantiële bijdrage leveren aan onze stad, maar een groot beroep op gemeenschapsgeld (gaan) doen;
- ⊙ en/of geen passende zorg en ondersteuning krijgen of deze mijden of onvoldoende passende steun uit de reguliere aanpak krijgen.⁹⁹

⁹⁶ Diepte-interview casusregisseur Groningen, 2017.

⁹⁷ Diepte-interview jongere, 2018.

⁹⁸ Diepte-interview casusregisseur Groningen, 2017.

⁹⁹ Gemeente Rotterdam (2016), *Elke jongere telt. Programma Rotterdamse Risicjongeren 2016-2020. Definitie risicjongeren maart 2016*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Meer specifiek bestaat de doelgroep uit (potentiële) risicjongeren tussen de 12 en 27 jaar, waaronder ook zwerfjongeren. Juist binnen deze leeftijdscategorie krijgen jongeren te maken met grote overgangen, bijvoorbeeld die van 18- naar 18+ en van school naar werk. Het programma richt zich vooral op het soepel laten verlopen van deze overgangen. Daarbij is er focus op een integrale aanpak en op het doorbreken van grenzen tussen de gebieden school, werk, zorg en veiligheid. Het programma koerst bewust aan op maatregelen die deze gebieden overstijgen.¹⁰⁰

Doel van het programma

De integrale aanpak moet risicjongeren in staat stellen uiteindelijk zoveel mogelijk zelfstandig en op eigen kracht aan zijn of haar toekomst te (blijven) werken. De maatregelen en acties binnen dit programma hebben als doel om:

- ⊗ elke risicjongere de hulp en ondersteuning krijgt die nodig is;
- ⊗ meer risicjongeren die nu niet naar school gaan, wel een opleiding volgen. En dat de jongeren die wel naar school gaan, hun schoolcarrière daadwerkelijk met een startkwalificatie afronden;
- ⊗ meer risicjongeren die nu nog een uitkering ontvangen, aan het werk gaan. En dat we de jongeren die nu geen werk of uitkering hebben, eventueel via een uitkering richting een baan begeleiden;
- ⊗ en minder risicjongeren in aanraking met justitie en politie komen en minder jongeren waarbij dit al één of meerdere keren is gebeurd, opnieuw in crimineel gedrag vervallen.

Er gaat binnen het programma veel aandacht uit naar het leggen van verbindingen en afstemming met reguliere aanpakken, samenwerking en versterking van bestaand beleid. Deze structurele inbedding van maatregelen is volgens de gemeente Rotterdam noodzakelijk om het gewenste resultaat te behalen.¹⁰¹

Inhoud van het programma

Het programma bevat 5 speerpunten. In praktijk zijn er maar liefst 68 maatregelen benoemd, verdeeld over verschillende projecten.¹⁰² Deze maatregelen zijn samen met partners vanuit zorg, werk, onderwijs en veiligheid tot stand gekomen. Deze partners zijn ook betrokken bij de uitwerking en implementatie van de maatregelen.

Vijf speerpunten

De vijf speerpunten zijn de volgende:¹⁰³

1. Een onbelemmerde overgang van 18- naar 18+

Elke jongere die jeugdhulp heeft, krijgt in Rotterdam op maximaal 16,5-jarige leeftijd een Toekomstplan (dat zich richt op wat er nodig is aan hulp en ondersteuning nadat de jongere 18 is geworden). In de inkoop in het kader van de jeugdwet voor 2018 is opgenomen dat dit toekomstplan een verplicht onderdeel wordt van het ondersteuningsplan. Dit betekent dat voor alle jongeren die een vorm van jeugdhulp ontvangen, waarvan verwacht wordt dat zij na hun 18^e jaar vervolghulp nodig hebben, toekomstdoelen aan het ondersteuningsplan worden toegevoegd. Het gaat hier niet alleen om zorg, hulp en ondersteuning, maar ook om de leefgebieden school, werk, financiën, huisvesting, begeleiding en mentorschap. Hierdoor is op hun 18^e een nieuwe intake overbodig voor een Wmo-arrangement. Wanneer een jongere na zijn 18^e jaar geen hulp meer wil, neemt het wijkteam alsnog contact op om daar zeker van te zijn. Er is ook aandacht voor de huisvesting van risicjongeren vanaf hun 18^e.

¹⁰⁰ Gemeente Rotterdam (2016), *Elke jongere telt. Programma Rotterdamse Risicjongeren 2016-2020. Definitie risicjongeren maart 2016*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

¹⁰¹ De Jonge, H. M. (2017), *Voortgangsbrief Elke jongere telt van Wethouder de Jonge aan leden van de commissie Zorg, Onderwijs, Cultuur en sport* [online]. Beschikbaar op het World Wide Web: <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/elke-jongere-telt/17bb4729-Wethoudersbrief-voortgangsbrief-Elke-jongere-telt_S_17MO03265_3.pdf>. Geraadpleegd op 2 februari 2018.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

2. *Alle risicjongeren blijvend in beeld*

Het Jongerenloket heeft haar werkproces aangepast als het gaat om de vier weken zoekperiode voor de uitkering, waarbij jongeren hulp kunnen krijgen van een jongerenwerker (buiten het Jongerenloket). Ook is Rotterdam bezig met een bestandskoppeling voor jongeren tussen 23 en 27 jaar. Het gaat om jongeren die ingeschreven staan in het BRP, geen onderwijs volgen, niet werken, geen uitkering ontvangen én geen startkwalificatie hebben. Hierdoor is het mogelijk deze jongeren thuis te bezoeken door jongerencoaches van het Jongerenloket.

3. *Een schoolcarrière die werkt*

De aanpak om uitval en voortijdig schoolverlaten te voorkomen wordt binnen het programma voortgezet en aangescherpt. Daarnaast kijkt Rotterdam naar mogelijkheden om onnodige schoolwisselingen te vermijden en de betrokkenheid van ouders te vergroten. Ten slotte wordt ingezet op begeleiding naar werk.

4. *Richting een schuldenvrije toekomst*

Activiteiten in dit speerpunt richten zich op de verbetering van de samenwerking tussen onderdelen van de schulddienstverlening. Verder was het de bedoeling basis budgetbeheer breed in te voeren voor jongeren.¹⁰⁴ Voor jongeren bleek dit in veel gevallen onvoldoende soelaas te bieden. In dat kader wordt nagedacht over een speciaal op jongeren gericht budgetbeheer. Hierbij maakt de jongere samen met een begeleider afspraken over welke zaken direct worden ingehouden op het inkomen van de jongeren om schulden te voorkomen.¹⁰⁵

Daarnaast wordt incassobevriezing en de relatie met schulden door leenfaciliteiten (met name op het mbo) onderzocht. Ook voert Rotterdam een onderzoek uit onder jongeren naar de manier waarop zij schulden beleven en wat voor hen 'veilige plekken' zijn om dat bespreekbaar te maken. Tot slot lopen er op dit moment twee pilots met betrekking tot het terugdringen dan wel stabiliseren van schulden bij jongeren. De pilots betreffen 'Mobility Mentoring' en het gebruik van het 'Mesis screeningsinstrument schuldhulpverlening en bewindvoering'. Deze pilots worden nog geëvalueerd.

5. *Terug op de rails*

Rotterdam wil kans op terugval in crimineel gedrag verminderen door op zoek te gaan naar vernieuwende werkwijzen en alternatieve maatregelen waarbij het civiele recht optimaal benut wordt. Nazorg begint al tijdens detentie. Rotterdam start, samen met partners een pilot Terugkeer naar elders, waarbij jongeren aansluitend op hun hechtenis of detentie (tijdelijk) buiten hun eigen omgeving worden geplaatst.

Overkoepelende maatregelen

Verder zijn er twee belangrijke overkoepelende maatregelen in het programma de 'doorontwikkeling van het Jongerenloket' en 'iedere risicjongere een mentor':¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Dit is een voorziening waarbij de vier primaire lasten (huur-, energie-, water- en kosten zorgverzekering), direct op het inkomen van jongeren worden ingehouden, zodat op deze terreinen geen problematische schulden kunnen ontstaan.

¹⁰⁵ Dit hoeft niet beperkt te zijn tot de vier primaire woonlasten (huur, energie, water en zorgverzekering). Men zou ook afspraken kunnen maken over telefoon- en zorgkosten. Dit is nog niet ingevoerd. Er vinden op dit moment verkennende gesprekken plaats om een pilot Jongeren Budgetbeheer voor de dak- en thuisloze groep jongeren met behulp van zorgaanbieders te organiseren.

¹⁰⁶ De Jonge, H. M. (2017), *Voortgangsbrief Elke jongere telt van Wethouder de Jonge aan leden van de commissie Zorg, Onderwijs, Cultuur en sport* [online]. Beschikbaar op het World Wide Web: <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/elke-jongere-telt/17bb4729-Wethoudersbrief-voortgangsbrief-Elke-jongere-telt_S_17MO03265_3.pdf>. Geraadpleegd op 2 februari 2018.

⊙ *Doorontwikkeling Jongerenloket*

Belangrijk aandachtspunt binnen het Jongerenloket is een pilot met een brede uitvraag, waarin een gedegen diagnose van problematiek van de jongere plaatsvindt. In deze pilot wordt gewerkt met een multidisciplinair team bestaande uit *dedicated intakers* en professionals met specifieke expertise. De jongerencoaches in dit pilotteam bouwen hun caseload af van 75 tot 100 naar ongeveer 35 jongeren, waardoor er meer ruimte komt voor een gedegen uitvraag.

⊙ *Mentoring*

Verder is er aandacht voor *mentoring*. De jongere kijkt samen met het wijkteam of het Jongerenloket of er een geschikte mentor kan worden gevonden binnen het warme netwerk van de jongere (bijvoorbeeld een familielid of leraar). Indien dit niet mogelijk is, wordt gekeken naar vrijwilligers binnen bestaande initiatieven. Via zogenoemde *#Kendoe-stages* kunnen ambtenaren tevens een rol als mentor vervullen. Aan elke mentor worden eisen gesteld op het gebied van gedrag en veiligheid (bijvoorbeeld minimale begeleidingstermijn, VOG).¹⁰⁷ Mentoren worden in hun rol ondersteund door Humanitas.

De ervaringen met de integrale aanpak in praktijk

De uitvoering van het programma is een cultuurverandering voor zowel beleidsmedewerkers als betrokken uitvoerende afdelingen, waarbij het integrale werken (het niet denken in schotten) en het, indien nodig, buiten de kaders een oplossing zoeken van belang zijn. In de praktijk betekent dat bijvoorbeeld dat een jongere voor een bepaald probleem niet naar een ander loket wordt verwezen, maar dat iemand van het Jongerenloket direct naar een collega loopt om een knelpunt voor de jongere op te lossen dat niet binnen het eigen takenpakket valt.¹⁰⁸

Zwerfjongeren

Zwerfjongeren vormen een subgroep binnen de groep risicojongeren waar Rotterdam zich op richt. Opvallend is dat het aantal zwerfjongeren in Rotterdam volgens geraadpleegde ambtenaren sterk is toegenomen.¹⁰⁹ Een eenduidige verklaring hiervoor is niet te geven, maar het geeft het belang aan om ook deze groep goed te ondersteunen. De indruk is dat er veel jongeren tussen zitten met LVB en/of GGZ-problemen. Deze jongeren hebben vooral behoefte aan heel praktische hulp bij het regelen van allerlei zaken, van zorgverzekering tot uitleg over hun huurovereenkomst.

De 19 aanbieders die betrokken zijn bij zwerfjongeren, spreken elkaar elke 6 tot 8 weken. Hierin komen mogelijke structurele verbeteringen in de samenwerking ter sprake. Zo start er bijvoorbeeld binnenkort een onderzoek door een stagiaire naar methodieken die worden toegepast en de effectiviteit hiervan. Hiernaast zijn 'actietafels' onder leiding van ketenregisseurs ingericht waarin casussen die vast zitten worden besproken met alle relevante partners om een oplossing te vinden. Regelmatig komt de gemeente bij dergelijke casussen tegenstrijdige zaken tegen in wet- en regelgeving, die alleen doorbroken kunnen worden vanuit een gezamenlijke bereidheid buiten de kaders te denken of wet- en regelgeving ruim te interpreteren. Dat lukt over het algemeen heel goed, omdat er sprake is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ Gemeente Rotterdam (2017), *Elke Jongere Telt. Programma Rotterdamse Risicojongeren 2016 – 2020*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

¹⁰⁸ Diepte-interview senior beleidsadviseur dak- en thuisloze jongeren en procesmanager maatschappelijke ontwikkeling, 2017.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid.

Overdraagbaarheid: randvoorwaarden voor succes van het programma

Volgens geraadpleegde ambtenaren is er een aantal belangrijke randvoorwaarden om het programma tot een succes te maken:¹¹¹

- ⊗ Betrokkenheid realiseren van alle externe partners door hen actief mee te laten denken.
- ⊗ Investeren in relaties met deze partners door elkaars werk te leren kennen en hierdoor begrip te krijgen voor elkaars vakgebied en doelen.
- ⊗ Telkens het belang van de jongeren vooropstellen, in plaats van het organisatiebelang.
- ⊗ Jongeren mee laten denken over nieuwe maatregelen, omdat zij vanuit hun eigen expertise met oplossingen komen waar de gemeente niet altijd aan denkt.
- ⊗ Toewijding in hogere lagen van de organisatie (bestuur en management) voor de nieuwe werkwijze, zodat bijvoorbeeld benodigde wijzigingen in werkprocessen ook daadwerkelijk gerealiseerd worden.
- ⊗ Flexibel blijven in het programma door te blijven monitoren of bedachte maatregelen wel effectief zijn of bijgesteld moeten worden.
- ⊗ Aandacht voor haalbaarheid van bepaalde maatregelen in verband met werkdruk bij organisaties of afdelingen.

---

¹¹¹ Ibid.

5 Oplossingsrichtingen

Dit laatste hoofdstuk bundelt oplossingsrichtingen zoals deze voortkomen uit de verschillende onderdelen van het onderzoek, en geeft daarmee een antwoord op de volgende onderzoeksvraag:

Welke mogelijkheden zijn er (voor de ministeries van SZW, VWS, OCW en andere partijen) om de toeleiding van (ex-)zwerfjongeren met schulden naar werk of onderwijs te verbeteren? Hierbij gaat het zowel om *quick wins* als om oplossingen op langere termijn.

De geformuleerde oplossingsrichtingen zijn tot stand gekomen in samenwerking met medewerkers met relevante expertise bij Movisie, het Alfa College, Kredietbank Noord-Nederland, de Tussenvoorziening en Inter-Lokaal (zie tabel 12 van bijlage 3).

De uit het onderzoek voortkomende knelpunten en actoren die een oplossing zouden kunnen bieden voor deze knelpunten zijn divers. Het betreft onder andere een samenspel tussen rijk, gemeenten, zorgorganisaties en organisaties voor maatschappelijke opvang en verschillende afdelingen hierbinnen. Dit houdt in dat er geen eenvoudig te implementeren oplossingen bestaan. Toch blijkt uit de in dit rapport beschreven praktijkvoorbeelden dat er gemeenten zijn die goede stappen zetten, vaak in samenwerking met externe partners, om zwerfjongeren met schulden een betere dienstverlening te bieden richting onderwijs en werk. Deze kunnen ter inspiratie van andere gemeenten dienen.

Integrale aanpak en gedeelde visie

Uit het onderzoek blijkt dat een succesfactor voor goede ondersteuning van zwerfjongeren met schulden een integrale aanpak is, waarbij alle betrokken partners samenwerken en waarin er sprake is van ontschotting, zowel in inhoudelijke als in financiële zin. Juist omdat er zoveel verschillende organisaties betrokken zijn bij hulp aan zwerfjongeren, is het van belang dat deze organisaties werken vanuit een gedeelde visie. Gaat onderwijs bijvoorbeeld boven werk, of andersom? En als onderwijs in principe voorgaat, bekijk dan per persoon of dit haalbaar is gezien de problemen van de jongere en wat er gedaan kan worden aan de schuldsituatie.¹¹² Gezien het grote aantal bij zwerfjongeren betrokken organisaties en afdelingen (zowel intern als extern) is het creëren van een gedeelde visie geen makkelijke opgave, maar het is mogelijk. De gemeente heeft hierin bij uitstek de regie. Wat hierin kan helpen is om als gemeente (experimenteer)ruimte en mandaat te creëren waarin samenwerkende partijen zo nodig kunnen afwijken van regels en grenzen om integraal de problematiek van zwerfjongeren op de verschillende levensgebieden aan te pakken. Dat vereist vooralsnog een bijzondere organisatie en/of een (programmatische) aanpak. Van deze programmatische aanpak is het programma Elke Jongere Telt in Rotterdam een inspirerend voorbeeld.

Overgang 18- naar 18+

In de enquête heeft driekwart van de professionals aangegeven dat de overgang van jeugdzorg naar andere vormen van hulp nadat jongeren 18 zijn geworden verbetering behoeft. Op basis van de Wmo 2015 zijn gemeenten verplicht in een beleidsplan op te nemen op welke wijze zij continuïteit van ondersteuning aan jongeren waarborgen die door het bereiken van een bepaalde leeftijd geen jeugdhulp als bedoeld in de Jeugdwet meer kunnen ontvangen.¹¹³ Nog lang niet alle gemeenten maken gebruik van deze mogelijkheid, terwijl hier wel kansen liggen. Er is door de decentralisaties veel ruimte in wet- en regelgeving. Het vraagt creativiteit om die

---

¹¹² Zie in dit verband de handreiking van de NVVK 'Jongeren met studiefinanciering en schuldhulp-verlening' en de leerpunten uit paragraaf 4.1. uit Apeldoorn.

¹¹³ Zie Wmo 2015, Artikel 2.1.2. vierde lid, onderdeel e.

ruimte ook beleidsmatig te benutten.¹¹⁴ Een voorbeeld is het vastleggen in beleid (en contracten met zorgaanbieders) onder welke voorwaarden jongeren die ondersteuning via de Jeugdwet ontvangen ook ondersteuning kunnen blijven krijgen nadat de leeftijd van 18 jaar is bereikt (verlengde jeugdhulp).¹¹⁵ Feitelijk gaat het bij de overgang bij 18 jaar ook over ‘integrale samenwerking/ontschotting’ binnen gemeenten, maar dan specifiek gericht op de overgang van minderjarig zijn naar volwassenheid. Dit is een thema dat op landelijk niveau inmiddels veel aandacht heeft. Zo werken kennisinstituten, landelijke verenigingen en gemeenten samen binnen de Aanpak 16-27.¹¹⁶

Stress en schaarste

Een aantal knelpunten die door professionals vaak zijn aanstipt in de enquête, gaat over de manier van communicatie met of begeleiding van jongeren. Zo geeft bijna driekwart van de professionals aan dat zwerfjongeren zich door schulden vaak niet kunnen concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden. Dit sluit aan bij het inzicht uit eerder onderzoek dat stress en armoede een negatieve invloed hebben op schulden¹¹⁷ en de theorie van schaarste¹¹⁸. Als gevolg van stress en armoede denken mensen minder lang over beslissingen na, laten zij zich sterker leiden door acute problemen van het moment, en neemt zelfcontrole af. Problematische schulden zijn bij uitstek bron van stress. Juist op het moment dat het extra belangrijk is geen domme dingen te doen, gaan psychologische mechanismen spelen die het moeilijker maken verstandige financiële besluiten te nemen en de lange termijn voor ogen te houden. Zo kan een neerwaartse spiraal ontstaan.¹¹⁹ Daarnaast moeten mensen in armoede vaak lastige keuzes maken over hun schaarse geld én tijd. Schaarste legt een grotere druk op zowel de tijd als de cognitieve belasting die nodig zijn voor allerlei dagelijkse taken.¹²⁰ Er zijn meerdere oplossingsrichtingen die dergelijke knelpunten aanpakken, zoals het Amerikaanse *Mobility Mentoring* en dichter bij huis de Bureau Frontlijn-aanpak in Rotterdam.¹²¹ Vooral hierbij van belang is aandacht voor genoemde stress, ook bij reguliere (schuld)hulpverlening en in wijkteams. Daar is stressreductie nog nauwelijks een onderwerp.

Communicatie

De wijze van communiceren en bejegening is in zijn algemeenheid van belang bij mensen met schulden, maar is extra belangrijk als het gaat om zwerfjongeren, zeker omdat relatief veel zwerfjongeren een verstandelijke beperking hebben.¹²² Verder geeft ongeveer driekwart van de geraadpleegde professionals aan dat zwerfjongeren, doordat ze vaak een uitgebreid verleden aan hulpverlening achter de rug hebben, minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject. Dat betekent dat professionals aandacht moeten hebben voor de manier waarop zij jongeren kunnen motiveren om hulp te aanvaarden. Goede

---

¹¹⁴ Op nji.nl/van-jeugd-naar-volwassenheid staan praktische handvatten en creatieve oplossingen om integrale beleid en dienstverlening bij gemeenten zo in te richten dat de groep jongeren tussen de 16 en 27 jaar de juiste ondersteuning krijgt bij de voorbereiding op hun toekomst.

¹¹⁵ Jongeren mogen onder bepaalde voorwaarden ook na hun 18e bij dezelfde zorgaanbieder zorg blijven ontvangen. tot maximaal het 23e levensjaar. Zie <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/van-jeugd-naar-volwassenheid/Ruimte-in-wet-en-regelgeving-vijf-tips>.

¹¹⁶ Zie ook www.16-27.nl. Interessant in dit verband is ook het experiment Van De Straat. Stichting Zwerfjongeren Nederland ziet n.a.v. dit experiment het ‘lijmen’ van de zorgknip slechts als symptoombestrijding en pleit voor een verschuiving van focus richting de meest basale noodzakelijke primaire zaken als eten, dak boven hoofd, toegang tot onderwijs, etc.

¹¹⁷ Zie o.a. Jungmann, N. & P. Wesdorp (2017), *Mobility Mentoring®. Hoe inzichten uit de hersenwetenschap leiden tot een betere aanpak van armoede en schulden*. Den Haag: Platform 31.

¹¹⁸ Zie o.a. Mullainathan, S. & E. Shafir (2013), *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much*. New York: Time Books, Henry Holt & Company LLC.

¹¹⁹ Tiemeijer, W. (2016), *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

¹²⁰ Zie o.a. A. K. Shah, S. Mullainathan & E. Shafir (2012), Some Consequences of Having Too Little. *Science*, Vol. 338, Issue 6107, pp. 682-685. Washington: AAAS.

¹²¹ Zie <http://www.bureaufrontlijn.nl/>.

¹²² Bijna 25% van de zwerfjongeren is zwakbegaafd of heeft een verstandelijke beperking.

communicatievaardigheden (zowel mondeling als schriftelijk) en het goed kunnen aansluiten bij de leefwereld van deze jongeren zijn hierbij van belang. Ook ongeveer driekwart van de professionals geeft echter aan dat zij de manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) juist niet vinden aansluiten bij de doelgroep. Dit laatste punt blijkt ook heel duidelijk uit met jongeren gevoerde gesprekken. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken aan deze jongeren vaak niet duidelijk wat er van hen verwacht wordt. Simpele communicatie, liever mondeling dan schriftelijk, is van belang, waarbij controle of zwerfjongeren ook snappen wat er van hen verlangd wordt doorslaggevend is. Overigens worden veel crediteuren en schuldeisers zich ervan bewust dat communicatie anders moet, en wordt hier steeds meer actie op ondernomen.

Tot slot hebben professionals in de enquête vaak genoemd dat het in de begeleiding van zwerfjongeren van belang is in te spelen op motivatie en eigen kracht van jongeren. Waar liggen zijn of haar kwaliteiten? Wat gaat er goed in plaats van wat zijn de problemen? Waar liggen mogelijke oplossingen en waar kunnen (kleine) stappen worden gemaakt?

Verbeteringen op het vlak van schuldhulpverlening en bijzondere bijstand

Als jongere tussen de 18 en 21 jaar kun je een bijstandsuitkering voor jongeren ontvangen. De lagere bijstandsuitkering voor deze leeftijdscategorie geldt omdat ouders verplicht zijn hun kinderen tot 21 jaar te onderhouden. Daarnaast kun je als jongere recht hebben op bijzondere bijstand als je je onderhoudsrecht jegens je ouders niet te gelde kunt maken.¹²³ Vaak hebben gemeenten in beleidsregels bijzondere bijstand vastgelegd wanneer zij vinden dat hiervan sprake is. Zwerfjongeren kunnen vaak geen beroep doen op hun ouders, bijvoorbeeld doordat hun relatie met ouders is verstoord, dus is aanvullende bijzondere bijstand voor deze groep waarschijnlijk regelmatig nodig. In hoeverre gemeenten op basis van hun beleidsregels zwerfjongeren deze mogelijkheid van bijzondere bijstand überhaupt bieden, is niet bekend, maar zeker het onderzoeken waard. In elk geval constateert in dit onderzoek ruim 60% van de geraadpleegde professionals dat de bijstandsnorm voor jongeren erg laag is, zeker voor jongeren van 18 tot en met 20 jaar, en dat er vanuit een dergelijke uitkering geen schuldbemiddeling kan worden opgestart.

Eveneens 60% van de geraadpleegde professionals onderkent dat zwerfjongeren vaak nieuwe schulden maken, waarbij dit vaak leidt tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject. Uit verschillende praktijkvoorbeelden blijkt dat begeleiding door een *buddy* of ervaringsdeskundige op dit punt uitkomst kan bieden.

Verder geeft 50% van de 'schuldhulpverleners' in de enquête aan dat zij te weinig tijd krijgen om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk te hoog is. Dit punt werd eerder gesignaleerd door de Nationale Ombudsman:

*"Toename van het aantal schuldenaren, gebrek aan capaciteit en grote complexiteit van de schuldproblemen hebben hun weerslag op kwaliteit van dienstverlening. Dit is niet te wijten aan schuldhulpverleners bij gemeenten, maar eerder aan omstandigheden waaronder zij moeten werken."*¹²⁴

Het verlagen van caseload, waardoor schuldhulpverleners onder andere meer tijd kunnen besteden aan moeilijkere doelgroepen, waaronder zwerfjongeren, is wenselijk. Het zou interessant zijn om dit gegeven ook op te nemen in de landelijke Benchmark Armoede en Schulden waaraan gemeenten en kredietbanken in 2018 een jaar gratis mogen deelnemen.

¹²³ Zie artikel 12 van de Participatiewet.

¹²⁴ Zie Tuzgöl-Broekhoven, A. J. H., W.C.P. van den Berg, E.J.E. Govers & D.J. Hanse (2016), *Burgerperspectief op schuldhulpverlening. Een onderzoek naar de ervaringen van burgers met gemeentelijke schuldhulpverlening*. Den Haag: De Nationale Ombudsman.

Inkomen in relatie tot huisvesting

Een stabiele woonplek is meestal een eis voor start van schuldhulpverlening. Volgens bijna driekwart van de geraadpleegde professionals is dit voor zwerfjongeren een probleem. Er zijn knelpunten in de doorstroming van maatschappelijke opvang naar eigen woonruimte. Zo ligt het inkomen van (ex-)zwerfjongeren vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak (te) lang in de opvang.¹²⁵

Voor jongeren van 18 tot en met 20 jaar geldt op dit moment een erg lage beslagvrije voet. Beslag kan dan tot gevolg hebben dat de huur en andere kosten niet (meer) betaald kunnen worden. Dit knelpunt wordt herkend door ruim 60% van de geraadpleegde professionals. Met de invoering van de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet (waarschijnlijk per 1 januari 2019) wordt dit knelpunt opgelost. Er wordt dan geen onderscheid meer gemaakt naar leeftijd. Jongeren krijgen dan een 'normale' beslagvrije voet.

Verbetering situatie zwerfjongeren met schulden op het terrein van onderwijs

Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, wat het volgens 80% van de geraadpleegde professionals voor hen lastiger maakt een baan te vinden dan voor andere jongeren. Het vergroten van het aantal zwerfjongeren dat een startkwalificatie behaalt, ligt als oplossingsrichting dus voor de hand. In de praktijk blijkt het lastig om met schulden weer naar school te gaan. Daarom is het belangrijk om (zwerf)jongeren met schulden op school te ondersteunen door middel van bijvoorbeeld schuldbemiddeling¹²⁶, minnelijke schuldsanering¹²⁷, budgetbeheer of ondersteuning bij het sluiten van betalingsregelingen met schuldeisers. Veel schuldhulpverleners denken echter dat schuldbemiddeling in combinatie met studiefinanciering per definitie niet mogelijk is. In de praktijk blijkt op dit vlak echter in een aantal gevallen wel degelijk maatwerk mogelijk, zo blijkt uit het praktijkvoorbeeld van Stadsbank Apeldoorn. Hierbij kan worden gedacht aan gevallen waarin een jongere een bijbaan heeft of kan gaan zoeken. Dat is natuurlijk echter niet voor alle jongeren weggelegd, en zeker lastig voor (ex-)zwerfjongeren. Om deze reden zijn er steeds meer gemeenten, bijvoorbeeld Den Haag, Utrecht en Leiden, die de keuze maken voor minnelijke schuldsanering in plaats van schuldbemiddeling (zie ook de casus het Jongeren Perspectief Fonds). Dit gebeurt vaak in de vorm van pilots, projecten of fondsen. Dit kan (zwerf)jongeren een nieuwe kans kan bieden. Meer kennisoverdracht aan schuldhulpverleners over wat er mogelijk is op dit specifieke vlak lijkt gewenst. Het samenbrengen van kennis uit deze diverse projecten, waarin minnelijke schuldsanering voor jongeren wordt toegepast, kan hierbij een belangrijke eerste stap zijn.

Het NVVK heeft zeer recent een handreiking voor leden uitgebracht rondom het thema schulden en studiefinanciering.¹²⁸ Ook buiten NVVK-kanalen om is het zinvol om meer aandacht aan dit thema te besteden, bijvoorbeeld binnen het landelijke programma "Schouders Eronder". Daarbij is het vooral interessant om te leren van de manier waarop de gemeenten Apeldoorn en Den Haag in praktijk de communicatie met schuldeisers aanpakken. Over het algemeen is het immers lastig om schuldeisers mee te krijgen in schuldbemiddeling of schuldsanering bij jongeren (met studiefinanciering). Deze gemeenten hebben desondanks vooruitgang weten te boeken door hun manier van communiceren.

---

¹²⁵ Zie voor de onderbouwing hiervan bijlage 4 van Taskforce Maatschappelijk Opvang (2017), *Financiële knelpunten die uitstroom uit maatschappelijke opvang en beschermd wonen belemmeren, adviesrapport voor de gemeente Utrecht*. Utrecht: Taskforce Maatschappelijke Opvang.

¹²⁶ Schuldbemiddeling: De schuldenaar spaart maandelijks geld voor de schuldeisers. Periodiek wordt het gespaarde geld overgemaakt naar de schuldeisers. Na drie jaar wordt het restant van de schulden kwijtgescholden.

¹²⁷ Minnelijke schuldsanering: De schulden worden met een saneringskrediet (gedeeltelijk) afbetaald aan de schuldeisers. De rest van de schulden wordt door de schuldeisers kwijtgescholden. De schuldenaar betaalt in drie jaar het krediet terug aan de kredietbank.

¹²⁸ Deze handreiking is beschikbaar voor NVVK-leden en heet 'Jongeren met studiefinanciering en schuldhulp-verlening'.

Verder is het voor schuldhulpverleners van belang goed op de hoogte te zijn van de werkwijze van DUO als het gaat om onderwijsgerelateerde schulden.¹²⁹ DUO geeft voor de duur van het schuldhulpverleningstraject doch minimaal voor de duur van de studie uitstel van betaling voor bepaalde onderwijsgerelateerde schulden wanneer dit naar oordeel van de (gemeentelijke) schuldhulpverlener noodzakelijk is om tot een minnelijke schuldregeling te komen. Met een dergelijke incassopauze kan de student in een stabiele financiële situatie zijn opleiding voltooien.

Veranderingen in het onderwijs zelf

Ruim de helft van de geraadpleegde professionals geeft aan dat jongeren zonder startkwalificatie vaak eerst worden terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is. Het programma Onderwijs Op Maat biedt op dit vlak inspirerende leerpunten. In dit proefproject is bij plaatsing van (ex-)zwerfjongeren op school geprobeerd het onderwijs beter te laten aansluiten op de behoeftes van deze jongeren. Op dit vlak ligt een uitdaging voor scholen om regels zo op te rekken dat (ex-)zwerfjongeren zich weer thuis kunnen voelen in een onderwijssetting, als dat de wens is en als de jongere ook toe is aan een opleiding. Uit Onderwijs op Maat en ook uit de ervaringen van de Stadsbank Apeldoorn is gebleken dat zonder aandacht voor de schuldenproblematiek van deze jongeren, de kans van slagen op school heel klein is. Samenwerking tussen scholen, gemeenten en schuldhulpverlenende instanties is daarom belangrijk om (ex-)zwerfjongeren succesvol te laten zijn in onderwijs.

Aandacht voor zwerfjongeren met LVB- of GGZ-problematiek

Bijna 25% van de zwerfjongeren is zwakbegaafd of heeft een verstandelijke beperking en ruim 40% van de zwerfjongeren heeft ernstige of langdurige psychische problemen.¹³⁰ Ruim 85% van de geraadpleegde professionals geeft aan dat zwerfjongeren met LVB- of GGZ- problematiek extra problemen ervaren en eerder in de schulden komen. Dit is een breed gedragen knelpunt waar landelijk aandacht voor nodig is. Zo geven Stimulansz en MEE aan dat schuldhulpverlening vaak slecht aansluit op de behoeften en mogelijkheden van mensen met een lichte verstandelijke beperking (LVB).¹³¹ Zij vallen hierdoor relatief vaak uit of komen zelfs helemaal niet in aanmerking voor hulp, bijvoorbeeld omdat de aanvraag te ingewikkeld is. Het lukt deze mensen niet om zonder hulp de juiste documenten aan te leveren. Stimulansz en MEE hebben een aanpak ontwikkeld voor deze specifieke doelgroep, met *e-learning*, trainingen en casuïstiek. Ook het lectoraat Armoede Interventies van Hogeschool van Amsterdam (HvA) heeft een project gericht op de combinatie van LVB-problematiek en schulden, gericht op het meten van het effect en verbeteren van budgettrainingen voor deze doelgroep. Hiermee worden handvatten geboden voor de gemeentelijke en uitvoeringspraktijk om interventies op het terrein van financiële educatie aan mensen met een LVB te verbeteren. Daarnaast ontwikkelt het lectoraat handvatten voor herkenning van en omgang met de combinatie van LVB-problematiek en schulden.

Preventie

De experts die mee hebben gedacht met oplossingsrichtingen, wijzen op het belang van preventie van schulden. Daarin hebben crediteuren uiteraard een belangrijke verantwoordelijkheid voor het zoveel mogelijk voorkomen van oplopende schulden. Door (de gevolgen van) crediteurenbeleid komen cliënten en dus ook zwerfjongeren vaak (nog) nadrukkelijk(er) in de schulden, bijvoorbeeld als het gaat om oplopende kosten bij telefonie maatschappijen. Op dit moment worden allerhande acties ondernomen om dit crediteurenbeleid te veranderen, onder andere via de landelijke Schuldeiserscoalitie.¹³² Deze coalitie heeft tot doel

---

¹²⁹ Zie Klijnsma, J. (2016), *24 515 Preventie en bestrijding van stille armoede en sociale uitsluiting*. Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal.

¹³⁰ Zie Stichting Zwerfjongeren Nederland (2017), *Factsheet Zwerfjongeren Nederland*. Amsterdam: Stichting Zwerfjongeren Nederland.

¹³¹ Zie <https://www.stimulansz.nl/training/aanpak-schulden-mensen-lichte-verstandelijke-beperking/>.

¹³² De coalitie wordt nu gevormd door ABN Amro Verzekeringen, Achmea, Aegon, a.s.r., Brabant Water, CZ, De Key, Delta Lloyd, Eigen Haard, Elbuco, Eneco, Essent, KPN, Menzis, Nuon, Obvion, OHRA, Rochdale, Universiteit van Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam, Vodafone, Ziggo, Santander en Ymere.

probleemschulden bij klanten te voorkomen en hen te helpen betalingsachterstanden op te lossen. De coalitie heeft een ethisch manifest opgesteld met tien regels die aangesloten organisaties toepassen om te voorkomen dat mensen door betalingsachterstanden in de financiële problemen belanden. Daarnaast is op ander niveau de Manifestgroep, waar 15 uitvoeringsorganisaties van de overheid bij zijn aangesloten, in gesprek over het veranderen en coördineren van hun aanpak. Recent stelden zij een gezamenlijke intentieverklaring op waarin zij het voortouw zeggen te nemen om schuldenproblematiek terug te dingen.¹³³

Verder is er op het vlak van preventie en signalering van schulden een belangrijke rol voor het onderwijs, bijvoorbeeld bij lesmateriaal over gezond en weerbaar consumeren en budgettering, waarbij deze thema's al op het voorgezet onderwijs aandacht zouden moeten krijgen. Bij signalen van problemen op financieel gebied, zou er op scholen een directe doorverwijzing moeten plaatsvinden (intern in de school of naar lokale instanties die kunnen helpen).

Ook zijn er tijdens dit onderzoek voorbeelden van jongeren aan de orde geweest die zonder schulden in de maatschappelijke opvang belandden, en er met schulden uitkwamen. Uitbreiding van expertise op het gebied van schulden en de mogelijkheden van schuldhulpverlening bij diverse groepen hulpverleners (van wijkteams tot aan maatschappelijke opvang), waar het volgens een kleine twee derde van de geënuquêteerde 'schuldhulpverleners' aan ontbreekt, kan bij preventie een belangrijke rol spelen.

Quick wins

Van bovenstaande oplossingsrichtingen kan een aantal vrij eenvoudig op korte termijn worden aangepakt, of zijn partijen daar zelfs al mee bezig.

Met de invoering van de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet wordt het knelpunt van **de lage beslagvrije voet voor jongeren** bijvoorbeeld opgelost. Er wordt dan geen onderscheid meer gemaakt naar leeftijd, en jongeren krijgen een 'normale' beslagvrije voet.

Meer aandacht is nodig voor **de wijze van communiceren**. De communicatie met zowel jongeren zelf als met schuldeisers over schulden van jongeren valt vrij eenvoudig te verbeteren. Bij jongeren zelf gaat het vooral om het motiveren van jongeren, het gebruik van simpele taal en checken op basis van mondelinge communicatie of jongeren echt snappen wat ze moeten doen. Bij schuldeisers valt een wereld te winnen door hen de voordelen uit te leggen van het meewerken aan schuldbemiddeling. Zo laat men in Apeldoorn aan schuldeisers zien dat het wachten tot iemand klaar is met zijn studie vaak geen extra inkomsten voor hen oplevert omdat de afloscapaciteit van veel jongeren met een lage opleiding niet of nauwelijks verandert bij het vinden van een eerste baan na hun studie. Zowel in Den Haag als in Apeldoorn neemt men vragen van schuldeisers zeer serieus door deze uitgebreid te beantwoorden, en gaat men snel aan de slag met de beantwoording hiervan. Hierdoor neemt de medewerking van schuldeisers toe.

Tot slot is er veel winst te behalen door **het vergroten van kennis bij vooral schuldhulpverleners, maar ook bij medewerkers in de maatschappelijke opvang, wijkteams, in het onderwijs en de jeugdzorg**. Belangrijke thema's op dit gebied zijn:

- ⊙ Een goede en actuele kennis van wat er mogelijk is om schulden aan te pakken bij de combinatie van studiefinanciering en schulden. Hierover bestaat nog veel onduidelijkheid.
- ⊙ Kennis over hoe LVB- of GGZ-problematiek te herkennen en handvatten bieden om deze specifieke doelgroep te begeleiden bij financiële problemen.
- ⊙ De mogelijkheden om saneringskredieten in te zetten om (zwerf)jongeren sneller van hun schulden af te helpen. Meerdere gemeenten starten nu pilots op dit gebied, waarvan het zinvol is om de resultaten

---

¹³³ Zie <https://www.stimulansz.nl/de-manifestgroep/>.

en leerpunten samen te brengen. Hierbij kan worden gedacht aan bijvoorbeeld het opstellen van een handreiking of kennisbijeenkomsten.

- ⊙ Aandacht voor stressreductie bij de aanpak van schulden.
- ⊙ Kennis over de mogelijkheden die er zijn om een goede aansluiting te realiseren in de ondersteuning van 18- naar 18+. ¹³⁴

---

¹³⁴ Het op 16 april 2018 gepubliceerde *'Actieprogramma Zorg voor Jeugd'* noemt een aantal activiteiten en maatregelen, specifiek gericht op verbetering van de overgang 18-/18+ voor kwetsbare jongeren.

Bijlage 1: enquête professionals

Vragenlijst zwerfjongeren en schulden

Lees voordat u begint met de vragenlijst de volgende instructies goed door.

Bij alle vragen kunt u één antwoord geven tenzij er staat vermeld dat u meer antwoorden kan aanduiden.

Lees bij elke vraag goed de instructies. Indien geen van de antwoorden voor u helemaal passend zijn, duidt dan het antwoord aan dat het beste past.

1. Bij welke organisatie bent u werkzaam?

.....

2. In welke gemeente bent u werkzaam?

.....

3. Bij welk type organisatie bent u werkzaam?

Organisatie die zich richt op aanpak van schulden en/of beheer van financiën

Maatschappelijke opvang

Begeleid wonen

Jongerenloket

RMC

Anders, namelijk:

.....

4. Hoeveel ervaring heeft u met de doelgroep (ex)zwerfjongeren?

Er zit nooit iemand in mijn caseload die tot deze doelgroep behoort → deze enquête is niet op u van toepassing

Er zit af en toe iemand in mijn caseload die tot deze doelgroep behoort

Er zit vrij geregeld iemand in mijn caseload die tot deze doelgroep behoort

(Vrijwel) alle ondersteuning die ik bied, heeft betrekking op (ex)zwerfjongeren

Anders, namelijk:

.....

Nu volgt een blok vragen waarin we u vragen een inschatting te maken van het type en de hoogte van de schulden bij zwerfjongeren. Als u daar geen idee van heeft, kunt u ervoor kiezen dit gehele blok met vragen over te slaan.

5. Als het niet meer lukt om rond te komen of geleend geld op tijd terug te betalen krijgt een (zwerf)jongere (vaak) te maken met schulden. Wat zijn schulden die u in uw werk met bij zwerfjongeren vaak tegenkomt?

Boetes CJIB

Schulden bij DUO

Schulden voor mobiele telefoon

- Schulden bij zorgverzekering
- Schulden bij ouders
- Schulden bij familie/vrienden
- Schulden bij een financiële instelling
- Schulden als gevolg van online aankopen
- Huurschuld/hypotheekschuld
- Schulden bij vervoersbedrijven
- Schulden bij tandarts
- Hier heb ik geen inzage in
- Anders, namelijk: .....

6. Bij welk deel van de zwerfjongeren is er naar uw schatting sprake van schulden?

- Bij minimaal 25%
- Bij minimaal 50%
- Bij minimaal 75%
- Hier heb ik geen inzage in

7. Uit eerder lokaal onderzoek is gebleken dat de gemiddelde schuld van zwerfjongeren tussen de €3.000 en €6.000,- ligt. Herkent u dit beeld?

- Ja, dit klopt volgens mij
- Nee, de gemiddelde schuld ligt naar mijn idee hoger, namelijk gemiddeld op €.....
- Nee, de gemiddelde schuld ligt naar mijn idee lager, namelijk gemiddeld op €.....
- Hier heb ik geen inzage in

8. Vaak spreekt men van problematische schulden als het bedrag dat in 36 maanden kan worden afgelost lager is dan de totale schuldenlast. Op welke leeftijd ontwikkelen betalingsachterstanden zich bij zwerfjongeren volgens u meestal tot een problematische schuldsituatie zoals omschreven?

- Meestal voor hun 18e al
- Tussen 18 en 21 jaar
- Tussen 21 en 23 jaar
- Boven 23 jaar
- Hier heb ik geen inzage in

9. Nu volgen een aantal vragen over knelpunten en belemmeringen waar zwerfjongeren met schulden (en uzelf misschien ook als hulpverlener) tegenaan lopen als zij iets willen doen aan hun schulden of als zij de stap naar werk of onderwijs willen maken. Om het u makkelijker te maken, zijn mogelijke knelpunten al in beeld gebracht en vragen wij u of u deze herkent. U krijgt ook de mogelijkheid om zelf knelpunten toe te voegen.

1. Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden.
  - Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op

2. Wanneer een jongere geen inkomen uit arbeid heeft, gaan schuldeisers vaak niet akkoord met een minnelijke schuldregeling, omdat ze liever wachten tot de jongere een baan (dus meer inkomen) heeft.
  - Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op

3. Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek.
  - Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op

4. De bijstandsnorm is voor jongeren is erg laag, zeker voor jongeren van 18 t/m 20 jaar. Vanuit een dergelijke uitkering, kan er geen schuldbemiddeling worden opgestart omdat er geen afloscapaciteit is.
  - Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op

5. Er zijn vaak lange wachtlijsten bij (schuld)hulpverlenende instanties. Hierdoor worden de problemen in de tussentijd vaak groter en wordt de motivatie van de jongere voor schuldhulpverlening minder.

- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
6. Schuldhulpverleners krijgen te weinig tijd om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk/caseload te hoog is.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
7. Schuldhulpverleningsorganisaties zijn te drempelig (te officieel en te onpersoonlijk). Veel jongeren gaan er daardoor überhaupt niet heen of haken snel af.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
8. De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
9. Het schuldhulpverleningstraject duurt te lang (vaak 3 jaar) en daar kijken jongeren tegenop. Dit is een drempel om zich aan te melden.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet

- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
10. Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
11. Bij de start van schuldhulpverlening is een briefadres een eis. Maar het is binnen de gemeente(n) in mijn regio vaak lastig om een briefadres te verkrijgen.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
12. Een jongere in een schuldregeling kan vaak geen studiefinanciering aanvragen om een studie te gaan volgen. Een eis die veel schuldhulpverlenende organisaties stellen bij de start van een schuldbemiddeling is immers dat er geen nieuwe schulden mogen worden aangegaan, dus ook geen lening in het kader van studiefinanciering.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
13. De combinatie van het aanvragen van studiefinanciering en tegelijk een schuldregeling treffen is in principe mogelijk, maar vergt specialistische kennis van schuldhulpverleners die vaak onvoldoende aanwezig is.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet

- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
14. Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
15. Werkgevers ervaren problemen met werknemers (en dus ook met jongeren) die schulden hebben. Het kost hen tijd, geld en energie. Dit weerhoudt werkgevers ervan om zwerfjongeren met schulden in dienst te nemen of deze jongeren worden snel ontslagen, bijvoorbeeld omdat er loonbeslag wordt gelegd.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
16. Kennis omtrent mogelijkheden van schuldhulpverlening is een specialisme. Het ontbreekt begeleiders in de maatschappelijke opvang veelal aan de juiste kennis omtrent schuldenproblematiek en wat er mogelijk is om schulden te stabiliseren, waardoor schulden vaak automatisch worden gezien als knelpunt voor uitstroom uit de maatschappelijke opvang en er daardoor te weinig uitstroom plaatsvindt.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op
17. Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang.
- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op

18. De beslagvrije voet voor jongeren onder de 21 jaar ligt zo laag, dat zelfstandig gaan wonen voor zwerfjongeren in deze leeftijdsgroep zeer lastig is als er sprake is van beslaglegging.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
19. Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet of niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
20. Er zijn vaak meerdere hulpverleners betrokken bij een zwerfjongere, zonder dat deze hulpverleners het überhaupt van elkaar weten.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
21. De betrokken hulpverleners, ook binnen 1 gemeente, werken te weinig samen rond de zwerfjongere. Ieder gaat voor zijn eigen doel. Voor de éne afdeling is dat bijvoorbeeld terugkeer naar onderwijs, voor de andere afdeling het oplossen van schulden of het verwerven van inkomen voor de jongere.
- Ik herken dit punt helemaal
  - Ik herken dit punt vrijwel helemaal
  - Neutraal
  - Ik herken dit punt vrijwel niet
  - Ik herken dit punt helemaal niet
  - Geen mening, hier heb ik geen zicht op
22. Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject.

- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op

23. Jongeren zonder startkwalificatie worden vaak eerst terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is.

- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op

24. Sociale wijkteams hebben vaak te weinig kennis van de aanpak van schulden en verwijzen daardoor te laat door naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening, budgetbeheer of bewindvoering.

- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op

25. Jongeren met LVB- of GGZ- problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden.

- Ik herken dit punt helemaal
- Ik herken dit punt vrijwel helemaal
- Neutraal
- Ik herken dit punt vrijwel niet
- Ik herken dit punt helemaal niet
- Geen mening, hier heb ik geen zicht op

10. Welke van de genoemde belemmeringen zijn wat u betreft het meest urgent om aan te pakken? (u kunt er maximaal 5 aankruisen)

- 1. Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden.

- 2. Wanneer een jongere geen inkomen uit arbeid heeft, gaan schuldeisers vaak niet akkoord met een minnelijke schuldregeling, omdat ze liever wachten tot de jongere een baan (dus meer inkomen) heeft.
- 3. Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek.
- 4. De bijstandsnorm is voor jongeren is erg laag, zeker voor jongeren van 18 t/m 20 jaar. Vanuit een dergelijke uitkering, kan er geen schuldbemiddeling worden opgestart omdat er geen afloscapaciteit is.
- 5. Er zijn vaak lange wachtlijsten bij (schuld)hulpverlenende instanties. Hierdoor worden de problemen in de tussentijd vaak groter en wordt de motivatie van de jongere voor schuldhulpverlening minder.
- 6. Schuldhulpverleners krijgen te weinig tijd om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk/caseload te hoog is.
- 7. Schuldhulpverleningsorganisaties zijn te hoogdrempelig (te officieel en te onpersoonlijk). Veel jongeren gaan er daardoor überhaupt niet heen of haken snel af.
- 8. De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht.
- 9. Het schuldhulpverleningstraject duurt te lang (vaak 3 jaar) en daar kijken jongeren tegenop. Dit is een drempel om zich aan te melden.
- 10. Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject.
- 11. Bij de start van schuldhulpverlening is een briefadres een eis. Maar het is binnen de gemeente(n) in mijn regio vaak lastig om een briefadres te verkrijgen.
- 12. Een jongere in een schuldregeling kan vaak geen studiefinanciering aanvragen om een studie te gaan volgen. Een eis die veel schuldhulpverlenende organisaties stellen bij de start van een schuldbemiddeling is immers dat er geen nieuwe schulden mogen worden aangegaan, dus ook geen lening in het kader van studiefinanciering.
- 13. De combinatie van het aanvragen van studiefinanciering en tegelijk een schuldregeling treffen is in principe mogelijk, maar vergt specialistische kennis van schuldhulpverleners die vaak onvoldoende aanwezig is.
- 14. Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren.
- 15. Werkgevers ervaren problemen met werknemers (en dus ook met jongeren) die schulden hebben. Het kost hen tijd, geld en energie. Dit weerhoudt werkgevers ervan om zwerfjongeren met schulden in dienst te nemen of deze jongeren worden snel ontslagen, bijvoorbeeld omdat er loonbeslag wordt gelegd.
- 16. Kennis omtrent mogelijkheden van schuldhulpverlening is een specialisme. Het ontbreekt begeleiders in de maatschappelijke opvang veelal aan de juiste kennis omtrent schuldenproblematiek en wat er mogelijk is om schulden te stabiliseren, waardoor schulden vaak automatisch worden gezien als knelpunt voor uitstroom uit de maatschappelijke opvang en er daardoor te weinig uitstroom plaatsvindt.

- 17. Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang.
- 18. De beslagvrije voet voor jongeren onder de 21 jaar ligt zo laag, dat zelfstandig gaan wonen voor zwerfjongeren in deze leeftijdsgroep zeer lastig is als er sprake is van beslaglegging.
- 19. Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet of niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun.
- 20. Er zijn vaak meerdere hulpverleners betrokken bij een zwerfjongere, zonder dat deze hulpverleners het überhaupt van elkaar weten.
- 21. De betrokken hulpverleners, ook binnen 1 gemeente, werken te weinig samen rond de zwerfjongere. Ieder gaat voor zijn eigen doel. Voor de éne afdeling is dat bijvoorbeeld terugkeer naar onderwijs, voor de andere afdeling het oplossen van schulden of het verwerven van inkomen voor de jongere.
- 22. Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject.
- 23. Jongeren zonder startkwalificatie worden vaak eerst terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is.
- 24. Sociale wijkteams hebben vaak te weinig kennis van de aanpak van schulden en verwijzen daardoor te laat door naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening, budgetbeheer of bewindvoering.
- 25. Jongeren met LVB- of GGZ- problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden.
- Geen van allen.
- Anders, namelijk:.....

11. Zijn er in de eerdergenoemde belemmeringen zaken genoemd waar u commentaar of nadere toelichting op wilt geven? U kunt uw commentaar hierna geven.

- 1. Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden.
.....
.....
- 2. Wanneer een jongere geen inkomen uit arbeid heeft, gaan schuldeisers vaak niet akkoord met een minnelijke schuldregeling, omdat ze liever wachten tot de jongere een baan (dus meer inkomen) heeft.
.....
.....
- 3. Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek.
.....
.....
- 4. De bijstandsnorm is voor jongeren is erg laag, zeker voor jongeren van 18 t/m 20 jaar. Vanuit een dergelijke uitkering, kan er geen schuldbemiddeling worden opgestart omdat er geen afloscapaciteit is.

- .....
.....
- 5. Er zijn vaak lange wachtlijsten bij (schuld)hulpverlenende instanties. Hierdoor worden de problemen in de tussentijd vaak groter en wordt de motivatie van de jongere voor schuldhulpverlening minder.
.....
.....
  - 6. Schuldhulpverleners krijgen te weinig tijd om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk/caseload te hoog is.
.....
.....
  - 7. Schuldhulpverleningsorganisaties zijn te hoogdrempelig (te officieel en te onpersoonlijk). Veel jongeren gaan er daardoor überhaupt niet heen of haken snel af.
.....
.....
  - 8. De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht.
.....
.....
  - 9. Het schuldhulpverleningstraject duurt te lang (vaak 3 jaar) en daar kijken jongeren tegenop. Dit is een drempel om zich aan te melden.
.....
.....
  - 10. Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject.
.....
.....
  - 11. Bij de start van schuldhulpverlening is een briefadres een eis. Maar het is binnen de gemeente(n) in mijn regio vaak lastig om een briefadres te verkrijgen.
.....
.....
  - 12. Een jongere in een schuldregeling kan vaak geen studiefinanciering aanvragen om een studie te gaan volgen. Een eis die veel schuldhulpverlenende organisaties stellen bij de start van een schuldbemiddeling is immers dat er geen nieuwe schulden mogen worden aangegaan, dus ook geen lening in het kader van studiefinanciering.
.....
.....
  - 13. De combinatie van het aanvragen van studiefinanciering en tegelijk een schuldregeling treffen is in principe mogelijk, maar vergt specialistische kennis van schuldhulpverleners die vaak onvoldoende aanwezig is.
.....
.....
  - 14. Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren.

- .....
 .....
15. Werkgevers ervaren problemen met werknemers (en dus ook met jongeren) die schulden hebben. Het kost hen tijd, geld en energie. Dit weerhoudt werkgevers ervan om zwerfjongeren met schulden in dienst te nemen of deze jongeren worden snel ontslagen, bijvoorbeeld omdat er loonbeslag wordt gelegd.
- .....
 .....
16. Kennis omtrent mogelijkheden van schuldhulpverlening is een specialisme. Het ontbreekt begeleiders in de maatschappelijke opvang veelal aan de juiste kennis omtrent schuldenproblematiek en wat er mogelijk is om schulden te stabiliseren, waardoor schulden vaak automatisch worden gezien als knelpunt voor uitstroom uit de maatschappelijke opvang en er daardoor te weinig uitstroom plaatsvindt.
- .....
 .....
17. Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang.
- .....
 .....
18. De beslagvrije voet voor jongeren onder de 21 jaar ligt zo laag, dat zelfstandig gaan wonen voor zwerfjongeren in deze leeftijdsgroep zeer lastig is als er sprake is van beslaglegging.
- .....
 .....
19. Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet of niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun.
- .....
 .....
20. Er zijn vaak meerdere hulpverleners betrokken bij een zwerfjongere, zonder dat deze hulpverleners het überhaupt van elkaar weten.
- .....
 .....
21. De betrokken hulpverleners, ook binnen 1 gemeente, werken te weinig samen rond de zwerfjongere. Ieder gaat voor zijn eigen doel. Voor de éne afdeling is dat bijvoorbeeld terugkeer naar onderwijs, voor de andere afdeling het oplossen van schulden of het verwerven van inkomen voor de jongere.
- .....
 .....
22. Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject.
- .....
 .....
23. Jongeren zonder startkwalificatie worden vaak eerst terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is.
- .....
 .....

24. Sociale wijkteams hebben vaak te weinig kennis van de aanpak van schulden en verwijzen daardoor te laat door naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening, budgetbeheer of bewindvoering.

.....
.....

25. Jongeren met LVB- of GGZ- problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden.

.....
.....

- Er zijn geen zaken genoemd waar ik commentaar of nadere toelichting op wil geven.

12. Welke andere knelpunten en belemmeringen voor zwerfjongeren spelen er volgens u in de toegang tot aanpak van schulden, financiële ondersteuning of in de toegang tot onderwijs en/of werk?

- Belemmering in wet- en regelgeving: .....

- Belemmering in de eisen die organisaties stellen: .....

- Belemmering in de samenwerking tussen organisaties: .....

- Geen

13. Is het volgens u noodzakelijk om bij zwerfjongeren eerst de schulden te stabiliseren of verminderen, voordat een traject richting onderwijs of werk succesvol kan worden ingezet?

- Ja, aanpak van schulden moet eerst

- Nee, aanpak van schulden kan tegelijkertijd plaatsvinden aan oriëntatie op werk en/of onderwijs

- Geen mening

14. Welke tip(s) zou u willen geven om de belangrijkste belemmeringen die in deze enquête aan bod gekomen zijn, te verhelpen en verminderen? Zou u hierbij aan kunnen geven wat er precies zou moeten veranderen, en bij welke organisatie dit moet gebeuren?

- .....

- Ik heb geen tip(s)

Bijlage 2: antwoorden enquête

Tabel 4: Deel van zwerfjongeren waarbij sprake is van schulden (n = 96)

	Percentage
Bij minimaal 25%	2,1%
Bij minimaal 50%	16,7%
Bij minimaal 75%	66,7%
Hier heb ik geen inzage in	14,6%

Tabel 5: Herkenning gemiddelde schuld tussen €3.000,- en €6.000,- (n = 96)

	Percentage
Ja, dit klopt volgens mij	69,8%
Nee, de gemiddelde schuld ligt naar mijn idee hoger,	21,9%
Nee, de gemiddelde schuld ligt naar mijn idee lager,	1,0%
Hier heb ik geen inzage in	7,3%

Tabel 6: Leeftijd waarop betalingsachterstanden zich bij zwerfjongeren meestal tot problematische schuldsituatie ontwikkelen (n = 96)

	Percentage
Meestal voor hun 18e al	14,6%
Tussen 18 en 21 jaar	72,9%
Tussen 21 en 23 jaar	5,2%
Boven 23 jaar	2,1%
Hier heb ik geen inzage in	5,2%

Tabel 7: Herkenning knelpunten professionals (n = 116)

Knelpunt	Ik herken dit punt helemaal	Ik herken dit punt vrijwel helemaal	Neutraal	Ik herken dit punt vrijwel niet	Ik herken dit punt helemaal niet	Geen mening, hier heb ik geen zicht op	Meest urgent
1. Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen	31,0%	42,2%	12,9%	10,3%	0,0%	3,4%	28,4%

maken over deze schulden.							
2. Wanneer een jongere geen inkomen uit arbeid heeft, gaan schuldeisers vaak niet akkoord met een minnelijke schuldregeling, omdat ze liever wachten tot de jongere een baan (dus meer inkomen) heeft.	12,9%	32,8%	23,3%	12,9%	4,3%	13,8%	6,4%
3. Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek.	37,1%	37,1%	11,2%	4,3%	2,6%	7,8%	48,6%
4. De bijstandsnorm is voor jongeren is erg laag, zeker voor jongeren van 18 t/m 20 jaar. Vanuit een dergelijke uitkering, kan er geen schuldbemiddeling worden opgestart omdat er geen afloscapaciteit is.	27,6%	33,6%	20,7%	7,8%	5,2%	5,2%	19,3%
5. Er zijn vaak lange wachtlijsten bij (schuld)hulpverlenende instanties. Hierdoor worden de problemen in de tussentijd vaak groter en wordt de	16,4%	26,7%	17,2%	22,4%	6,9%	10,3%	14,7%

motivatie van de jongere voor schuldhulpverlening minder.							
6. Schuldhulpverleners krijgen te weinig tijd om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk/caseload te hoog is.	10,3%	18,1%	20,7%	18,1%	6,0%	26,7%	9,2%
7. Schuldhulpverleningsorganisaties zijn te hoogdrempelig (te officieel en te onpersoonlijk). Veel jongeren gaan er daardoor überhaupt niet heen of haken snel af.	12,9%	33,6%	15,5%	20,7%	7,8%	9,5%	19,3%
8. De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht.	26,7%	45,7%	12,9%	7,8%	0,0%	6,9%	31,2%
9. Het schuldhulpverleningstraject duurt te lang (vaak 3 jaar) en daar kijken jongeren tegenop. Dit is een drempel	10,0%	25,5%	31,8%	14,5%	2,7%	15,5%	9,2%

om zich aan te melden.							
10. Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject.	13,6%	45,5%	21,8%	4,5%	0,0%	14,5%	34,9%
11. Bij de start van schuldhulpverlening is een briefadres een eis. Maar het is binnen de gemeente(n) in mijn regio vaak lastig om een briefadres te verkrijgen.	13,6%	20,0%	20,0%	30,9%	9,1%	6,4%	9,2%
12. Een jongere in een schuldregeling kan vaak geen studiefinanciering aanvragen om een studie te gaan volgen. Een eis die veel schuldhulpverleners de organisaties stellen bij de start van een schuldbemiddeling is immers dat er geen nieuwe	25,5%	28,2%	20,0%	8,2%	7,3%	10,9%	12,8%

schulden mogen worden aangegaan, dus ook geen lening in het kader van studiefinanciering.							
13. De combinatie van het aanvragen van studiefinanciering en tegelijk een schuldregeling treffen is in principe mogelijk, maar vergt specialistische kennis van schuldhulpverleners die vaak onvoldoende aanwezig is.	16,4%	26,4%	20,9%	6,4%	9,1%	20,9%	13,8%
14. Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren.	46,4%	36,4%	12,7%	2,7%	0,0%	1,8%	25,7%
15. Werkgevers ervaren problemen met werknemers (en dus ook met jongeren) die schulden hebben. Het kost hen tijd, geld en energie. Dit weerhoudt werkgevers ervan om zwerfjongeren met schulden in dienst te nemen of deze jongeren worden snel ontslagen, bijvoorbeeld omdat er loonbeslag wordt gelegd.	13,6%	29,1%	19,1%	16,4%	3,6%	18,2%	5,5%

16. Kennis omtrent mogelijkheden van schuldhulpverlening is een specialisme. Het ontbreekt begeleiders in de maatschappelijke opvang veelal aan de juiste kennis omtrent schuldenproblematiek en wat er mogelijk is om schulden te stabiliseren, waardoor schulden vaak automatisch worden gezien als knelpunt voor uitstroom uit de maatschappelijke opvang en er daardoor te weinig uitstroom plaatsvindt.	14,5%	24,5%	22,7%	14,5%	7,3%	16,4%	16,5%
17. Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang.	31,2%	29,4%	17,4%	6,4%	0,9%	14,7%	22,0%
18. De beslagvrije voet voor jongeren onder de 21 jaar ligt zo laag, dat zelfstandig gaan wonen voor zwerfjongeren in deze leeftijdsgroep zeer lastig is als er sprake is van beslaglegging.	28,4%	34,9%	11,9%	2,8%	0,9%	21,1%	3,7%

19. Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet of niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun.	44,0%	31,2%	12,8%	1,8%	0,9%	9,2%	38,5%
20. Er zijn vaak meerdere hulpverleners betrokken bij een zwerfjongere, zonder dat deze hulpverleners het überhaupt van elkaar weten.	18,3%	28,4%	21,1%	24,8%	2,8%	4,6%	5,5%
21. De betrokken hulpverleners, ook binnen 1 gemeente, werken te weinig samen rond de zwerfjongere. Ieder gaat voor zijn eigen doel. Voor de éne afdeling is dat bijvoorbeeld terugkeer naar onderwijs, voor de andere afdeling het oplossen van schulden of het verwerven van inkomen voor de jongere.	13,8%	28,4%	20,2%	32,1%	1,8%	3,7%	10,1%
22. Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij	35,8%	39,4%	18,3%	1,8%	0,0%	4,6%	23,9%

minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject.							
23. Jongeren zonder startkwalificatie worden vaak eerst terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is.	24,8%	29,4%	18,3%	12,8%	2,8%	11,9%	10,1%
24. Sociale wijkteams hebben vaak te weinig kennis van de aanpak van schulden en verwijzen daardoor te laat door naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening, budgetbeheer of bewindvoering.	11,0%	17,4%	22,0%	16,5%	3,7%	29,4%	4,6%
25. Jongeren met LVB- of GGZ-problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden.	42,2%	42,2%	8,3%	0,0%	0,0%	7,3%	35,8%

Tabel 8: Commentaar of nadere toelichting op knelpunten

Door schulden kunnen zwerfjongeren zich vaak niet concentreren op het vinden van een baan of het volgen van een opleiding, vanwege het feit dat zij zich zorgen maken over deze schulden (n = 8).

Binnen Stichting Singelzicht merken we dat cliënten schulden als een zware belemmering ervaren op alle levensgebieden niet alleen bij het vinden van werk/ school.

Dit is een feit. Dit probleem speelt niet alleen onder (zwerf)jongeren echter ook in het algemeen als er sprake is van schulden. Naar mijn mening moet er meer worden geïnvesteerd in de jongeren omdat zij aan het begin van hun toekomst staan. Investering door de overheid/gemeente

Dit speelt bij ons een grote rol in de begeleiding. Echter lijkt het soms alsof dit ook door jongeren aangegrepen wordt om hun problemen buiten zichzelf te kunnen leggen en dus geen verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leven. In mijn ervaring is het leren van het nemen van verantwoordelijkheid voor hun eigen leven 1 van de grootste uitdagingen bij jongeren.

Door het volgen van een opleiding maken de jongeren meer schulden. Werken is voor de hand liggend echter worden ze zonder diploma niet aangenomen.

Meestal is er veel meer aan de orde dan alleen schulden. Het is een complex samenspel van meerdere factoren op meerdere leefgebieden die zaken als werk of opleiding in de weg staan. Schulden zijn een fragment hiervan.

niet alleen schulden zijn een probleem. De schulden ontstaan vaak door het niet kunnen houden aan afspraken, psychische problematiek, wantrouwen naar hulpverlening. Ze willen niets meer en houden de boot af waardoor de problemen groter worden. Zonder huis geen inkomen, zonder inkomen geen huis... zonder inkomen geen schuldhulp/ hulp. kip en het ei.

Schulden hebben geeft stress en spanning.

Zwerfjongeren zijn niet bezig met schulden. Daar hebben ze geen directe last van, schuldeisers vinden hen niet. Geld verkrijgen, relationele problemen, onveiligheid en onderdak houdt hen veel meer bezig.

Wanneer een jongere geen inkomen uit arbeid heeft, gaan schuldeisers vaak niet akkoord met een minnelijke schuldregeling, omdat ze liever wachten tot de jongere een baan (dus meer inkomen) heeft (n = 3).

Dus dan worden de problemen groter en haakt een jongere af.

Ik heb de ervaring dat het krijgen/hebben van een uitkering voldoende kan zijn om een schuldenregeling te treffen.

Wanneer een schuldregelingsvoorstel, met achtergrond, huidige situatie en prognose goed wordt onderbouwd, gaan schuldeisers altijd accoord.

Een stabiele woonplek is een eis voor de start van schuldhulpverlening vanuit de organisatie(s) die deze schuldhulpverlening bieden. Zwerfjongeren hebben echter vaak geen stabiele woonplek (n = 8).

Binnen de gemeente Purmerend is de situatie op de woningmarkt voor alle woningzoekenden, maar met name voor (zwerf-)jongeren, dramatisch. Wachttijden van 6 jaar en langer zijn inmiddels gangbaar.

Het is noodzakelijk om te weten waar iemand fysiek verblijft. Anders kan iemand verblijven in een andere gemeente. Maar in een andere gemeente zijn aanvragen doen. En dat werkt fraude in de hand.

Ik herken dit niet omdat ik juist veelal in de MO werk. Wij vangen juist jongvolwassenen op, zodat ze een stabiele woonplek hebben en dus een start kunnen maken met het aanpakken van onder andere de schulden.

In de praktijk als je geen vaste woon of verblijfplaats hebt is het ook lastig voor de (zwerf) jongere om naar school te gaan en zijn of haar huiswerk te maken. Het is een basis die je eigenlijk moet hebben in welke vorm dan ook. Begeleid wonen, kamer etc. een eigen plek is belangrijk.

Is dat niet juist met de definitie van zwerfjongere meegegeven dat de stabiele woonplek ontbreekt?

Stabiele huisvesting is primaire behoefte. Staat in de piramide van Maslow niet voor niets onder zelfontplooiing.

Stabiele woonplek is een must al voordat de jongeren zich gaat focussen op andere gebieden.

Zij krijgen geen plek omdat zij geen geld hebben dus er ontstaat een viceuze cirkel.

De bijstandsnorm is voor jongeren is erg laag, zeker voor jongeren van 18 t/m 20 jaar. Vanuit een dergelijke uitkering, kan er geen schuldbemiddeling worden opgestart omdat er geen afloscapaciteit is (n = 7).

De Participatiewet voor jongeren van 18 tot en met 20 jaar zijn heel laag, dit is omdat ze weer naar school moeten gaan. Deze uitkering is te laag om een schuldenregeling te starten. Ivm je toch vaste lasten hebt zoals ziektekostenpremie, verzekeringen en telefoon. Naar school is het doel.

Dit is in mijn ogen het grootste knelpunt. De KBR kan enige tijd stabilisatie bieden maar zodra er geen extra inkomen binnen stoppen ze het traject. In een instelling krijgen jongeren alleen zak- en kleedgeld en dit is veel te weinig om schulden mee af te lossen.

Een schuldbemiddeling heeft hier geen enkele zin, de jongere is niet in staat om huur en zorgverzekering etc te betalen als er alleen de bijstandsnorm beschikbaar is. Afloscapaciteit is het minst zorgwekkend, onvoldoende geld voor vaste lasten is het probleem.

Er is geen afloscapaciteit maar ook een zeer geringe basis om basisbehoeften van te voorzien

Indien zij een kamer hebben wordt het meer. Bijstand is zo laag dat zij vaak de aanvraag niet doorzetten van de bijstand.

Op het moment dat jongeren binnen een opvangvoorziening verblijven krijgen zij een aanvulling op de bijstandsnorm (totaal bedragen uitkering: 18 - 21 : 731,99 euro / 21+: 986,00 euro). Dit is o.a. vanwege de eigen bijdrage die betaald moet worden aan de Maatschappelijke Opvang. Gemeentes rekenen een zogenoemde zak- en kleedgeld norm. Wat maakt dat alle jongeren om en nabij 350 euro over houden voor prive-uitgaven. Echter, van dit bedrag moeten ook schulden geregeld worden.

Zeer laag. Omdat er sprake is van onderhoudsplicht vanuit de ouders maar als dit niet het geval is moeten jongeren recht hebben op een norm als alleenstaande omdat zij geen gebruik kunnen maken van / recht hebben op financiële ondersteuning van 1 of beide ouders.

Er zijn vaak lange wachtlijsten bij (schuld)hulpverlenende instanties. Hierdoor worden de problemen in de tussentijd vaak groter en wordt de motivatie van de jongere voor schuldhulpverlening minder (n = 3).

In de tussentijd vallen jongeren tussen wal en schip, omdat ze niet de passende begeleiding krijgen aangeboden en worden de problemen groter.

In mijn gemeente is er geen wachtlijst, in veel gemeentes niet, men denkt dit vaak ten onrechte

Moet meer afgestemd worden op de jongere.

Schuldhulpverleners krijgen te weinig tijd om hulp goed op te zetten omdat de werkdruk/caseload te hoog is (n = 3).

Dit is veelal een organisatorisch probleem. Signalering en uitbereiding is daarom gewenst

In Arnhem hebben we voor volwassenen in de opvang een specifiek traject Activerend beheer. Dit is ondersteuning op het gebied voor financiën zonder voorwaarden, met meer tijd om zaken samen uit te zoeken en acties te ondernemen. Het zou mooi zijn als dit ook voor zwerfjongeren ingezet kan worden.

Je bent geen specialist meer maar een allround medewerker. Dus je moet van alle markten thuis zijn. Maar ditzelfde geldt ook voor onze ketenpartners. En als het werk naar 1 kant wordt getrokken om integraal te gaan werken dan kan je geen kwaliteit meer leveren. Daarnaast nemen overleggen en huisbezoeken toe. Je zit niet meer alleen achter je bureau om het werk wat ingeleverd is af te handelen. Hierdoor blijven werkzaamheden die ook noodzakelijk zijn vaak liggen. Spoed aanvragen etc. blijven lopen naast je uitbreiding van werkzaamheden.

Schuldhulpverleningsorganisaties zijn te hoogdrempelig (te officieel en te onpersoonlijk). Veel jongeren gaan er daardoor überhaupt niet heen of haken snel af (n = 3).

Dit is aan de toeleidende maatschappelijke organisaties om jongeren te motiveren. Samenwerking in deze is van belang.

Mijn ervaring is dat alle zwerfjongeren in meer of mindere mate onveilig gehecht zijn, een betrokken hulpverlener die langdurig naast de jongere kan blijven staan is nodig om een vertrouwensband te kunnen ontwikkelen. Vanuit dat vertrouwen is de stap naar (schuld-)hulpverlening makkelijker.

Ons traject Activerend beheer heft een laagdrempelige persoonlijke aanpak, met appen, herinneringen aan afspraken, huisbezoeken, etc. Zwerfjongeren hebben een speciale aanpak nodig om te voorkomen dat ze afhaken. Hier zou meer geld voor moeten komen.

De manier van communiceren door officiële instanties (bijvoorbeeld schuldhulpverlening of een sociale dienst) sluit niet aan bij de doelgroep zwerfjongeren. Officiële brieven en uitgebreide e-mails maken vaak niet duidelijk aan deze jongeren wat er van hen wordt verwacht (n = 5).

Er wordt gewerkt met standaard brieven en beschikkingen. Voor jongeren moet je brieven makkelijk leesbaar houden en meer afstemming zoeken naar de doelgroep. Immers SHV zou maatwerk moeten leveren dus ook in de communicatie.

Gemeente breed wordt er momenteel op B1 niveau gecommuniceerd waardoor de communicatie begrijpelijker is. Telefonisch contact kan ook vaak verhelderd werken. Veelal is er hulpverlening bij deze doelgroep. In de communicatie is het van belang dat de hulpverlening ook op de hoogte wordt gehouden.

Meer communicatie vanuit hun spreektaal, dat kan straattaal zijn, maar ook cultuur achtergrond. Jongeren accepteren eerder info van iemand van dezelfde etnische groep, die zien ze ook als rolmodel. En geloven dan ook dat hun leven anders kan worden met de juiste begeleiding en kennis.

Moeilijk taalgebruik, wat ik als professional soms al lastig vindt. Daarnaast vaak maar korte reactie termijn, waardoor jongeren in de problemen komen. Vooral als de post naar een briefadres wordt gestuurd waar de jongere niet altijd verblijft.

Niet alle schuldhulpverleningsinstanties communiceren met de doelgroep (zwerf) jongeren bijv via whatsapp app en Multi Multimedia. In Groningen al wel, maar helaas nog in de reguliere schuldenregelingstrajecten niet. Niet overal is het aangepast op de doelgroep.

Het schuldhulpverleningstraject duurt te lang (vaak 3 jaar) en daar kijken jongeren tegenop. Dit is een drempel om zich aan te melden (n = 4).

De termijn van 3 jaar is niet alleen een belemmering voor deze doelgroep. Motivering door de toeleidende maatschappelijke organisatie is daarom van belang. Wellicht kan er binnen de organisatie meer gekeken worden voor de mogelijkheden om een eenmalig saneringskrediet te verstrekken of een gehele overname van de schuldenlast. Als de gemeente de enige schuldeiser is, wordt dit als minder stressvol ervaren.

Jongeren kijken hier niet tegen op, ze willen rust en staan niet stil bij 3 jaar, zijn korte termijn denkers, rust nu, morgen zien we weer verder

Nee, alleen kunnen de voorwaarden onrealistisch of niet aansluitend zijn.

Saneringskredieten standaard verstrekken aan jongeren, waarbij de gemeente borg staat. Of kortere looptijd 1,5 jaar, de helft van de reguliere schuldregeling. Dat zou motiverend kunnen werken.

Zwerfjongeren maken vaak nieuwe schulden. Ze hebben weinig geld en zien geen mogelijkheid om daarvan rond te komen. Daarbij zien ze soms het nut van betaling van bepaalde schulden niet in. Het maken van nieuwe schulden leidt vaak tot beëindiging van een schuldhulpverleningstraject omdat dit als eis wordt gesteld aan het begin van het traject (n = 2).

Ik weet niet of nieuwe schulden tot beëindiging van het traject leidt. Daarvoor heb ik te weinig kennis. Maar in de praktijk merk ik dat jongeren met schuldhulp te weinig geld overhouden om hun dingen te kunnen doen. En ze gaan dan overal en nergens lenen. Bij vrienden, kennissen etc. De vraag is ook: hebben ze wel geleerd verstandig met geld om te gaan?

Op preventie kan meer worden ingezet. Bv. voorlichting geven op locatie van de opvang en een goede samenwerking met de hulpverlening

Bij de start van schuldhulpverlening is een briefadres een eis. Maar het is binnen de gemeente(n) in mijn regio vaak lastig om een briefadres te verkrijgen (n = 3).

Gemeenten stellen vaak voorwaarden aan een briefadres die moeilijk na te komen zijn voor dak & thuislozen. Vaak zijn dit voorwaarden als aanwezigheid in een opvang of meerdere logeeradressen per week kunnen overhandigen. De meesten kunnen dit niet en hebben wel een logeeradres waar ze veelvuldig verblijven, maar waar ze zich niet kunnen inschrijven door omstandigheden.

Jongeren met een bijstandsuitkering kunnen zich bij de gemeente melden voor een briefadres. Voor alle andere vormen van inkomen ken ik geen mogelijkheden binnen de gemeente Tilburg.

Zonder hulp/ondersteuning is het voor jongeren zeer lastig

Een jongere in een schuldregeling kan vaak geen studiefinanciering aanvragen om een studie te gaan volgen. Een eis die veel schuldhelpverlenende organisaties stellen bij de start van een schuldbemiddeling is immers dat er geen nieuwe schulden mogen worden aangegaan, dus ook geen lening in het kader van studiefinanciering (n = 5).

De jongeren met problemen ontbreekt het vaak aan passie en motivatie. Ze hebben zo vaak in hun leven gehoord dat iets niet kan, dat ze iets niet goed doen etc. Hebben ze een vurige wens om een bepaalde opleiding te volgen, dan moet dat mogelijk zijn. Dan wordt de energie positiever, motivatie om iets van het leven te maken groter etc. Met een jarenlange toekomst voor zich, is opleiding belangrijk.

Deze mogelijkheid is er wel.

Dit kan prima. Duo is geen schuld in de zin van schulden maken.

DUO is geen inkomen, niet alle schuldhelpverleningsinstaties doen aan schuldenregeling opmaat voor deze doelgroep. In Groningen wel via de eurocoach, maar niet overal in Nederland is dit mogelijk. Het is een bijzondere doelgroep (zwerf) jongeren met DUO en dit heeft een specialistische aanpak nodig.

Er is jurisprudentie over. Dit is afhankelijk van de situatie van de jongeren. Dat betekent maatwerk. Het is inderdaad niet zomaar de bedoeling dat men een studie gaat doen terwijl hij / zij schulden hebben. Maar is het toekomst gericht en afhankelijk van de duur valt er altijd een mouw aan te passen. Het is aan de schuldeisers als zij hierin akkoord kunnen gaan. Alles is immers een prognose.

De combinatie van het aanvragen van studiefinanciering en tegelijk een schuldregeling treffen is in principe mogelijk, maar vergt specialistische kennis van schuldhelpverleners die vaak onvoldoende aanwezig is (n = 2).

Deze kennis is vaak onvoldoende aanwezig. Mijn ervaring is dat de specialistische kennis wel wordt gedeeld. De NVVK heeft de notitie Jongeren met stufi en schuldregeling in de maak. Deze kan ter ondersteuning werken.

Dit vereist ook een bepaalde mindset: kijken naar wat wél kan ipv wat niet kan. Kijk naar de wet, niet naar de bureaucratie.

Veel zwerfjongeren hebben hun school niet afgemaakt en geen startkwalificatie, dus is het voor hen lastiger een baan te vinden dan voor andere jongeren (n = 6).

Dat geldt voor alle jongeren zonder startkwalificatie maar dus nog meer voor zwerfjongere.

Dat klopt. Daarom moet er ook altijd bezien worden in hoeverre het mogelijk is in een betreffende casus om hem of haar een startkwalificatie te bieden. Ook dit is maatwerk. Want er zal altijd onderzocht moeten worden waarom hij / zij zijn startkwalificatie niet heeft behaald.

Deze 3 stellingen zijn zo met elkaar verweven dat ze niet zonder elkaar kunnen. Veel jongeren in de jeugdzorg hebben met LVB en GGZ problematiek te maken. Zij worden 18 en zijn niet in staat zelf hun weg te bewandelen. Deze kwetsbare doelgroep heeft het vermogen om in een half jaar tijd zo veel schulden te maken. Daarnaast zijn zij veelal niet voorzien van een stabiele thuissituatie waardoor zij ook eerder op straat terecht komen.

Klopt. Vaak willen jongeren geen werk doen onder hun niveau en waar hun interesse niet ligt.

Zeker in de combinatie met andere facetten die je bij zwerfjongeren vaak ziet. Negatieve ervaringen en onzekerheid

Zwerfjongeren vinden bepaald werk, zoals kassa, of vakkenvullen ook vaak te min, ze vinden dat niet passen bij de status die ze willen tov anderen, ook een dure levensstijl qua kleding en eten ligt niet in lijn met hun situatie van schulden

Werkgevers ervaren problemen met werknemers (en dus ook met jongeren) die schulden hebben. Het kost hen tijd, geld en energie. Dit weerhoudt werkgevers ervan om zwerfjongeren met schulden in dienst te nemen of deze jongeren worden snel ontslagen, bijvoorbeeld omdat er loonbeslag wordt gelegd (n = 4).

je moet deze jongere zelf voorstellen bij werkgevers die weten wat er speelt.

Je moet op zoek gaan naar werkgevers met een sociaal bewogen hart. Bij deze werkgever kan stabiliteit in werken en afspraken gevonden worden. Daar worden jongeren bij ons in ieder geval warm opgenomen en er kan van daar uit gekeken worden naar vervolgplaatsen.

Voor 1 loonbeslag zal niet zo snel iemand worden ontslagen maar dit ligt aan de ervaring en kennis van een werkgever. Als een werkgever er geen ervaring noch kennis van heeft wat hij / zij in z'n situatie kan ondernemen kan dit bij jongeren leiden tot ontslag. Maar is hij of zij er bekend mee dan weten ook zij tegenwoordig de wegen te vinden voor ondersteuning. Daarnaast ligt het ook aan de werkhouding van een jongeren.

Wekgevers hebben sowieso moeite met werknemers met schulden (oa. arbeidsintensief voor de salarisadministratie + soms fraudegevoeligheid). Wellicht kan er voor deze doelgroep een loonsubsidie maatregel in het leven worden geroepen.

Kennis omtrent mogelijkheden van schuldhulpverlening is een specialisme. Het ontbreekt begeleiders in de maatschappelijke opvang veelal aan de juiste kennis omtrent schuldenproblematiek en wat er mogelijk is om schulden te stabiliseren, waardoor schulden vaak automatisch worden gezien als knelpunt voor uitstroom uit de maatschappelijke opvang en er daardoor te weinig uitstroom plaatsvindt (n = 4).

Absoluut. Dat klopt. Sommige weten wel omdat zij ervaring hebben gehad met ketenpartners en andere weten absoluut niets. Maar daarom kunnen altijd de telefoon pakken of een e-mail versturen om zich te verrijken met kennis. Je kunt altijd starten in je eigen netwerk.

dit signaal is zeker waar. Dit heeft niet zo zeer met onwil te maken maar toch ook met de werkdruk binnen de maatschappelijke opvang. Kennis overdracht is en blijft van groot belang weet elkaar te vinden voor de juiste vragen en verwijzing.

Nee, maar door stabiliseren wel andere facetten die het bemoeilijken zoals: tandarts, dokter, eigen bijdrage CAK medicatie enz.

Samenwerking/voorlichting tussen de maatschappelijke - en schuldhulpverlenende organisatie is daarom noodzakelijk.

Het inkomen voor ex-zwerfjongeren is vaak te laag in relatie tot de huurprijzen die gevraagd worden voor een kamer of woning. Daardoor verblijven jongeren vaak te lang in de opvang (n = 6).

Dat klopt. Een eigen plek is onbetaalbaar voor een jongere. Een jongere met of zonder schulden, die wel of geen opleiding volgt. Het lukt echt niet. Afhankelijk van logeeradressen zijn haalt de focus weg op de groeimogelijkheden van de jongeren. De energie gaat immers naar waar ze die avond weer moeten slapen.

Dit klopt.

Er zijn te weinig kamers in Nijmegen, dat is het probleem. En dan hebben het nog niet eens of betaalbare kamers.

Klopt.

Klopt. t.b.v. kamers wordt er soms een vermogen gevraagd die jongeren echt niet kunnen betalen. Waardoor de uitstroom naar zelfstandigheid verkleind wordt. En het langer duurt voordat een jongeren geholpen kan worden met een definitieve oplossing voor zijn / haar schuldenproblematiek.

Voor niet studerende jongeren hebben grote problemen met het vinden van een kamer of woning.

De beslagvrije voet voor jongeren onder de 21 jaar ligt zo laag, dat zelfstandig gaan wonen voor zwerfjongeren in deze leeftijdsgroep zeer lastig is als er sprake is van beslaglegging (n = 2).

Klopt. Zoals ik al schreef met de juiste financiële ondersteuning kunnen jongeren beter geholpen worden. En blijven zij niet lang een schuldenproblematiek positie.

Onder zonder beslag is het inkomen van deze jongeren al zo laag dat zelfstandig wonen amper mogelijk is.

Jeugdzorg eindigt bij 18 jaar en dan..? Jongeren met jeugdzorg vallen soms in een gat als ze 18 worden. Er wordt dan niet of niet op de goede manier doorverwezen naar organisaties waar de jongere vanaf zijn 18e jaar terecht kan voor hulp en steun (n = 10).

Dat klopt. Hulpverlening stopt. Opeens worden ze geacht zelf dingen op te lossen. Met een telefoonnummer misschien in de hand: ga maar bellen. Zonder dat duidelijk is of de jongere een duidelijke hulpvraag kan formuleren of de capaciteiten en het doorzettingsvermogen heeft om te überhaupt te gaan bellen.

Dit is mijn inzien een groot punt waar de problemen starten.

Dit klopt heel veel jongeren hebben ondersteuning nodig ook na hun 18e verjaardag. Een grote groep zijn ama's die de weg ook niet weten naar hulp.

Dit vind ik een groot probleem. Ook wanneer iemand bijna 18 jaar is wordt er al minder inzet getoond om te begeleiden, want bij 18 kan iemand het zelf beslissen, terwijl dat natuurlijk niet zo is. HULP moet een doorlopend traject worden.

Er is een tekort aan voorlichting in de preventieve sfeer. Er wordt van jongeren soms te veel verwacht, maar veel jongeren van 18 jaar die geen begeleiding meer ontvangen zijn makkelijk beïnvloedbaar en kunnen makkelijk een prooi worden. (bv loverboys)

Er zijn vaak problemen met de doorverwijzing, maar dat wil in onze ervaring niet altijd zeggen dat het aan het niet goed doorverwijzen ligt. De jongeren heeft hier ook een rol in.

Klopt. 18 jaar. Je bent volwassen, volgens de wet. En hoe nu verder? Waar kunnen jongeren terecht voor de algemene normale standaard vragen?

Overgang van 17 naar 18 is gigantisch. Ineens wordt je volwassen geacht en geacht je financiën zelf te regelen en voor alles verantwoordelijk te zijn waar je gisteren niet verantwoordelijk voor was. Met ingang van diezelfde dag vervalt alle vorm van hulp en moet je dit ook nog eens allemaal zelf uitzoeken. Tenzij er een instelling vanuit jeugdzorg is die wel de verantwoordelijkheid neemt om dit te gaan regelen. Dit is namelijk niet onmogelijk, maar vanuit de jeugdzorg wordt hier onvoldoende aandacht aan geschonken.

wordt van ze verwacht dat ze volwassen zijn en dat ze zelf alles kunnen maar dit is hen niet geleerd dus de verwachting ligt veel te hoog. Begeleiding is niet adequaat.

Zie eerdere toelichting.

Er zijn vaak meerdere hulpverleners betrokken bij een zwerfjongere, zonder dat deze hulpverleners het überhaupt van elkaar weten (n = 5).

Binnen de gemeente Tilburg hebben we de hotspot risicojeugd. Een samenwerkingsverband tussen meerdere organisaties die jongeren begeleiden. Daardoor kunnen we gemakkelijk checken of er andere hulpverleners betrokken zijn.

Deze doelgroep heeft het nodig om 1 plan te maken en met alle betrokkenen samen proberen om succes te behalen. Door langs elkaar heen te werken raken deze jongeren weer teleurgesteld en gedemotiveerd.

Dit is in ontwikkeling maar zeker een hekelpunt

In Nijmegen wordt er wel veel samengewerkt alleen bij zwerfjongeren is dat soms lastig omdat de jongere zelf ook niet altijd aangeeft waar hij al hulp van krijgt of waar hij zich al heeft gemeld.

samenwerken is noodzakelijk!!

De betrokken hulpverleners, ook binnen 1 gemeente, werken te weinig samen rond de zwerfjongere. Ieder gaat voor zijn eigen doel. Voor de éne afdeling is dat bijvoorbeeld terugkeer naar onderwijs, voor de andere afdeling het oplossen van schulden of het verwerven van inkomen voor de jongere (n = 5).

Binnen de gemeente Alkmaar is dit zeker actueel. Rond 18 is een mooi voorbeeld waarbij verschillende partijen 2 wekelijks aan tafel komen voor casuïstiek bespreking mbt jongeren waarbij spraken is van een

milieuproblematiek. WMO jeugd , jeugd en gezin coaches, Halte Werk jongeren loket, schuldhulpverlening, leerplicht e.a .

Idem vraag 20

Klopt. Ketenpartners onderling zullen weinig afstemmen of vroeg signaleren bij elkaar tenzij ze wat van elkaar nodig hebben. Mijn motto is waar de jongeren zich meldt die moet de regiehouder worden. Totdat alle open eindjes correct per instantie is overgedragen voordat zij losgelaten worden.

Mijn ervaring is dat al meer de samenwerking wordt opgezocht zonder elkaars belangen uit het oog te verliezen. Het gaat immers om dezelfde belanghebbende.

Veel meer samenwerken is nodig. Participatiewet goed kijken wat mogelijk is school, of BBL (werken en leren), wat is mogelijk voor een jongere. Ook goed bekijken of BOL opleiding verstandig is of toch werktrajecten aanbieden voor jongeren die niet aarden in het schoolcultuurtje (in de banken zitten te leren), meer werken met hun handen. Via andere trajecten ook je startkwalificatie kunnen halen (meer op maat kijken en samenwerken)

Binnen de gemeente Alkmaar is dit zeker actueel. Rond 18 is een mooi voorbeeld waarbij verschillende partijen 2 wekelijks aan tafel komen voor casuïstiek bespreking mbt jongeren waarbij spraken is van een milieuproblematiek. WMO jeugd , jeugd en gezin coaches, Halte Werk jongeren loket, schuldhulpverlening, leerplicht e.a .

Zwerfjongeren hebben vaak al een heel verleden aan hulpverlening achter de rug, waardoor zij minder makkelijk te motiveren zijn voor een nieuw traject (n = 6).

Dit is een herkenbaar probleem. Stap voor stap motiveren met een uiteindelijk doel voor ogen lijkt mij van belang. Een regelmatige wisseling van hulpverlening helpt niet. Een vast contactpersoon kan hierin misschien iets betekenen.

Er werd nadruk gelegd op wat niet ging en soms werkte de hulpverlening niet zoals gewenst. Opnieuw begeleiding accepteren is lastig omdat dit herinneringen oproept. De hulpverlening heeft als resultaat dat ze nu geen woonplek hebben, schulden hebben, geen werk/opleiding. Dat hun hoofd vol problemen zitten. Zo lijkt dat te worden ervaren. Volgens mij is het belangrijk dat ze het idee hebben zelf in controle te blijven.

Het is de kunst om te weten wie die jongeren zijn, en om vervolgens dat wat ze nodig hebben gezamenlijk te faciliteren. Er wordt teveel in vormen en procedures (denk aan privacy regels) gedacht en hoe wij denken dat de jongeren geholpen moeten worden. Zij worden niet in hun kracht gezet die kennen ze niet eens.

Het zit hem niet in de 'motivatie' maar in het 'ontkunnen' de jongeren zien vaak de boom door de bos niet meer en hebben vaak negatieve ervaringen opgedaan

Klopt. En kan ik mijn ook wat bij voorstellen. Ook dit heeft met ervaring te maken. Slechte ervaring motiveert absoluut een start van een nieuw traject. Dit is dan een vertrouwenskwesitie. En het is niet altijd makkelijk om een opgebouwde muur af te breken.

Ook vaak negatieve ervaringen waarop jongeren met weinig vertrouwen in een nieuw traject stappen.

Jongeren zonder startkwalificatie worden vaak eerst terugverwezen naar onderwijs, terwijl er voor zwerfjongeren vaak geen passend onderwijsaanbod beschikbaar is (n = 6).

Er is aanbod van passend onderwijs, maar dat dit toch niet aansluit kan ook komen doordat er bijvoorbeeld motivatiegebrek is of geen stabiele woonplek.

Klopt, het probleem is dat zwerfjongeren aan het overleven zijn en niet open staan voor welk soort onderwijs dan ook.

Klopt. Er is geen tussenweg. En dat maakt het proces voor jongeren zeer moeilijk om uit hun schuldenproblematiek te komen.

Of de jongere is nog niet klaar voor onderwijs.

Vaak vinden scholen jongeren te oud. Wanneer ze een jaar op 23/24 zijn, en hun leven stabiel wordt zijn ze klaar voor school, echter school plaatst deze jongeren dan amper meer.

Voorals gemeente Kampen en Hardenberg zeten veel druk op studeren als voorliggende voorziening, om geen uitkering te hoeven geven. Dit terwijl jongeren soms al meerdere studies hebben geprobeerd en dit gefaald heeft. Het is voor mij als hulpverlener heel frustrerend om iemand dan toch aan te moeten melden voor een opleiding, in de wetenschap dat de kans erg groot is op falen. In mijn beleving is dit vanuit gemeente Kampen en Hardenberg korte termijn denken en dus geen lange termijn oplossing. Met gemeente Zwolle hebben we hierin hele andere ervaringen, die hopelijk op lange termijn helpend zijn. Daarbij biedt het Leger des Heils in Zwolle, in samenwerking met de gemeente, Roll-over onderwijs op niveau 1 en 2 aan, voor mensen die niet passen binnen het regulier onderwijs.

Sociale wijkteams hebben vaak te weinig kennis van de aanpak van schulden en verwijzen daardoor te laat door naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening, budgetbeheer of bewindvoering (n = 4).

In Schagen hebben we de consulenten schuldhulpverlening, jeugdzorg (en verlengde jeugdzorg), inkomen en Wmo (individuele begeleiding) bij elkaar in het wijkteam. Daardoor is er overleg en afstemming tussen de verschillende specialisten als er zich een casus met een zwerfjongere voordoet. Er zijn geen wachtlijsten voor hulp bij schulden of andere hulp en schuldhulpverlening wordt breed aangeboden; we richten ons niet alleen op een minnelijk traject, ook andere vormen voor het regelen van schulden worden toegepast.

Klopt. Sociale kaart en - netwerk is dus zeer belangrijk. Weet bij wie je wat kan vragen of stel een aanspreekpunt in waar deze vragen gesteld kunnen worden. Verzamel en bewaar met zijn alle deze informatie.

Naar mijn ervaring gaat de communicatie tussen Swt's en de gemeente Leiden beter. Er zijn 'korte' lijntjes voor overleg op casus niveau of voor algemene vragen.

Verwijzingen gaan over het algemeen wel goed, maar helaas is er binnen alle netwerken (wijk teams, andere hulpverleningsinstaties) onwetendheid wat soms mogelijkheden zijn voor bepaalde doelgroepen. Ontwikkelingen in de gaten houden en er is meer mogelijk dan je denkt. Schuldenregeling op duo informeren bij instanties is het mogelijk of zijn er op maat andere mogelijkheden voor zwerf jongeren.

Jongeren met LVB- of GGZ- problematiek ervaren extra problemen en komen daardoor eerder in de schulden (n = 6).

Dit punt wil ik enorm benadrukken, omdat wij hier heel veel tegenaan lopen. Zelfinzicht is bijvoorbeeld moeilijk voor mensen met LVB (hoewel dit soms pas gediagnosticeerd wordt als mensen bij ons verblijven).

Geen extra problemen maar de problematiek is complexer

Ja omdat ze vaak niet door de juiste organisatie worden begeleid. Er is vaak sprake van wachttijden, waardoor de jongeren nog meer de schulden komen.

LVB - en/of GZ problematiek is vaak lastig te herkennen. Indien de herkenning er wel is moet er m.i. zsm een indicatie komen zodat er goede begeleiding in gang kan worden gezet. Naar mijn mening zijn er nog teveel jongeren zonder een dergelijke indicatie.

Voorals de jongeren die nog niet gediagnosticeerd zijn, ervaren extra problemen. En de groep jongeren die op de grens van een LVB problematiek zitten. Officieel geen LVB, maar wel grote moeite om zaken te begrijpen

Zie eerdere toelichting

Tabel 9: Andere belemmeringen en knelpunten

Belemmering in wet- en regelgeving (n = 45)

- Bureaucratie; wetten en regeltjes zijn "killing". - Ook de privacywetgeving en informatie-uitwisseling werken zeker niet in het belang van de hulpverlening.

18+ zijn jongeren volwassen en kunnen eigen keuzes maken

4 weken wachttijd met verplichting solliciteren bij dakloosheid

bestuursrechtelijke premie, incassopraktijken, beslagvrije voet te laag

Bij de aanvraag van een PW uitkering is er een wettelijk zoekperiode van 4 weken waarin er geen voorschot verleend kan worden. Na 4 weken kan de uitkering worden aangevraagd en dan kan er pas een verzoek worden gedaan voor een voorschot. Je kunt zwerfjongeren geen 4 weken laten wachten voordat zij een voorschot kunnen vragen. Zwerfjongeren zitten in een vicieuze cirkel. Zij hebben geld/uitkering dus kunnen zij geen kamer huren en daardoor niet werken.

Bijstandsnorm

bijvoorbeeld dat ouders tot hun 23e financieel verantwoordelijk zijn. Zwerfjongeren hebben vaak geen tot weinig contact met hun ouders.

boete bij achterstand zorgverzekering

Bureaucratie er zijn teveel regels waar jongeren zich aan moeten houden

CJIB boetes (niet saneerbare boetes), deze soms omzetten naar een taakstraf mochten er geen financiën zijn om het te betalen.

de Bureaucratie

de Rotterdamwet beperkt het aanbod betaalbare huurwoningen voor deze doelgroep

de wachttijd die jongeren hebben om een uitkering aan te vragen, te hoge drempel om hulp te aanvaarden

de wet staat vaak niet in samenhang met de werkelijkheid.

Elke organisatie moet zich aan andere wetten/regels houden, die soms elkaars hulpverlening in de weg kan staan.

Er kan best veel, maar het zou fijn zijn als men iets niet denkt te kunnen doen wat wel wenselijk is dat er een soort van verplichting op maatwerk komt i.p.v. dat iedereen zich nu kan verschuilen achter regels die anders interpreteerbaar zijn

Er worden hoge eisen gesteld, met de omgekeerde toets toe te passen leren we binnen de kaders oplossingen te bedenken.

gemeente en overheid en hulpverlenende organisatie

jongeren doorlopen eerst de zoekperiode en de aanvraag van de uitkering. Het kan in totaal 12 weken duren totdat de jongeren geld ontvangen. In de tussentijd stapelen schulden en problemen zich ondanks de terugwerkende kracht, op.

Jongeren krijgen te weinig inkomen in een instelling om iets af te kunnen betalen. Daarnaast is het onlogisch dat ze vaak een bestuursrechtelijke premie moeten betalen voor hun zorgverzekering als ze achterstand hebben. Als ze al moeite hebben om het te betalen en het bedrag wordt alleen maar hoger, dat maakt het nog moeilijker.

jongeren met alleen studiefinanciering kunnen de schulden niet regelen ivm ontbreken inkomen

jongeren moeten aan diverse eisen voldoen om de schulden te kunnen beperken of af te lossen, maar het voldoen aan deze eisen is juist door andere regelgeving vaak erg moeilijk of soms bijna onmogelijk.

jongeren tussen 18 en 21 vallen vaak tussen wal en schip, hier zou de wet op aangepast kunnen worden.

Kennis ontbreekt soms bij medewerkers.

lastig te hanteren dan wel controleren vast woonverblijf inzake bijstand verstrekking bijvoorbeeld Toegnag schuldhulpverlening vereist een stabilisatie periode = eerste paar maanden stabiliseren, en daarna hulp. Dit is alsof je tegen een verslaafde zegt: ga eerst drie maanden clean worden en dan kan verslavingszorg worden gestart

leeftijdsgrens jongeren RMC

Moeilijkheid in voorwaarden of communicatie

niet gaan studeren omdat dit leidt tot meer schuld en binnen schuldtraject dit niet altijd toegestaan is

Op eigen benen staan

Participatiewet, PGB, beschermd wonen veelt e strenge eisen

regelgeving die niet op elkaar aansluit

Schulden vanuit de overheidsregels

te ingewikkeld, moeten voldoen aan eisen waar ze niet toe in staat zijn

Te lange wachttijd bij aanvraag uitkering jongeren

Te veel eisen vanuit gemeente om te kunnen starten met schuldhulpverlening

uitwisselen van persoonsgegevens, hiermee kun je voorkomen dat problemen verergeren. Zodra meerdere instanties van elkaar weten wat ze doen, is kennisuitwisseling gemakkelijker te realiseren.

van jongeren wordt verwacht dat ze een startkwalificatie behalen, de scholen daarin tegen houden zich meestal aan een minimum leeftijd. Als je 21 jaar of ouder bent dan ben je meestal al te oud en wordt BBL geadviseerd. BBL is echter in sommige gevallen geen optie.

verantwoordelijkheid van ouders

Via de overheid de mogelijkheden van schulden maken - en schuldeisers beperken

Voor jongeren met LVB of GGZ problematiek zijn wet-regelgeving te ingewikkeld en onbegrijpelijk, waardoor het naleven hier van lastig is.

Wet en regelgeving is erg complex en daar zijn veel organisaties op gericht

wet van leerplicht sluit niet aan op de Participatie wet

wet- en regelgeving belemmeren vaak de snelle voortgang of staan haaks op elkaar

Zoals benoemd, de wanbetalers maatregel.

Zoals regel wanbetalers verzekering

Belemmering in de eisen die organisaties stellen (n = 23)

- de interne registratieplicht; deze kost me minimaal 50% van mijn tijd voor de cliënt. - Organisaties wijzen, ondanks alle beperkingen van de cliënt te gemakkelijk een mogelijke aflossing af. Ze zijn niet gauw tevreden.

afloscapaciteit

afspraktrouweid vaak niet haalbaar

Afspraken op uur en tijd die passen binnen de organisatie, van belang dat hè afstemt op communicatie en leven van de jongere.

bijvoorbeeld de eis om te beschikken over een postadres.

CJIB (boetes) lopen snel op en zorgen ervoor dat SHV vaak niet mogelijk is.

de plicht tot registratie; 50% van de tijd gaat hieraan verloren. Dat zou veel efficiënter kunnen worden ingezet.

Eisen zijn vaak te hoog en zitten elkaar in de weg of spreken elkaar tegen.

Financiële vergoedingen
gemeente en overheid en hulpverlenende organisatie
Hebben van zorgverzekering, geldig ID
Je moet een woonadres hebben wil je bijvoorbeeld een uitkering aan kunnen vragen.
jeugdreclassering en voogdij zitten met een leeftijdsgrens
Jongere dient leidend te zijn, samen op zoek naar een passend plan. En niet voldoet de jongere aan onze eisen....
lange wachtlijsten, weinig beschikbare plekken
meer jongeren met name van allochtone afkomst aantrekken voor dit werk, zodat jongeren zich herkennen in de hulpverlener. Etnisch profileren van medewerkers zou kunnen werken bij deze doelgroep.
organisaties gaan veelal uit van zelfredzame mensen
Postadres hebben, 4 weken zoekperiode.
schuldhulp vraagt te veel zelfredzaamheid, zouden meer outreachend moeten werken en meet maatschappelijk moeten ondersteunen. ook helpen met stukken zoeken, verzamelen etc
Stabiele woon- en financiële situatie voor schuldbemiddeling kan starten
Standaard eigen bijdrage in opvang
te vaak uitvragen van dezelfde info, in kader van privacy gaat dit nog wel eens langs elkaar heen.
Zwerfjongeren vallen vaak overal net buiten. Te oud / te jong, geen adres, geen id/paspoort, geen inkomen; teveel eisen om op te noemen.
Belemmering in de samenwerking tussen organisaties (n = 28)
Bijv Brief adres aanvragen om een uitkering aan te vragen, zonder de verblijf plicht in de nacht opvang
Communicatie verloopt soms stroef en moeizaam.
concurrentie ipv samen
de wachttijd
deze jongeren zijn moeilijk te vinden en contact mee te leggen. Organisaties werken vaak voor 1 gemeente, terwijl de jongeren zwerft in verschillende gemeenten.
Doorsluizen van de een naar de ander zonder goede overdracht
gemeente en overheid en hulpverlenende organisatie
iedereen werkt vanuit zijn/haar eigen blikveld
Integraliteit ontbreekt/ regie ontbreekt
Jongere centraal, niet ieders belang
kwaliteit PGB bureaus (schuldhulpverlening)
Langs elkaar heen werken of elkaar tegenwerken brengt geen succes
niet delen van kennis
Organisaties gedragen zich meer als concurrent dan als partner
Organisaties gedragen zich regelmatig als scheidende ouders in een vechtscheiding. Jongere is niet leidend, maar hun eigen mening. Doel moet zijn een gezamenlijke analyse (met de jongere!) : hoe gaan we het talent van die jongere optimaal benutten?
privacy
privacy belemmeringen

sociale wijkteams, Sociale dienst, hulpverleners, politie
sommige organisaties met wie je wil samenwerken mogen niet ingeschakeld worden omdat daar geen financiën voor zijn uit subsidie
te veel in je eigen kader denken
te weinig kennis bij begeleiding, te weinig tijd bij schuldhulpverlening
teveel organisaties betrokken bij een casus. de rol van regio houder blijft een aandachtspunt.
uitwisselen van privacy gevoelige informatie
Vaak verschillende gezichten in de hulpverlening
wanneer jeugdzorginstanties, gemeenten en andere ketenpartners goed samenwerken is het zeker mogelijk een goed vervolg te geven aan jeugdhulpverlening. Maar er moet buiten de kaders worden gedacht.
weet ik niet
wel goed.
zie punt 1

Tabel 10: Tip(s) om belangrijkste belemmeringen die in deze enquête aan bod gekomen zijn, te verhelpen en verminderen (n = 53)

Minder registratie bij eigen organisatie; betere communicatie onderling - Lagere acceptatiegrens bij schuldeisers; eerder genoeg nemen met dat wat geboden wordt. Meer oog hebben voor de doelgroep en problematiek. - Meer doen of Meer rekening houden met verslavingsproblematiek en doelgroep
1. Eerst stabiele huisvesting, daarna de schulden aanpakken. 2. In amersfoort is een mooie oplossing gevonden : Project "op eigen benen" 3. Schuldhulpverlening moet beter aansluiten op zwerjongeren, nu te hoogdrempelig. en bijvoorbeeld een WSNP is maar voor heel weinig jongeren weggelegd. 4. Schulden integraal aanpakken, i jongeren , 1 hulpverlener, 1 plan.
Belangrijk dat gemeenten in de vorm van wijkteams meer de rol van regiehouder in het proces nemen en er voor zorg dragen dat ze die centrale rol blijven houden ook wanneer iemand 18 wordt. Te vaak is het alleen een administratieve afdeling die betrokken is bij het afgeven van de indicatie n.a.v. een bepaling jeugdhulp en is er niemand inhoudelijk betrokken.
bevrozen schulden, verhoging bijstandsnorm 18-21 jr, zoektermijn aanvraag bijstand afschaffen
Bij aanvraag uitkering: kijk naar de jongere zelf. Wat zijn zijn/haar mogelijkheden. Spreek de jongeren aan. Deze jongeren zullen vaak niet bij instanties aankloppen. Kleine stapjes zijn ook stapjes. Positieve dingen zijn belangrijk in alle problemen. Geef ook aandacht aan "het gezonde deel".
bijvoorbeeld het verstrekken van kredieten herfinanciering
Breng de jongeren in beeld en maak contact
casehouderschap vastleggen; te ambtelijke en bureaucratische procedures omzeilen (jongeren moeten te vaak langs allerlei instanties en daar hun verhaal doen en komen uiteindelijk vaak weer terug in een gemeente die hen eerst geen uitkering wilde verstrekken. Na een bureaucratische rondgang langs meerdere instanties komen ze vervolgens wel in aanmerking voor bijstand.)
Combinatie schuldregeling en studeren mogelijk maken, bij gemeenten en uitvoerders van schuldhulpverlening
De betrokken partijen moeten van elkaar weten wat een ieder doet. Daarbij denken in mogelijke oplossingen. Bv de omgekeerde toets. De politiek bewust maken van de problematiek en vragen mee te denken in de oplossingen. Wellicht buiten de kaders dan wel onderbouwd. :)

De gemeente zou moeten kijken naar laagdrempelige opvang op of net buiten het dorp waar jongeren opgevangen kunnen worden en vandaar uit naar vervolghulp geleid kan worden zodat gewerkt kan worden aan huisvesting werk en schulden. Maar vooral naar rust in hun leven en vertrouwen naar de toekomst. Want uiteindelijk is iedereen waardevol en belangrijk

De hulpverlenende organisaties moeten meer maatwerk leveren en echt kijken naar de persoon en niet naar de casuïstiek.

Duale trajecten waarbij het voor de jongere duidelijk is dat er, op termijn, een oplossing is voor de schulden. Tegelijk een laagdrempelig activeringstraject zodat iemand ook op die manier aan een betere toekomst werkt. Ook hiervoor moeten de doelen heel duidelijk zijn voor de jongere. Wellicht met een beloningssysteem als iemand gemotiveerd mee doet. Het is van belang deze jongeren op een positieve manier te prikkelen, er is tenslotte al genoeg misgegaan.

een potje voor extra's en leuke dingen die nodig zijn voor school

Er zou meer ruimte moeten zijn om actief aan de slag te gaan met de schuldenproblematiek bij jongeren. Door de hoge werkdruk en de bezuinigingen in de zorg is er te weinig tijd voor het individu, tevens door de bezuinigingen is het niet mogelijk om meer professionals aan te nemen. Dit is naar mijn idee een landelijk probleem. De overheid mag meer oog hebben voor de daklozen (zowel jongeren als volwassenen) en de professionals die ervoor nodig zijn om aan te sluiten bij de doelgroep. Ook zou het fijn zijn als er meer op maat gekeken wordt naar de behoeften van de jongeren en de kennis. Zoals in deze enquête al werd gesteld is de manier van communiceren heel zakelijk, met ingewikkeld taalgebruik. Jongeren creëren hierdoor nog meer afstand omdat ze de brieven niet begrijpen. Ook de benadering van organisaties draagt hieraan bij. Benadering is vaak erg zakelijk en het lijkt alsof organisaties geen realistisch beeld hebben van hoe het voor een jongeren echt is om dakloos te zijn, vaak ook geen stabiel netwerk hebben om op terug te vallen, tevens op sommige gebieden tekort zijn gekomen in hun opvoeding. In zekere zin hebben de jongeren er niet bewust voor gekozen om het leven te leiden zoals ze dat nu doen. Hier mag meer begrip en erkenning voor komen. Meer aansluiting zoeken bij de doelgroep. Fouten mogen jongeren maken, hier ook de begeleiding op aanpassen.

Essentieel blijft: stabiele woonplek en voldoende inkomen.

Ga samen met de jongere aan de slag, laat de jongere zelf actie ondernemen maar blijf er naast staan als hij/zij dit doet zodat er meteen ondersteuning gegeven kan worden indien nodig. Vooral aan t begin van het traject

geen zoekperiode voor zwerfjongeren. Multidisplinaire team

Gemeentes kunnen helpen, zij hoeven niet alleen te controleren maar kunnen ook in de uitvoering actiever zijn. Hierdoor kan er met de burger worden samengewerkt, met als gevolg dat de cliënt zich niet alleen gecontroleerd voelt maar er een echte samenwerking kan ontstaan.

Huisvesting en stabiliteit is het startpunt voordat aan werk en inkomen en schulden gewerkt kan worden. Eerst een veilige thuishaven.

Ik denk dat de nationale overheid hier positie in moet nemen. Veel gemeenten komen nu met jongerenfondsen om iets te doen voor deze doelgroep: het stukt van de pilots. Ik denk dat de jongeren gewoon mee moeten in de reguliere schuldhulpverlening; pomp al dat geld van lokale overheden in een nationaal plan om de schuldhulp voor deze jongeren te verbeteren en je bent al een heel eind volgens mij. En overheid: geef het goede voorbeeld: laat CJIB schadevergoedingsmaatregelen, vaak de vervelendste schulden voor jongeren, meelopen naast een minnelijke schuldenregeling. En schuldhulpverlener, stel je pro-actief op!

Ik gun het jongeren dat we vooral praten over hun dromen en verlangens en dat we ze helpen in te zien dat ze waardevol en talentvol zijn en ook ondersteunen om de talenten optimaal te benutten en dromen te laten uit komen. Ik geloof er steeds minder in dat we het moeten hebben over alles wat niet lukt.

Ik vermoed dat wanneer jongeren eerder bij de hand genomen worden om hun financiën op orde te krijgen er een hoop ellende voor de toekomst voorkomen kan worden. Vooral binnen het traject van jeugdzorg zou hier veel meer aandacht aan besteed kunnen worden. Voorbereiding op de "volwassenheid" zeg maar.

Ik zou standaard geen zoektermijn (bij aanvraag bijstand) inzetten bij deze groep jongeren. Juist dan haken jongeren af, terwijl het de eerste periode juist belangrijk is om jongeren in beeld te houden.

Integraliteit en regievoering is essentieel. Daarbij zou SHV maatwerk kunnen leveren om richting een oplossing te werken voor de schulden. Dat hoeft niet altijd een schuldregeling te zijn. Maatwerk is vaak nodig en maatwerk houdt ook in dat er tijd in moet worden gestoken.

Jongere meerdere kansen geven en naar mogelijkheden kijken. Het zou fijn zijn wanneer alle betrokken organisaties daar zo mee om kunnen gaan.

Kritisch kijken naar het "altijd" toepassen van de Zoekperiode bij de bijstandsaanvraag voor jongeren

Lange nazorg mbt schuldenproblematiek, uitzondering op de Rotterdamwet voor jongeren die ondersteuning krijgen. Dit bevordert de doorstroom uit de MO en bevordert de kans van slagen op het zelfstandig wonen in een wijk

Leger des Heils biedt dus Roll-Over onderwijs op niveau 1 en 2. In Zwolle hebben wij een mooie samenwerking tussen organisaties die opvang en begeleiding doen van zwerfjongeren. Zo hebben ze een plek om te starten met het werken aan hun problemen. Een mooie verandering zou verder zijn om spoedaanvragen bij de rechtbank voor zwerfjongeren voorrang te geven. Dit zodat zwerfjongeren zo snel mogelijk weer hun leven op de rit kunnen krijgen, in plaats van gedemotiveerd te raken omdat de schulden blijven oplopen tijdens de aanvraag.

makkelijker beschermd wonen indicaties afgeven waarbij huisvesting, schulden, budgetbeheer, cursussen kunnen worden aangeboden. specifiek op jongvolwassenen. Gericht op hun kwaliteiten ipv alleen gerocht op alles wat mis gaat

Meer denken vanuit de zwerfjongeren, vragen waar zij behoefte aan hebben, meer samenwerken, laagdrempeliger zijn, regels versoepelen, tegengestelde regels aanpassen en op elkaar laten aansluiten, meer kennis promoten van schuldhulpverlening met studiefinanciering. er zijn nog te veel fabels.

meer gericht op de vraag /mogelijkheden van de zwerfjongeren bv. keukentafelgesprekken, trajecten naar vermogen /kunnen

Meer schuldenregelingen op maat (Kredietbanken), goede samenwerking met instanties zoals DUO, Participatiewet, wij teams, hulpverleners en scholen etc. Elke situatie goed bekijken wat opties zijn. Jongeren die graag naar school gaan moeten schulden geen belemmering voor zijn om deze af te kunnen maken. Tijdens de opleiding stabiliseren en motiveren heel belangrijk. Aflossen tijdens je schooltrajecten worden jongeren gemotiveerd. Oplossingen bekijken die er mogelijk zijn binnen je instanties. Waar mogelijk op maat.

middelen om schulden duurzaam weg te nemen in samenhang met een passend traject richting school/werk. coaching om toekomstige schulden te voorkomen. Coachen die de juiste toon weten te raken bij de jongeren en een lange adem hebben.

Nauwe samenwerking tussen organisatie die de uitkering verstrekt en schuldhulpverlening, inzet meer gericht op het oplossen van de problemen i.p.v. het volgen van de regels.

Neem jongeren serieus, geen verwijten, geen normen, waarderen wat ze wel goed doen en blij zijn dat ze zich ergens melden. Basis op orde brengen, onderdak veiligheid is het allerbelangrijkst

Oprechte aandacht geven (er zijn), goed luisteren hoe het met ze gaat, waar ze zorgen hebben, krachten van de jongeren centraal stellen en ook af en toe werkelijk wat doen aan heb je wat gegeten en waar slaap je vanavond. Er moet door veel organisaties vanuit deze betrokkenheid gewerkt gaan worden, om deze doelgroep (die deels uit beeld blijft) er weer bij te betrekken. Nu komen velen zonder perspectief aan de 'zijkant' van de samenleving terecht. Vergroot de kloof op meerdere manieren.

Pak het eerder aan door op scholen via schoolmaatschappelijk werk of decanen te zorgen dat daar de eerste hulp is voordat jongeren zich aanmelden bij het jongerenloket zodat er gelijk bezien / besproken / geschreven kan worden op welke leefgebieden jongeren problemen hebben zodat er maar 1 regiehouder is. En niet meerdere kapiteinen een schip willen besturen.

proberen al zo vroeg mogelijk de problemen te kaderen en te signaleren en zorgen dat regelgeving beter op elkaar aansluit

problematiek op alle leefgebieden in kaart brengen, 1 regie houder, maatwerk leveren. Jongere in zijn eigen kracht zetten en kleine stapjes zetten zodat er weer vertrouwen komt. Zorgen voor succes momenten.

Samenwerken. Motivatie jongeren gebruiken en verplicht in budgetbeheer om de boel te stabiliseren.

Sneller kunnen toekennen van een uitkering zodat er geen negatieve vicieuze cirkel hoeft te ontstaan. Kortere wachtlijsten bij SWT's.

ten eerste: ouders!!! Ondersteuning in het gezin, mogelijk een buddy om alle voorkomende "knopen" aan te pakken.

Terugdringen van de uitsluitingscriteria bij diverse instanties (zoals de krediebank/KBNL) en gemeenten, zodat de hulp aan jongeren sneller en beter op gang komt.

Veel (jongeren-)woningen bouwen, afspraken maken mbt saneren met CJIB, schuldhulpverleners opleiden in het omgaan met deze doelgroep

veilig wonen en vertrouwde en niet steeds wisselende contactpersonen

Verkrijgen van briefadres gemakkelijker maken (gemeente), oudere jongeren toelaten op school (scholen), gemakkelijker taalgebruik (alle instanties), soms iets minder strikt naar alle gestelde eisen kijken (alle instanties), collega instanties op de hoogte houden van trajecten, mits de jongere hier toestemming voor geeft (alle instanties), meer en goedkoper woningaanbod voor niet studerende jongeren (woningbouw / gemeente)

Wat mij goed lijkt is als er meer geld en tijd beschikbaar komt binnen organisaties zoals het Leger des Heils om personen aan te nemen die zich specifiek richten op het begeleiden bij en aanpakken van schulden / budgetteren / regelingen treffen. Nu loopt het vaak stroperig. Ik heb zelf 2 jaar lang in de maatschappelijke opvang financieel beheer gedaan voor cliënten. Ik had het er heel druk mee (weinig tijd) en ik zie wel dat het heel belangrijk is dit te stabiliseren voordat iemand uitstroomt. Het heeft dus meteen effect op de doorstroom in Maatschappelijke Opvang. Bij de (ex) zwerfjongeren met wie ik nu werk is dit hetzelfde geval. Hier is niet één persoon die financieel beheer doet, maar elke begeleider doet het met zijn jongeren. Maar vaak ontbreekt het aan de juiste kennis. Dus kennisvergroting bij begeleiding. Jongeren zouden van jongsaf aan, evt op school moeten leren hoe ze met geld om moeten gaan. Hoe verdeel ik mijn budget. Ik zie dat veel jongeren bij ons dat weinig tot niet hebben meegekregen.

Wet en regelgeving aanpassen omtrent bestuursrechtelijke premie van zorgverzekering

wettelijk, voorschot moet worden verleend in de 4 weken zoekperiodes voor bepaalde doelgroepen.

zie eerder commentaar

zie mijn toelichting eerder in deze enquête

Zwerfjongeren komen in de gemeente niet snel aan bod bij een GKB traject ivm stabilisatie. Er zijn teveel jongeren met een verslavingsachtergrond., meer hulp vragen bij verslavingsinstanties.

Bijlage 3: geraadpleegde experts

Tabel 11: Geraadpleegde experts ter voorbereiding op enquête

Organisatie	Naam
Movisie	Petra van Leeuwen
Stichting Zwerfjongeren Nederland	Marleen van der Kolk
Federatie Opvang	Karin van Brunshot en Rina Beers
Kredietbank Nederland	Carry de Niet en Pitty van der Velde
Inter-Lokaal/Schuldinfo	André Moerman

Tabel 12: Geraadpleegde experts bij formulering van oplossingsrichtingen

Organisatie	Naam
Movisie	Petra van Leeuwen
Alfa College	Annette Klappe
Kredietbank Nederland	Carry de Niet en Pitty van der Velde
De Tussenvoorziening	Annemiek Terpstra
Inter-Lokaal/Schuldinfo	André Moerman

Bijlage 4: voor enquête geraadpleegde literatuur

Changoer, N., R.H. Kok, S. Huisman, H. Maliki, L. Smit, E. Thompson, S. Verhoogt & K. Voorma (2009), *Zwerfjongeren met schulden: Inventarisatie van knelpunten in en aanbevelingen voor de schuldhulpverlening aan zwerfjongeren*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

De Jonge, H. M. (2017), *Voortgangsbrief Elke jongere telt*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

De Wit, M, N. Segeren, G. van Husen & N. Fransen (2012), *Het voortraject van Amsterdamse zwerfjongeren. Risicofactoren en hulpverlening tijdens hun jeugd*. Amsterdam: GGD Amsterdam.

Federatie Opvang (2016), *Cijfers maatschappelijke opvang 2015*. Amersfoort: Federatie Opvang.

Federatie Opvang (2017), *Cijfers maatschappelijke opvang 2016*. Amersfoort: Federatie Opvang.

Fransen, N. & C. van den Handel (2011), *Zwerfjongeren in beeld - Literatuurstudie naar kennisontwikkeling over zwerfjongeren*. Amsterdam: DSP – groep BV.

Gemeente Apeldoorn (2014), *Wie betaalt het Leergeld? Mogelijkheden en randvoorwaarden om schulden bij jongeren die een opleiding (gaan) volgen aan te pakken*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.

Gemeente Rotterdam (2017), *Elke Jongere Telt. Programma Rotterdamse Risicjongeren 2016 – 2020*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Holter, N. (2008), *Oorzaken van voortijdig schoolverlaten*. Utrecht: NJi.

Jeeninga, W. (2010), *Zwerfjongeren - omvang, kenmerken en zorgbehoeften. Een literatuurstudie in het kader van het project 'Kennismakelaar', Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Brabant*. Tilburg: Tranzo, Universiteit van Tilburg.

Jungmann, N. & P. Wesdorp (2017), *Mobility Mentoring®. Hoe inzichten uit de hersenwetenschap leiden tot een betere aanpak van armoede en schulden*. Den Haag: Platform 31.

Keskin, A. & I. Leentvaar (2018), *Handreiking Jongeren Perspectief Fonds*. Den Haag: Gemeente Den Haag.

Keskin, A., M. Rijnenberg-Kienhuis, I. Leentvaar, S. Harchaoui & M. van der Zanden (2017), *Perspectief voor Haagse jongeren met schulden. Doel en werkwijze Jongeren Perspectief Fonds (JPF)*. Den Haag: Gemeente Den Haag en Society Impact.

Mullainathan, S. & E. Shafir (2013), *Scarcity: Why Having Too Little Means So Much*. New York: Time Books, Henry Holt & Company LLC.

Noorda, J., & T. Pehlivan (2009), *Kredietcrisis onder risicjongeren. Een andere kijk op schulden en huisvestingsproblemen*. Den Haag: SDU.

Rouvoet, A. (2010), *Brief aan de Tweede Kamer over definitie zwerfjongeren*. Den Haag: Directie Maatschappelijke Ondersteuning.

Schipper, K. & F. van Steenbergen (2017), *Onderwijs op Maat, een tussentijdse evaluatie van het proefveld Groningen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Shah, A.K., S. Mullainathan & E. Shafir (2012), Some Consequences of Having Too Little. *Science*, Vol. 338, Issue 6107, pp. 682-685. Washington: AAAS.

Stichting Zwerfjongeren Nederland (2017), *Factsheet Zwerfjongeren Nederland*. Amsterdam: Stichting Zwerfjongeren Nederland.

Taskforce Maatschappelijk Opvang (2017), *Financiële knelpunten die uitstroom uit maatschappelijke opvang en beschermd wonen belemmeren, adviesrapport voor de gemeente Utrecht*. Utrecht: Taskforce Maatschappelijke Opvang.

Tiemeijer, W. (2016), *Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Tuzgöl-Broekhoven, A. J. H., W.C.P. van den Berg, E.J.E. Govers & D.J. Hanse (2016), *Burgerperspectief op schuldhulpverlening. Een onderzoek naar de ervaringen van burgers met gemeentelijke schuldhulpverlening*. Den Haag: De Nationale Ombudsman.

Van Lier Onderzoek (2009), *Profielen van zwerfjongeren Leiden en omstreken*. Delft: Van Lier Onderzoek.

Westhof, F., L. de Ruig & M. Tom (2015) "Voor mijn gevoel had ik veel geld". *Jongvolwassenen en schulden*. Zoetermeer: Panteia.

Westhof, F., L. de Ruig & A. Kerckhaert (2015), *Huishoudens in de rode cijfers 2015. Over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheden*. Zoetermeer: Panteia.

Willems, M., S. Vlaardingerbroek, & I. van Berkel (2014). *Voorkomen zwerfproblematiek jeugdzorgjongeren: Een initiatief van de Gelderse jeugdzorginstellingen in samenwerking met Spectrum, partner van Elan*. Arnhem: Spectrum.

labyrinth onderzoek & advies

+31 (0)30 - 2627191 | info@labyrinthonderzoek.nl | www.labyrinthonderzoek.nl